

09:07

AT SKABE NETVÆRK

EVALUERING AF 22 SOCIALPSYKIATRISKE PROJEKTER I
15M-PULJEN

STEEN BENGTSSON
MARIA RØGESKOV

KØBENHAVN 2009
SFI – DET NATIONALE FORSKNINGSCENTER FOR VELFÆRD

AT SKABE NETVÆRK. EVALUERING AF 22 SOCIALPSYKIATRISKE PROJEKTER I
15M-PULJEN.

Afdelingsleder: Lars Pico Geerdsen
Afdelingen for socialpolitik og velfærdsydelse

Undersøgelsens følgegruppe:
Birgitte Uldall-Hansen, Servicestyrelsen
Bjørn West, Velfærdsministeriet
Johanne Bratbo, Videnscenter for Socialpsykiatri
Agnete Philipsen, Region Syddanmark
Lene Hansen, projektet 'Vejen til en ny chance'
Malene Vejby Kristensen, projektet 'Netværksgrupper for pårørende'
Lasse Jensby, projektet 'Tidlig netværksfastholdelse'

ISSN: 1396-1810
ISBN: 978-87-7487-930-5

Layout: Hedda Bank
Oplag: 1.200
Tryk: Schultz Grafisk A/S

© 2009 SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd

SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd
Herluf Trolles Gade 11
1052 København K
33 48 08 00
sfi@sfi.dk
www.sfi.dk

SFI's publikationer kan frit citeres med tydelig angivelse af kilden.
Skrifter, der omtaler, anmelder, henviser til eller gengiver SFI's
publikationer, bedes sendt til centret.

INDHOLD

	FORORD	7
	RESUMÉ	9
1	EVALUERING KORT	11
2	NETVÆRK OG SINDSLIDENDE	19
	2.1 Netværk som en ressource	19
	2.2 Indsatser på området	20
	2.3 Omfanget af netværk blandt sindslidende	21
	2.4 Netværksbegrebet	23
3	MÅLGRUPPER	25
	3.1 Brugere med kontakt til systemet	26
	3.2 Unge brugere	28
	3.3 Brugere med minoritetsbaggrund	31
	3.4 Pårørende	33

4	FORSKELLIGE FORMER FOR NETVÆRK	37
	4.1 Netværk til nye familier	38
	4.2 Etablering af nye netværk	44
	4.3 Reetablering af netværk	55
	4.4 Fastholdelse af det eksisterende netværk	60
	4.5 Netværk blandt pårørende	65
	4.6 Netværk inden for systemet	69
	4.7 To gode eksempler	74
5	SAMARBEJDSRELATIONER	75
	5.1 Interne relationer	75
	5.2 Relationer til eksterne organisationer	76
	5.3 Samarbejde med kommuner	80
	5.4 Projektmedarbejdernes udbytte	84
6	PROJEKTERNE	87
	6.1 Netværk til nye familier	88
	6.1.1 Kontaktfamilier	88
	6.1.2 Netværksfamilier	90
	6.2 Etablering af nye netværk	92
	6.2.1 Somaliske bostøtter	92
	6.2.2 Kildevældet	93
	6.2.3 Efterforsorg	94
	6.2.4 Netværksindsats for unge og deres pårørende	96
	6.2.5 Vejen til en ny chance	97
	6.2.6 Støttecenter for unge	98
	6.2.7 Netværksudviklende samtalegrupper	99
	6.2.8 Kultur og Samfundsforståelse	100
	6.2.9 Netværkskoordinator	102
	6.2.10 Tovejs Psykoedukation	103
	6.3 Reetablering af netværk	105
	6.3.1 Netværksrådslagning	105
	6.3.2 Genskabelse af brudte kontakter	106
	6.4 Fastholdelse af netværk	108

6.4.1 Tidlig Netværksfastholdelse	108
6.4.2 Netværksundersøgelse	109
6.4.3 Netværksstøtte	110
6.5 Netværk blandt pårørende	112
6.5.1 Netværksgrupper for pårørende	112
6.6 Netværk inden for systemet	113
6.6.1 Samspil	113
6.6.2 Efteruddannelse af personale	114
6.6.3 Unge psykisk syge med minoritetsbaggrund	115
6.6.4 Sammenhæng i den psykosociale rehabilitering	116
BILAG 1	119
Forløbet af evalueringen	119
BILAG 2	123
Omkostningseffektivitet	123
LITTERATUR	127
SFI-RAPPORTER SIDEN 2008	129

FORORD

I de senere år er der kommet mere opmærksomhed på den betydning, som netværk har for mennesker med sindslidelser. Mange fagfolk forestiller sig, at udviklingen af en sindslidelse kan vendes i den tidlige fase, hvis man hjælper personen til at udbygge sit netværk. Interessen for netværk er baggrunden for, at 15M-puljen har støttet projekter, der har som formål at skabe netværk for mennesker med sindslidelser.

SFI har foretaget denne evaluering af 22 socialpsykiatriske projekter i 15M-puljen for Sevicestyrelsen efter en åben licitation i foråret 2006. Evalueringen har taget udgangspunkt i fire seminarer med projekterne, hvor de har fået støtte i deres arbejde og samtidig har fået et fælles begrebsapparat, der har tjent som basis for indsamling af materialet til evalueringen.

Evalueringen er designet og har været ledet af seniorforsker Steen Bengtsson, som sammen med forsker Lars Benjaminsen, stud.scient.soc. Theresa Dyrvig og stud.scient.soc. Maria Røgeskov har medvirket på seminarerne. Theresa Dyrvig har stået for logistikken i forbindelse med indsamling af materialer, og Maria Røgeskov har medvirket ved analysen og skrevet udkast til det meste af rapporten.

Der har været nedsat en følgegruppe til projektet, som har holdt fire møder og kommenteret forløbet af evalueringen og udformningen af

rapporten. Forsker Inge Storgaard Bonfils, AKF, har også kommenteret rapporten. Alle takkes for gode og konstruktive kommentarer.

København, april 2009

JØRGEN SØNDERGAARD

RESUMÉ

Rapporten viderebringer erfaringerne fra 22 socialpsykiatriske projekter som forløb i perioden 2006-2008 under 15M-puljen, og den indeholder også en evaluering af projekterne. De fleste af projekterne handler om opbygning af netværk for især unge mennesker med sindslidelser, herunder unge fra etniske minoriteter, som ikke har nogen videre kontakt med behandlingssystemet.

Erfaringerne fra de 22 projekter viser, at det kan lade sig gøre at støtte de omtalte mennesker i at fastholde og udbygge et netværk, således at udviklingen af egentlig sindslidelse hæmmes eller standses. Der er forskellige metoder hertil, som har været prøvet af et eller flere af projekterne. Det enkleste synes at være at fastholde eksisterende netværk og skabe nye kontakter, mens genetablering af brudte forbindelser ser ud til at være en mere kompliceret sag.

Rapporten giver konkrete anvisninger på, hvordan det kan lade sig gøre. Det, der skal til for at fastholde og udbygge netværk, er ganske simpelt sociale aktiviteter med andre unge eller med pårørende, mens de unge ikke bryder sig om ting, der forbindes med behandlingssystemet. Unge frivillige og kontaktfamilier kan spille en rolle i nogle tilfælde, men det er ikke helt let at skaffe kontaktfamilier i nutidens travle samfund. Det afgørende for alle typer aktiviteter er, at de støttes af professionelle, for overladt til sig selv er de for skrøbelige.

I mange af projekterne har enkelte, engagerede medarbejdere trukket det store læs. Engagement er vigtigt, men programmet viser, at det også er vigtigt at gøre erfaringer og dermed få viden om, hvad der kan lade sig gøre, og hvad der ikke kan. Programmet viser også, at ildsjæle, der brænder for at hjælpe mennesker i nød, ikke er nok. For at projekter skal lykkes, må man også kunne samarbejde med myndigheder og deres bureaukrati, kende systemet og spille på det. Organisationskulturerne i projekt og kommune skal spille sammen.

Evalueringen er sket efter en model, hvor støtte til projekternes formulering af mål og omverdensmodel har spillet en stor rolle, ligesom der har været rig lejlighed til, at projekterne har udvekslet erfaringer og inspireret hinanden. Programmet har dermed fået mere karakter af udviklingsarbejde, end der fra starten var lagt op til fra Servicestyrelsens side. Denne drejning af evalueringsopgaven er blevet modtaget meget positivt såvel af projekter som styrelse, og disse tanker har præget efterfølgende oplæg til evalueringer af puljer. En evaluering af de tre års program i puljen må konkludere, at styrkelsen af processen og netværket mellem projekter har været helt afgørende for dets succes.

EVALUERING KORT

Denne rapport er en samlet evaluering af de 22 socialpsykiatriske projekter, som har fået tilskud fra 15M-puljen i perioden 2006-2008. 15M er en pulje, som finansieres af satspuljemidler, og som har til hensigt at støtte socialpsykiatriske projekter i kommuner. Evalueringen er foretaget af SFI, som vandt denne opgave i en licitation i 2006.

I sammenhæng med evalueringen var det ønsket, at opgaveløseren også i et vist omfang skulle fungere som konsulent for projekterne. For at forene evaluering og konsulentfunktion blev evalueringen tilrettelagt som fire seminardage med de 22 projekter fordelt ud over projektperioden. På hver seminardag gennemgik vi et emne, og projektgrupperne havde lejlighed til at udveksle erfaringer om dette. Efter seminardagen fik projektgrupperne 14 dage til at besvare et antal spørgsmål om emnet. De fire emner var: målsætning, forandringsteori, organisationskultur og selvevaluering. Efter den sidste seminardag indsendte projekterne deres selvevalueringer. Denne evaluering bygger på de indsendte materialer, suppleret med svar på spørgsmål, som efterfølgende er stillet til projekterne.

De 22 projekter havde modtaget støtte fra 15M-puljen på baggrund af et opslag, som talte om opbyggelsen af netværk for ikke-indlagte psykiatriske patienter og deres pårørende samt indsats for unge patienter af anden etnisk oprindelse. Størsteparten af projekterne havde til formål at opbygge netværk for mennesker med sindslidelser, herunder fokuserer nogle projekter særligt på personer med minoritetsbaggrund.

Et mindre antal projekter søgte at opbygge netværk blandt pårørende til mennesker med sindslidelser eller opbygge netværk blandt grupper af behandlere og andre ansatte i systemet, som tilrettelægger indsatsen for mennesker med sindslidelser. Nogle få projekter havde det etniske fokus.

I dette afsnit gives en oversigt over resultaterne af evalueringen af de 22 projekter. Derefter følger den mere udførlige evaluering, og rapporten afsluttes med en oversigt over de enkelte projekter.

Projekterne er kaldt socialpsykiatriske, skønt de særligt henvender sig til unge med ingen eller ringe tilknytning til behandlingssystemet. Deres sigte er at tage problemerne i opløbet, inden de bliver 'rigtig' psykiatriske. De unge deltagere i projekterne lægger vægt på ikke at blive sat i bås som 'sindslidende'. Af samme grund går vi ikke ind i en definition af, hvad sindslidelse er. Projekterne har sikkert også fat i mennesker, der blot er i almindelige kriser, de har også kun godt af at få styrket deres netværk, så der er ingen grund til at skelne mellem disse og 'rigtig' sindslidende. Vi holder os derfor blot til et dagligdags ordvalg, når vi taler om sindslidelse.

Sindslidelser giver sig, som ordet direkte siger, ofte udtryk i, at personen lider og er ulykkelig. De kan også give sig udtryk i en adfærd, der er uforståelig for andre mennesker og virker uberegnelig. Begge dele er en belastning for personens relation til andre mennesker. Konsekvensen bliver ofte, at den sindslidende mister nogle af de kontakter, som personen tidligere har haft. Sindslidelse kan også direkte give sig udslag i, at den sindslidende isolerer sig og afbryder sine kontakter. Det er imidlertid ikke til gavn for den sindslidende at isolere sig, det gør kun sindslidelsen værre.

Der er i dag en vis viden om, hvad sindslidelser er: Der er et arveligt element, belastninger kan have betydning for, om de bryder ud, de kan føre til forandringer i hjernen, man kender forskellige former for medicin, der kan påvirke dem, og der er udviklet former for samtaleterapi og kognitiv terapi. Der er dog samtidig stor uvidenhed om sindslidelser. Hvor mange forskellige former der er, og hvad det egentlig er, der udvikler dem. I mangel af egentlig viden tror nogle mere på den ene, andre mere på den anden af de mange behandlingsformer.

Alle er dog enige i, at det har en gavnlig virkning på mennesker med sindslidelser, hvis de kan fastholde og styrke deres sociale netværk. I nogle af de moderne behandlingsformer er opbyggelse og styrkelse af netværk endda det bærende element. Det gælder både nære relationer til

familie og venner og fjernere relationer til et stort antal mennesker, man har mere sporadisk at gøre med. Indsatsen med at opbygge og styrke sociale netværk for mennesker med sindslidelser er derfor på én gang en social og en behandlingsmæssig indsats.

Projekterne blev sat i gang lige inden kommunalreformen 2007, hvilket har påvirket de fleste af projekterne negativt i et halvt års tid. Det har dog ikke direkte hindret gennemførelsen af dem.

Blandt de 22 projekter, som har fået støtte fra 15M-puljen, finder man flere måder at angribe problemet med at skabe og fastholde netværk for mennesker med sindslidelser. Man kan enten støtte personen i at etablere nye forhold, eller man kan søge at genetablere de forhold, som personen tidligere har haft til familie og venner. De nye forhold kan være enten til en kontaktfamilie eller til forskellige mennesker, hvor det er på venskabs- eller bekendtskabsbasis. For de mennesker, der stadig har et netværk, er det naturligvis en rigtig god idé at støtte dem i at fastholde dette, så de i det mindste ikke bliver mere isolerede. Eller man kan støtte personen i en basal funktion som fx at fungere i sin bolig.

To af projekterne har drejet sig om at finde kontaktfamilier, der er trådt ind og har fungeret som en ny 'familie' for den sindslidende til erstatning for den familie, med hvilken kontakten er gået tabt. Denne form for netværksskabelse er ikke blot relevant for unge, men kan også være relevant for voksne med sindslidelser, som ikke har tilstrækkelig god kontakt med deres egen familie. Det viser sig, at der er en hel del sindslidende, som gerne vil have en sådan kontaktfamilie. Det er derimod ikke helt let at skaffe kontaktfamilier. Det må dog tages i betragtning, at man kun har kunnet komme ud til et begrænset antal mennesker med budskabet. Hvis ordningen blev almindeligt kendt, ville det nok være lettere.

Kontaktfamilien er en fordel, fordi de fungerer som en familie, men samtidig er fri for den historie, som belaster forholdet til den rigtige familie. Projekterne viser, at kontaktfamilier i de fleste tilfælde fungerer rigtig godt. De unge er glade for at få en 'familie', hvor de kan hente noget af den støtte, som de af forskellige grunde ikke kan finde i deres egen familie. De kan også bruge kontaktfamilien som udgangspunkt for at finde flere kontakter. Projekterne viser imidlertid også, at man ikke bare kan lade kontaktfamilier og unge sindslidende passe sig selv.

Hvis relationen skal opretholdes, er det nødvendigt, at det offentlige er med og giver en håndsrækning. Det kan fx være gennem at

arrangere aftener, hvor kontaktfamilier og de unge sindslidende kan møde hinanden og udveksle erfaringer. Desuden viser disse projekters erfaringer, at det er en udfordring at skaffe nok kontaktfamilier, da efterspørgslen er stor. Dermed kræver denne netværksindsats en betydelig arbejdsindsats af projektmedarbejderne i forbindelse med at hverve kontaktfamilier.

Ti af projekterne handler om at finde kontakter af venskabsmæssig eller bekendtskabsmæssig karakter. Projekterne arbejder med mange forskellige måder at finde disse nye netværk på. I nogle søger man at give brugerne et netværk med hinanden ved at etablere samtalegrupper og foretage aktiviteter sammen. I andre søger man at etablere kontakt til foreninger eller væresteder, eller man søger at bringe de sindslidende i beskæftigelse og på den måde ud af isolation. Det sidste viser sig at være en større mundfuld, end projekterne kan gabe over. Det vil dog være forkert deraf at slutte, at det ikke er muligt at få sindslidende i beskæftigelse. Men det kræver en indsats, der overstiger det, socialpsykiatriske projekter kan magte.

Kontakter med andre brugere har den fordel, at det er mennesker, som har forudsætninger for at forstå de problemer, man kan have som sindslidende. Det kan dog også ses som en ulempe, at man på den måde får skabt en særlig 'sindslidelseskultur' – noget, man godt kan forestille sig, kan gøre det endnu vanskeligere at komme i beskæftigelse, end det i forvejen er. En del af projekterne sender deltagerne til aktiviteter sammen med hinanden og med andre, som kan være pårørende, som de selv har med, eller andre mennesker, der deltager i de samme aktiviteter. På den måde får de både lejlighed til at beskæftige sig med noget andet end dem selv og lejlighed til at lære både andre fra gruppen og mennesker uden for gruppen bedre at kende.

De projekter, der handler om at finde kontakter af venskabsmæssig eller bekendtskabsmæssig karakter, er i reglen vellykkede. Seks af projekterne når deres mål, to gør det delvis, og to gør det ikke. Det skal hertil bemærkes, at der blandt de sidstnævnte er et projekt, der ikke direkte handler om at skabe netværk for brugerne, men derimod om at ruste dem til selv at blive i stand til det. Hvis dette er muligt, har man ikke her fundet de rigtige metoder til det. Brugere af projekterne danner mere netværk med hinanden, de fastholder i højere grad deres bolig, de bliver i højere grad sociale også uden for gruppen af brugere, de deltager i arrangementer, og hvad man ellers stiller op som kriterier, for at projek-

terne lykkes. Alt i alt giver projekterne det indtryk, at man ved at stille aktiviteter til rådighed og trække sindslidende med i dem kan gøre det lettere for disse at etablere kontakter og derved være med til at bryde deres isolation.

To af projekterne har drejet sig om at genetablere kontakter, som er gået tabt for mennesker med sindslidelser. Genetablering af kontakter har den fordel, at det er kontakter, som personen selv i sin tid har valgt, og personen er selv aktivt med i at definere netværket. Ulempen er til gengæld, at der er en historie med vanskeligheder og brud, som det kan være svært at se bort fra, og en oplevelse af, at det ikke er det samme som engang. Projekterne viser, at det er overmåde svært at genskabe brudte kontakter. De fleste forløb kommer ikke i gang, og de, der kommer, er tunge at arbejde med.

I nogle tilfælde er de 'venner', den sindslidende taler om, blot fantasifigurer. I andre tilfælde kan der være familiemedlemmer, der opfører sig på en måde, så personalet udmærket forstår, hvorfor det i sin tid er kommet til et brud. Alt i alt er der så få vellykkede forløb, og de er opnået med så stor en indsats, at resultatet må gøres op til, at genetablering af kontakter ikke er nogen særlig velegnet metode til at bryde isolationen for mennesker med sindslidelser.

To projekter handler om at styrke det eksisterende netværk og med udgangspunkt i dette begynde på en udbygning af netværket. En forudsætning for at deltage i disse projekter er naturligvis, at der er et netværk at bygge på. Disse projekter arbejder både med at gøre den sindslidende bevidst om sit netværk og om, at det drejer sig om at bevare dette, og med at gøre pårørende, venner og kammerater på uddannelsesinstitutionen opmærksom på, hvordan sindslidelsen giver sig udtryk, således at disse ikke reagerer, som de ville gøre over for en person uden sindslidelse, nemlig bryder kontakten. Resultaterne af disse projekter er mindre velbelyste, men det ser ud til, at de i det mindste har givet deltagerne mere lyst til og mod på at bryde ud af deres isolation og få et større netværk. En bemærkelsesværdig ting i denne forbindelse er, at en produktionsskole har taget resultaterne af et af disse projekter til sig og anvender dem over for deres elever.

Tre projekter handler om at etablere netværk mellem pårørende. Det er lidt uklart, om man forestiller sig, at netværk mellem pårørende skulle gøre det lettere for de sindslidende også at etablere netværk, eller om det blot skulle tjene den funktion at gøre det lettere at være pårøren-

de og dermed nedsætte risikoen for, at den pårørende bryder kontakten. Erfaringerne fra projekterne viser, at det er forholdsvis let at etablere grupper af pårørende, så længe det drejer sig om pårørende af samme slags (fx forældre sammen, søskende sammen etc.), og så længe der er en professionel koordinator til at stå for gruppen. Når der ikke længere er det, falder grupperne let fra hinanden. Det kan måske ses som udtryk for, at behovet for pårørendegrupper hurtigt er opfyldt eller ikke er så stort, at det kan bære et længere forløb.

Endelig handler et par af projekterne om etablering af netværk mellem behandlere og myndighedspersoner, der har med de samme sindslidende at gøre. At skabe koordinering af den offentlige indsats er et udmærket formål. Det burde ikke være så vanskeligt i sig selv, men det modvirkes systematisk af den suboptimering, der følger af, at den offentlige indsats opdeles i enkeltfunktioner med hver sin leder og hvert sit budget.

Projekterne om etablering af netværk mellem behandlere og myndighedspersoner, der har med de samme sindslidende at gøre, arbejder med at kortlægge den samlede indsats, der kan være tale om, og undervise personalegrupper. Det bør ikke undre nogen, at disse projekter når deres mål og giver personalemedlemmerne den viden og bevidsthed om sammenhængen, som de i øjeblikket mangler. Derimod kan man have sine tvivl, om de samme personalemedlemmer vil bevare denne viden og bevidsthed, når de er færdige med projekterne, og der ikke længere er nogen til at opmuntre dem til på den måde at se tingene i sammenhæng.

På grundlag af evalueringen gives en række anbefalinger, hvoraf de vigtigste skal opsummeres her: Før man kan arbejde med netværk, må der være sørget for de helt basale behov. De unge mennesker, der er tale om her, er ikke i kontakt med behandlingssystemet, og de er heller ikke indstillet på at være med i noget, de føler rubricerer dem som sindslidende. Der skal tages højde for de mange forskelle, der er mellem de unge mennesker, som projekterne får kontakt med. Men man kan ikke regne med, at det kan gøres på den måde, at brugerne involveres i at styre projektet. Det skaber usikkerhed. De har brug for, at projektet definerer rammerne.

Når de unge mennesker skal støttes i at danne nye netværk, er samtaleforløb med projektmedarbejderne en god metode, ligesom man kan få glæde af at have frivillige unge med. Sociale aktiviteter, hvor de

unges pårørende også inddrages, er en god form, når netværk skal skabes og styrkes. Hvis kontakten til de pårørende er brudt, er det imidlertid en kompliceret sag at få den genetableret. Der kan man så satse på kontaktfamilier, som kan have en rigtig god funktion. De er imidlertid vanskelige at finde, og det kræver en vis pleje at få dem til at fungere.

Når det handler om unge fra etniske minoriteter, erfarer projekterne, at psykisk sygdom kan være endnu mere tabu, end det er tilfældet i den etnisk danske del af befolkningen. Derfor er det her endnu vigtigere, at deltagerne ikke bliver sat i bås som psykisk syge ved at deltage i et projekt. En god metode til at nå denne gruppe er en målrettet danskundervisning, som er tilpasset, så de unge kan følge med på trods af de problemer, som de har. Det giver dem nogle styrkende succesoplevelser.

De 22 socialpsykiatriske projekter, som her evalueres, lever ikke op til idealerne for videnskabelige forsøg, så evalueringen kan derfor ikke med videnskabelig sikkerhed sige, at netværksskabelse for mennesker med sindslidelser har effekter. Men hertil skal føjes, at skulle vi holde os til en evidensbaseret social indsats, kunne vi hurtigt spare fire femtedele af de sociale budgetter og halvdelen af de sundhedsmæssige. I den sociale og socialpsykiatriske indsats er vi nødt til også at bygge på videnskilder af lavere karat, for de kan give mange rigtige indsigter. I forhold til mange andre kilder til viden, som vi bygger på, giver de 22 projekter en belysning af feltet, som ikke er så dårlig endda.

Derfor kan der på baggrund af projekterne konkluderes, at det kan lade sig gøre at skabe netværk for en hel del unge mennesker med sindslidelser. Det er som regel vanskeligt, hvis ikke umuligt, at genskabe brudte kontakter, men det er slet ikke umuligt at gøre en indsats for at fastholde et netværk, som er bragt i fare på grund af en sindslidelse, og at udbygge netværket på dette grundlag. Det er ligeledes muligt at etablere forhold til kontaktfamilier, der kan supplere eller erstatte den sindslidendes forhold til sin egen familie. Det er også muligt at etablere netværk mellem unge sindslidende indbyrdes, mellem disse og frivillige unge, og mellem unge sindslidende og deltagere i forskellige aktiviteter.

Eftersom det fra psykiatrisk side hævdes, at de mange, der tilkendes førtidspension på psykiatrisk grundlag, ikke på det tidspunkt kan behandles, men hvis de var taget ved deres første kontakt med systemet forholdsvis let kunne være blevet behandlet og gjort helt raske, skulle man også synes, der ville være ganske god samfundsøkonomi i at gøre en

større indsats med hensyn til at skabe netværk for unge mennesker med sindslidelser.

På baggrund af evalueringen kan vi endvidere sige noget om, hvordan 15M-puljen som helhed har fungeret i den periode, det handler om. Vi synes, at puljen har skabt, styrket eller synliggjort en række gode projekter, der har samlet nyttige erfaringer. Vi benytter de tre ord 'skabt', 'styrket' eller 'synliggjort', fordi vi jo ikke kan vide, hvor mange af projekterne, der var blevet virkeliggjort, også selv om puljen ikke havde været der. De fleste er formentlig skabt eller i hvert fald styrket, men under alle omstændigheder har puljen givet et netværk af projekter. Evalueringens design har yderligere styrket dette netværk. Hvis man skulle give et godt råd til senere omgange af puljen, vil det første være, at man godt kunne gøre indbyrdes netværk til en del af projekterne.

NETVÆRK OG SINDSLIDENDE

2.1 NETVÆRK SOM EN RESSOURCE

Op gennem 1980'erne og 1990'erne begynder man i stigende grad at inddrage det sociale netværk som en væsentlig faktor i behandlingen af psykisk syge i Danmark. Herunder vinder en opfattelse frem, hvor de sindslidendes sociale netværk betragtes som en betydningsfuld ressource (Bengtsson et al., 1998). En ressource, der inddrages som et led i bedring af den sindslidendes tilværelse, og hvis eksistens betragtes som en central forudsætning for, at vedkommende er i stand til at handle i forhold til sit eget liv.

Bag antagelsen om netværk som en ressource ligger en tanke om, at livskvaliteten øges for mennesker, når de er i stand til at knytte bånd til andre personer på forskellige sociale platforme. Ved at deltage i et socialt netværk styrkes den sindslidendes selvværd og sociale kompetencer. Tilligemed øges personens handlekraft i hverdagslivet, da netværket giver en oplevelse af at besidde kompetencer, der gør den sindslidende i stand til at kunne tage beslutninger i dagligdagen. Dermed er den sindslidendes personlige bedring og udvikling tæt forbundet med vedkommendes sociale udvikling, og den tilvejebringes gennem det sociale netværk (Blinkenberg et al., 2002). Den sindslidende, der har positive erfaringer med fra deltagelsen i et netværk, føler en større grad af handlekraft i hverdagen. Effekten af den øgede handlekraft virker også tilbage

på den sindslidendes relationer til personer i netværket. Gennem de større handlemuligheder øges den sindslidendes lyst og mod til at give mere udtryk for sine meninger, give hjælp til andre og på andre områder bruge sig selv og egne sociale færdigheder i netværket. Derigennem bedres den sindslidendes tilværelse, og netværket bliver et værn mod social marginalisering.

I evalueringen anvender vi termerne 'sindslidende' eller 'mennesker med sindslidelse' om brugerne i de 22 projekter. Vi bruger termerne bredt, da forskelligheden blandt projekternes målgrupper er store. I nogle projekter er der brugere, der har været i kontakt med det psykiatriske behandlingssystem adskillige gange, mens der i andre projekter er brugere, som er lidt depressive eller har sociale og selvverds-mæssige problemer, som mange mennesker har oplevet det i en periode. Der er derfor forskellige grader af sindslidelsens påvirkning på brugeren og vedkommendes tilværelse.

På den baggrund bruger vi ordet 'sindslidende' om personer, hvor de psykiske problemer bliver en lidelse på den måde, at vedkommende isolerer sig fra sociale relationer, ikke når nogen veje med sin uddannelse, ikke har en tilknytning til arbejdsmarkedet og på andre områder oplever, at de psykiske problemer skaber en barriere i forhold til omgivelserne. Personen lider dermed under sine psykiske problemer, hvilket er årsagen til, at projekterne på forskellige måder søger at skabe netværk, der skal bringe brugeren ud af den sociale isolation.

2.2 INDSATSER PÅ OMRÅDET

På baggrund af at netværk i stigende grad inddrages i behandlingen af mennesker med sindslidelser, har man i de socialpsykiatriske tiltag over for personer med sindslidelser fra 1980'erne og frem beskæftiget sig med netværk på forskellige måder.

Indsatserne dækker eksempelvis over oprettelsen af væresteder med aktivitetstilbud til brugerne, hvor der eventuelt er mulighed for at købe mad. Her kan de sindslidende komme og have social kontakt til de ansatte på værestedet og til andre brugere. Værestedet er et sted, hvor den psykisk syge er tryk ved at komme, da rammerne er kendte, og samtidig er værestedet også et sted, hvor der er plads til brugeren med psykisk sygdom. Vedkommende skal ikke tilpasse sig 'normal'-samfundet på

værestedet, da der her er rum for mennesker, der befinder sig på kanten af samfundet. For at værestederne ikke skal blive til opbevaringssteder af de psykisk syge, er aktiviteter en del af hverdagen på mange væresteder. Det kan eksempelvis være aktiviteter, der sigter på at skabe en kontakt mellem den sindslidende og arbejdsmarkedet, eller det kan være sportsaktiviteter eller undervisning. Gennem de forskellige aktiviteter søger man at styrke den enkeltes kompetencer og at give den psykisk syge en rolle i hverdagen i stedet for at være en passiv bruger af værestedet. Fornemmelsen af at have en rolle i hverdagen giver den sindslidende en følelse af værdi over for sig selv og over for andre mennesker. Den sociale kontakt og netværket på værestedet er dermed et led i behandlingen af den psykiske syge.

Endvidere har man med udgangspunkt i netværkstanken etableret bofællesskaber for personer med psykiske lidelser, hvor brugerne kan have fællesskab med hinanden i et beskyttet miljø. På den måde skal beboerne kunne gøre brug af hinanden og få erfaringer med at indgå i et socialt fællesskab. For at styrke de psykisk syges tilknytning til arbejdsmarkedet er der blevet oprettet særlige beskæftigelsestilbud og beskyttede produktionsværksteder for mennesker med sindslidelser (Stenbak et al., 2000). Disse tilbud har til hensigt at styrke de psykisk syges kompetencer i forhold til arbejdsmarkedet, fordi det har været svært for denne gruppe mennesker at komme i arbejde.

2.3 OMFANGET AF NETVÆRK BLANDT SINDSLIDENDE

Et af projekterne ”Netværksundersøgelse” har som en del af deres indsats at kortlægge netværket for brugere af socialpsykiatrien i Holbæk Kommune. Som mange af de andre projekter peger ovenstående projekt også på, at netværket blandt brugere er sparsomt.

Via en spørgeskemaundersøgelse til 150 brugere udarbejder projektet en karakteristik af de pågældende brugeres netværk. Resultaterne er naturligvis ikke generaliserbare i forhold til at give en beskrivelse af netværket for mennesker med sindslidelser i Danmark. Sammen med litteraturen på området kan undersøgelsen imidlertid give et indblik i, hvordan netværkssituationen er for denne gruppe af mennesker.

Kortlægningen viser, at netværket primært består af den nære familie, andre brugere/beboere på socialpsykiatriske væresteder/bofæl-

lesskaber og medarbejdere i socialpsykiatrien. Desuden peger undersøgelsen på, at en del brugere har oplevet, at deres netværk er smuldret som konsekvens af deres sygdom. Ændringerne i netværket kan både skyldes, at de tidligere venner og pårørende ikke ønskede at have kontakt længere, eller at den psykisk syge ikke orkede kontakten, da vedkommende derigennem blev konfronteret med sin sygdom og følgerne deraf (Lindekrans, 2008). En bruger fortæller på følgende måde om følgerne af sygdommen for vedkommendes relation til netværket:

Det er noget, jeg har oplevet i forbindelse med, at jeg blev syg første gang. Og det handler om, og det har været hårdt, at der er nogle af mine venner, der har vendt mig ryggen, fordi jeg var god nok, da jeg kunne være med til fester og fis og ballade, men lige pludselig kunne jeg ikke være med til det mere, og så så jeg dem ikke mere. Og det, synes jeg, har været utroligt hårdt, fordi jeg troede, at det var nogle venner, der også var der, når man havde det svært, men det var det tilsyneladende ikke. Jeg må sige, at min vennekreds er meget, meget begrænset eller indsnævret nu. (Mandlig bruger i Lindekrans, 2008).

Anden litteratur på området påpeger i forlængelse heraf, at netværket blandt sindslidende er sparsomt, og at mennesker med sindslidelser har gavn af støtte til at få opbygget et netværk (Suwalski, 1992; Ramian & Gustafsson, 1998; Adolph et al., 1996). Da de sociale relationer er meget begrænsede, står de sindslidende ofte uden megen følelsesmæssig kontakt til andre mennesker i deres hverdag. Årsagen er ikke, at de psykisk syge ønsker at leve en isoleret tilværelse, men den psykiske sygdom med vrangforestillinger om andre mennesker gør det svært for de sindslidende at have kontakt til andre mennesker. Mange sindslidende får medicin, som hjælper dem med at komme af med vrangforestillinger og angst, som ellers præger deres hverdag. Imidlertid kan medicinen også gøre de psykisk syge sløve og initiativløse, hvilket kan være en barriere i forhold til at opbygge et netværk (Suwalski, 1992).

På mange områder afviger sindslidende fra normen om det 'normale' i vores samfund. Mange er nødt til at tage medicin for at have kontrol over deres adfærd. Nogle har været indlagt på psykiatriske behandlingssteder, fordi de i en periode ikke var i stand til at leve i 'normal'-samfundet. Desuden gælder det for rigtig mange af de sindslidende,

at de står uden for arbejdsmarkedet, og dermed er de uden mulighed for at forsørge sig selv og deres familie, men bliver forsørget af det offentlige. Mange af de sindslidende, som projekterne i 15M-puljen søger at skabe netværk for, er klienter i det offentlige system og har kontakt til mange forskellige dele af det offentlige system. En kontakt, som et par projekter, 'Samspil' og 'Tidlig netværksfastholdelse', erfarer, kan være en udfordring for den sindslidende at opretholde, da vedkommende nogle gange bliver tabt på gulvet mellem de forskellige offentlige instanser som følge af manglende samspil i det offentlige system. På den baggrund finder projektet 'Tidlig netværksfastholdelse', at førend det er muligt at gå i gang med at arbejde med den psykisk syges netværk, er det afgørende, at der er orden i vedkommendes basale fysiske behov, og at kontakten til det offentlige system også fungerer. Ellers har den sindslidende ikke overskud til at arbejde med sit netværk.

De personer, som projekterne i 15M-puljen har som deres målgruppe, er mennesker, der har oplevet, at deres netværk er smuldret. Kontakten til familien er for nogle blevet brudt, og for andre kan der være sorg og smerte forbundet med at se sin familie som følge af de ting, som den psykiske sygdom har medført af smerte i familien. Dermed er målgruppen mennesker, for hvem sociale relationer og følelsesmæssig kontakt til andre mennesker tidligere har været forbundet med tab og sorg, når kontakten blev brudt. Desuden er det personer, der som følge af deres marginale sociale og samfundsmæssige position har få ressourcer at trække på, når de skal etablere et netværk. Det er mennesker, der i deres hverdag savner social kontakt til andre mennesker og for hvem, der er mange barrierer på vejen til at opbygge et netværk.

2.4 NETVÆRKSBEGREBET

Det centrale fokusområde blandt de 22 projekter, der er støttet af Velfærdsministeriets 15M-pulje, er netværksdannelse for mennesker med sindslidelser. Ud over den almene opfattelse af begrebet eksisterer der samlet set ikke en fælles afgrænsning af, hvad begrebet 'netværk' dækker over mellem projekterne. Den nedenstående begrebsafklaring er foretaget af rapportens forfattere, og derfor kan der forekomme forskelle i forhold til enkelte projekters forståelse af termen 'netværk'. Eksempelvis kan det være forskelligt, hvor mange personer, der skal indgå i den sinds-

lidendes netværk, førend det samlede antal relationer defineres som sådan. Har brugeren fået opbygget et netværk, når vedkommende har kontakt til tre personer? Kommer bekendtskaber også ind under betegnelsen, eller er det kun venskaber, der medtages, når en persons netværk skal bestemmes?

For at imødekomme eventuelle forskelle er rapportens begrebsafklaring foretaget på basis af en almen forståelse samt med udgangspunkt i socialpsykiatriske betragtninger af termen 'netværk'. I social forstand kan et netværk forklares som et sæt af sociale relationer mellem mindst tre individer. Relationerne kan være formelle eller uformelle, men skal have en vis varighed. For at der kan være tale om et netværk, skal personerne have forbindelse med hinanden over en periode. En person, som man snakker med i toget en enkelt gang, er ikke en del af ens netværk. Derimod kan både personer fra familien og fra det offentlige, som eksempelvis projektmedarbejdere eller sagsbehandlere, inkluderes i brugernes netværk.

I forhold til indholdet eller kvaliteten af relationerne er der ikke noget bestemt krav, førend de medregnes i netværket. På den måde kan både årelange venskaber og bekendtskaber af mere formel karakter indgå som en del af en persons netværk (Blinkenberg et al., 2002). De familiære relationer vil typisk have været i længere tid og vil for de fleste også have et større følelsesmæssigt indhold for brugeren, end det eksempelvis er tilfældet for vedkommendes kontakt til medarbejdere i det offentlige system, der kan være mere overfladisk end de familiære relationer.

I vores brug af netværkstermen inkluderer vi derfor både den sindslidendes relationer med en høj grad af eksempelvis emotionelt indhold/kvalitet samt kontakter af mere formel karakter. Termen 'netværk' favner derfor bredt, og relationerne i netværket kan variere på mange punkter. Samlet set dækker begrebet imidlertid over brugernes kontakt til personer i det omgivende samfund, så længe de sociale forbindelser indbefatter mindst tre individer.

MÅLGRUPPER

I dette afsnit ser vi nærmere på projekternes resultater og ikke mindst på de erfaringer, som de har høstet i deres arbejde med forskellige målgrupper blandt brugerne.

Blandt projekterne hersker der ikke bare diversitet i forhold til deres indsatsområder, men inden for projekternes målgrupper er der lige så stor spændvidde. Der er både forskel på de forskellige målgruppers alder, sygdomsniveau, etniske baggrund, og det er forskelligt, hvor længe de har været tilknyttet behandlingssystemet. Ligeså er der forskelle internt i de forskellige målgrupper mellem brugerne. Her er der forskellige behov og interesser i forhold til deres ønske om at få opbygget et netværk.

For overskuelighedens skyld har vi valgt at opdele målgrupperne i fire grupper. De fire inddelinger har vi givet betegnelserne: ”Brugere med kontakt til systemet”, ”Unge brugere”, ”Brugere med minoritetsbaggrund” og ”Pårørende”. Rubriceringen er foretaget på basis af sammenfaldende karakteristika ved målgrupperne på tværs af de forskellige projekter. Under hver målgruppe inddrager vi konkrete eksempler fra projekternes arbejde med de forskellige målgrupper. Herunder beskrives det i afsnittet, hvilke særlige karakteristika der gælder for målgrupperne hver især og dermed, hvilke faktorer det er vigtigt at være opmærksom på, når man beskæftiger sig med den konkrete gruppe. Desuden beskrives projekternes erfaringer fra arbejdet med de fire målgrupper samt

deres anbefalinger til kommende projekter, der ønsker at beskæftige sig med en lignende gruppe.

Blandt de 22 projekter i 15M-puljen er hovedparten forankret i en offentlig myndighed herunder kommune og/eller region, mens et par projekter er forankret i en privat organisation. Eksempelvis er projektet 'Efterforsorg' forankret i Kirkens Korshær, men samarbejder også med de kommunale myndigheder på forskellige områder. Blandt de projekter, der er forankret i en offentlig myndighed, er nogle tilknyttet social- og handicapforvaltninger eller familiecentre, mens andre er tilknyttet psykiatriske afdelinger på sygehuse.

Ligeledes er projekternes tilgang til behandlingen af målgruppen forskellig. Nogle projekter har en systemtilgang, hvor de primært fokuserer på forholdene i behandlingssystemet og deres betydning for den sindslidendes bedring. Projekterne "Samspil" og "Unge psykisk syge med minoritetsbaggrund" har primært denne tilgang. Hovedparten af projekterne lægger sig op ad en socialpædagogisk tilgang, da de ud fra en pædagogisk tilgang inddrager sociale aspekter i arbejdet med brugerne. Ingen af de 22 projekter har en ren medicinsk tilgang, men enkelte projekter som eksempelvis "Netværksudviklende samtalegrupper" har i højere grad end andre projekter en behandlingstilgang. Samtidig anvender projektet mange metoder, der som de andre projekter også fokuserer på sociale aspekter i brugernes tilværelse, og derfor har "Netværksudviklende samtalegrupper" ikke kun en behandlingstilgang.

Endelig vil vi nævne, at projekternes tilgange gennem evalueringsforløbet ikke har givet anledning til, at der blev skabt modsætninger mellem projekterne, og at projekternes tilgang til behandlingen af brugerne ikke har fyldt særlig meget i kontakten mellem projekterne.

3.1 BRUGERE MED KONTAKT TIL SYSTEMET

En stor del af projekternes målgruppe er personer med kontakt til det etablerede behandlingssystem. Der er naturligvis diversitet inden for denne gruppe i forhold til alder, uddannelses- og netværksressourcer etc. Ligeså er der forskel i symptomniveau, samt i hvor længe og i hvilken grad den enkelte har været tilknyttet behandlingssystemet. Således har nogle af brugerne været indlagt på psykiatriske afdelinger flere gange, mens andre brugere er unge med et langt kortere sygdomsforløb.

For en del i målgruppen gælder det, at de er opvokset under socialt belastede forhold. Desuden smuldrer kontakten til netværket for mange gennem årene som konsekvens af deres psykiske lidelser. Ligeså er deres tilknytning til arbejdsmarkedet generelt set sparsom, og de indtager på mange måder en marginaliseret position i samfundet.

3.1.1 UDFORDRINGER I FORHOLD TIL MÅLGRUPPEN

En del projekter erfarer, at det kan være svært at fastholde nogle af brugerne i et projektførløb. Således kan det være en udfordring at motivere brugerne til fortsat at deltage i projektets aktiviteter, selvom de giver udtryk for, at de ønsker at deltage. Derfor anvender en del af projekterne forholdsmæssigt meget tid på at holde kontakten med brugerne ved lige og på fortsat at involvere dem i projektet. Af disse grunde erfarer nogle projekter, at forløbet har været mere personalekrævende end først antaget.

Endvidere beskriver nogle projekter, at graden af brugerstyring og struktur i projektet skal tilpasses i forhold til målgruppens ønsker om at være aktivt involveret i projektet. For nogle af deltagerne kan en høj grad af brugerinddragelse specielt i starten af projektet være skræmmende. Nogle føler sig ikke trygge ved, at de har medbestemmelse og ser hellere, at projektmedarbejderen træffer beslutningerne frem for dem selv. Projektet ”Netværksindsats for unge og deres pårørende”, der anvender brugerstyring, erfarer dog, at niveauet af brugerinddragelse stiger gennem projektførløbet. I dette projekt er det endt med, at brugerne efter to år aktivt er med til at planlægge aktiviteter etc.

3.1.2 BRUGBARE METODER I ARBEJDET MED MÅLGRUPPEN

I arbejdet med målgruppen finder man i projekt ”Netværksudviklende samtalegrupper”, at det i sammensætningen af brugergrupper er væsentligt at tage højde for den enkeltes personlighedsstruktur og ændringspotentiale, for at brugerne hver især kan få udbytte af at deltage. Ligeså påpeger andre projekter, at blikket for forskellighed mellem brugerne og for disses særlige behov er centralt i arbejdet med målgruppen og for den enkeltes fortsatte deltagelse i projektet. Blikket for individualitet gælder på mange niveauer i arbejdet med brugerne, både hvad angår aktiviteter og måden, man kommunikerer med den enkelte på. Erfarer den enkelte

bruger ikke, at der tages højde for vedkommendes ønsker og personlighed, kan det være en barriere for personens videre deltagelse i projektet.

3.1.3 ANBEFALINGER

- I arbejdet med brugere med kontakt til systemet er det vigtigt at have blik for den enkeltes personlighed, symptomniveau, behov og ønsker både i arbejdet med den enkelte og i arbejdet med gruppen.
- En anden vigtig pointe er, at brugerdeltagelse og graden af struktur i projektet skal afstemmes i forhold til brugernes ønsker og mulighed for at deltage i eksempelvis brugerstyring. Det er således ikke på forhånd givet, at brugerne ønsker eller magter at deltage aktivt i udviklingen af projektet.

3.2 UNGE BRUGERE

Dele af projekterne henvender sig primært til unge sindslidende under 35 år. I denne målgruppe er personer med psykiske eller sociale vanskeligheder, der på grund af deres unge alder har en ringe grad af tilknytning til behandlingssystemet. Hovedparten af disse brugere har ikke i forvejen kontakt med det psykiatriske system, men er i risikogruppen for at leve et liv i social isolation og marginalisering på grund af deres psykiske lidelser. Erfaringerne viser, at det er vigtigt at sætte tidligt ind over for de unge sindslidende, inden deres sygdom bringer dem ud i afgørende social isolation. Selvom brugerne i denne gruppe er unge, oplever projekterne, at de unge brugeres netværk ofte er sparsomt, og at netværket for mange allerede er begyndt at smuldre som følge af deres sygdom.

Som det gælder inden for målgruppen med en højere grad af tilknytning til behandlingssystemet, hersker der en høj grad af forskellighed inden for gruppen af unge. Det være sig i forhold til uddannelses- og netværksmæssige ressourcer, symptomniveau, interesseområder samt i relation til deres formål med at indgå i projekterne. For en del af personerne i målgruppen gælder det imidlertid, at de har en lav grad af sygdomserkendelse. Derfor distancerer nogle af de unge sig fra andre personer med psykiske lidelser, da identifikationen sætter deres egne fremtidsudsigter i et perspektiv, der indebærer et liv i en social og samfundsmæssig marginaliseret position.

3.2.1 UDFORDRINGER I FORHOLD TIL MÅLGRUPPEN

På grund af de unges ringe grad af tilknytning til behandlingssystemet og som følge af, at nogle brugere har en lav grad af sygdomserkendelse, kan det være en udfordring at få etableret kontakt til denne gruppe. I projektet "Netværkskoordinator" erfarer man følgelig, at det er væsentligt, at kontaktetableringen sker på brugernes initiativ. Således kan det virke grænseoverskridende for borgere uden megen tilknytning til behandlingssystemet at blive kontaktet af en projektmedarbejder. Tager projektmedarbejderne initiativ til kontakten, kan det for nogle i målgruppen være en barriere for at deltage i projektet, da de som følge af kontakten føler sig intimideret. I projektet "Kildevældet" har man således besluttet at gøre tilbuddet uvisiteret, for at brugere uden kontakt til systemet skal have lettere ved at komme. Derved søger man at mindske chancerne for, at de unge føler sig associeret med et offentligt behandlingstilbud.

I arbejdet med unge brugere, der distancerer sig fra andre personer med sværere psykiske lidelser end dem selv, kan projektets fysiske placering have en betydning for nogle menneskers deltagelse i projektet. "Kildevældet" er eksempelvis placeret i samme bygning som et tilbud for voksne med svære psykiske lidelser. Så vidt vides har projektets fysiske placering ikke direkte hindret unge i at deltage i "Kildevældet", men nogle af de unge brugere giver udtryk for, at for nye brugere kan det virke skræmmende at komme på grund af de voksne brugeres langt klarere symptomniveau. Desuden befinder de voksne brugere i det andet projekt sig i en mere isoleret og marginaliseret position. For de unge brugere kan det være chokerende at se, da det stiller deres egen fremtid i et dystert perspektiv, hvis de selv bliver sådan som voksne.

For denne målgruppe er det også tilfældet, at graden af struktur og brugerinddragelse skal tilpasses i forhold til deltagernes mulighed for at tage aktiv del i projektet. Projektet "Kildevældet" ønskede at inddrage de unge brugere aktivt i udviklingen af projektet ved at gøre dem til ungeagenter. Imidlertid viser det sig, at de unge ikke ønsker at indtage en formaliseret rolle på denne måde. Derfor må man fra projektets side tilpasse og nedtone agentbegrebet for at øge de unges lyst og mulighed for at være aktive medspillere i projektet. På samme vis oplever man i projektet "Netværkskoordinator", at nogle deltagere finder en demokratisk og brugerstyret tilgang langsommelig og kedelig, når alle skal kunne komme med deres bidrag. På brugernes foranledning har projektmedar-

bejderen derfor fastsat nogle aktiviteter og anvender i stedet brugerinddragelse mere uformelt i projektet.

3.2.2 BRUGBARE METODER I ARBEJDET MED MÅLGRUPPEN

For at etablere kontakt til målgruppen anvender man i projektet ”Netværkskoordinator” metoder, der fordrer, at kontaktetableringen sker på brugernes foranledning. I modsat fald kan det virke afmægtiggørende på deltagerne, og de kan føle sig intimideret. I projektet har man god erfaring med at skabe opmærksomhed om projektet via annoncering i diverse medier, lægge materiale på biblioteker, hos læger eller hos andre relevante instanser. På den måde er det de unge selv, der henvender sig til projektet med ønske om at deltage.

I samme projekt har man også gode erfaringer med at arrangere oplægsaftener for brugerne. Ved arrangementerne debatteres emner som stigmatisering, at være afvigende i forhold til andre unge samt temaer om psykiske lidelser. Deltagerne udtrykker i høj grad, at de sætter pris på sådanne aktiviteter, der udfordrer deres intellekt og giver stof til eftertanke. Samtidig vil brugerne i dette projekt gerne have mere viden om psykiske problemer og dermed øge forståelsen for deres egen situation, hvilket oplæggene bidrager til.

3.2.3 ANBEFALINGER

- I organiseringen af projektet samt i etableringen af kontakt til unge brugere er det væsentligt at tage højde for deres situation, der er karakteriseret ved ringe tilknytning til behandlingssystemet. Endvidere er det centralt, at projektmedarbejderne i kontakten til de unge og i forhold til projektets fysiske lokalitet tager hensyn til deres sygdomsniveau. I modsat fald kan de unge føle sig sat i bås som psykisk syge, hvilket kan være en barriere for deres deltagelse i projektet.
- I forhold til unge brugere skal brugerstyring også for denne målgruppe afstemmes efter deres mulighed og ønske om at deltage aktivt i projektet. Det kan være skræmmende og overvældende for de unge, når brugerstyring er en del af projektet. Derfor bør man som projektmedarbejder være opmærksom på både gruppens og på den enkeltes reaktion på brugerinddragelse.

3.3 BRUGERE MED MINORITETSBAGGRUND

Fem af projekterne har traumatiserede flygtninge eller personer med psykiske lidelser og minoritetsbaggrund som deres primære målgruppe. Heriblandt fokuserer enkelte projekter udelukkende på mennesker med en bestemt etnisk baggrund, eksempelvis somaliere.

Generelt har brugere med minoritetsbaggrund en ringe grad af kontakt til behandlingssystemet, og den er i mange tilfælde sporadisk. Mange projekter med denne målgruppe oplever, at brugerne har svært ved at komme ind i et kontinuerligt behandlingsforløb, idet der er et pres fra nærmiljøet til at opgive kontakten. Desuden er denne målgruppe karakteriseret ved en lav grad af integration og er i høj grad socialt isoleret, ligesom deres danskundskaber er sparsomme.

3.3.1 UDFORDRINGER I FORHOLD TIL MÅLGRUPPEN

I projekterne oplever man, at årsagerne til brugernes sociale isolation blandt andet skal findes i, at psykisk sygdom i høj grad er et tabu i brugernes miljø. Af den grund er det en udfordring at få denne gruppe til at deltage i projekterne, da de er bange for at blive betragtet som psykisk syge af deres omgivelser. Denne problematik oplever man i projektet ”Tovejs psykoedukation”, hvor mange siger nej til at deltage på grund af muligheden for eksponering. Af den årsag må projektmedarbejderne bruge meget tid på at opspore deltagere til projektet. I forhold til de metoder, man anvender i projektet, er det følgelig væsentligt at tage højde for tilbageholdenhed i forhold til at træde synligt frem med sin sygdom. I ”Tovejs psykoedukation” havde man således planlagt at lade de deltagende minoritetskvinder optræde som undervisere. Det kunne ikke lade sig gøre, som det oprindeligt var tiltænkt, netop på grund af frygten for at blive stigmatiseret i nærmiljøet.

Projekterne erfarer stort set alle, at deltagerens sparsomme danske sprogfærdigheder er en barriere i forhold til behandlingssystemet. Sprogvanskelighederne resulterer i misforståelser mellem brugere og medarbejdere i det psykiatriske system, hvilket yderligere besværliggør kontakten til behandlingssystemet for denne gruppe af brugere. Desuden beskrives det i ”Vejen til en ny chance”, at brugernes psykiske problemer er en barriere i forhold til at lære sproget. Deltagelse i en undervisningssituation, hvor man skal være aktiv blandt andre mennesker, er for mange en stor udfordring. På grund af de mange barrierer for målgruppen

fremhæver projektet, at man som projektmedarbejder skal afstemme sine forventninger til deltagernes sproglige fremskridt i forhold til deres situation.

3.3.2 BRUGBARE METODER I ARBEJDET MED MÅLGRUPPEN

Adgangen til målgruppen fandt man i projektet ”Tovejs psykoedukation” ud af gå gennem henvendelse til personer, der i forvejen havde en relation til personerne. Det kan være professionelle eller andre, som brugerne på forhånd har tillid til. Et andet projekt ”Unge psykisk syge med minoritetsbaggrund” erfarer, at synlighed og kontakt til gadeprojekter og lignende tiltag i brugernes nærmiljø er en brugbar måde til at fremme kendskabet til projektet. Synligheden i nærområdet er medvirkende til at afmystificere projektet, hvilket giver en lettere indgang til brugerne.

I samme projekt beskriver man også, at fokus på sproglige barrierer og brug af tolke samt metoder til afklaring af kulturens betydning for den enkelte brugers behandling er væsentlige i arbejdet med målgruppen, hvis dette skal lykkes. Som følge af den alsidige metodebrug pointerer man i projektet ”Unge psykisk syge med anden etnisk baggrund”, at arbejdet med målgruppen involverer et større tidsforbrug end vanligt for at komme til bunds i brugerens livssituation.

I forhold til det sproglige erfarer man i ”Vejen til en ny chance”, at et sprogundervisningsforløb tilpasset målgruppen er en givtig metode i arbejdet med brugere med minoritetsbaggrund. Sprogundervisningen tager således højde for brugernes hukommelsesbesvær, lave indlæringsprogression, søvnproblemer, humørsvingninger, lave koncentrationsniveau og fokuserer samtidig på emner, der i højere grad skal sætte den enkelte i stand til at begå sig i samfundet.

I arbejdet med brugere med minoritetsbaggrund erfarede man i et af delprojekterne under ”Kultur og samfundsforståelse”, at det gav problemer at blande kvinder og mænd i samme grupper, hvorefter man opdelt gruppen i forhold til køn. Det gav en større tryghed og åbenhed i gruppen og gjorde arbejdet med målgruppen lettere.

3.3.3 ANBEFALINGER

- I arbejdet med brugere med minoritetsbaggrund er det centralt at bruge tolke og have fokus på sprogmæssige såvel som kulturelle bar-

rierer, for at arbejdet med brugere med minoritetsbaggrund skal fungere.

- Projekterne erfarer, at brug af undervisningsforløb i dansk, der er tilpasset målgruppens særlige behov, er en meget egnet metode, da brugerne ved et sådan forløb i højere grad oplever små succeser end ved et 'almindeligt' undervisningsforløb i dansk.
- Som projektmedarbejder er det væsentligt at være opmærksom på, at psykisk sygdom kan være tabubelagt i brugerens sociale miljø, og at afsløring af psykisk sygdom kan være årsag til stigmatisering for brugeren i nærmiljøet. Derfor kan brugerne være tøvende i forhold til at deltage i et projekt for psykisk syge eller på anden måde indgå i aktiviteter, der kan afsløre deres psykiske sygdom over for nærmiljøet.

3.4 PÅRØRENDE

En del projekter inddrager brugeres netværk, herunder de pårørende, i projektet. Der er imidlertid forskel på, i hvilken grad dette sker. I de fleste tilfælde er de pårørende en vigtig del af projektet, men dog ikke den primære målgruppe. I andre projekter fokuserer man primært på de pårørende og på at udruste dem bedre til pårønderollen. I den nedenstående del vil vi sætte fokus på de projekter, der beskæftiger sig med eller har involveret de pårørende aktivt i projektet.

Gruppen af pårørende er selvsagt bred, både i forhold til deres relation til brugeren og i graden af dennes psykiske lidelser, ligesom der er forskel i de pårørendes livssituation. Blandt de pårørende er der således stor spredning i alder, netværks-, familie- og uddannelsesmæssige ressourcer samt i forhold til deres kognitive forudsætninger etc.

3.4.1 UDFORDRINGER I FORHOLD TIL MÅLGRUPPEN

De projekter, der har arbejdet med unge og involveret de pårørende i projektet som blandt andet "Netværksindsats for unge og deres pårørende", påpeger, at man skal være opmærksom på, at brugerne nøje orienteres om, hvilken information projektmedarbejderne videregiver til eksempelvis forældre. I modsat fald kan inddragelsen af de pårørende blive en barriere for kontakten til brugerne, da de kan føle sig kontrolleret eller gået bag om ryggen på.

Ligeså kan det blive en barriere for arbejdet med de pårørende, hvis man fra projektets side ikke er opmærksom på den individualitet, der er blandt pårørende. Både i kontakten til målgruppen samt ved etablering af grupper for pårørende kan en mangel på blik for forskelligheden være en hindring for den enkeltes ønske om at deltage. Således føler pårørende sig ikke nødvendigvis på lige fod med alle de andre pårørende i projektet, hvis de alene har det til fælles, at de er pårørende til mennesker med psykiske lidelser.

3.4.2 BRUGBARE METODER I ARBEJDET MED MÅLGRUPPEN

Mange – som eksempelvis projekt ”Netværksundersøgelse” – arrangerer aftener for pårørende med oplæg, der henvender sig specielt til dem. Det kan være oplæg om tilbud til mennesker med psykiske lidelser og deres familier, om det at være pårørende eller et oplæg fra en fagperson om psykisk sygdom m.m. Projektet erfarer, at disse aftener har været velbesøgte og til glæde for de pårørende, der påskønner at få mere viden om sådanne emner.

Et andet projekt ”Netværksgrupper for pårørende” erfarer, at pårørende har stor nytte af at indgå i netværksgrupper med ligesindede. Her dannes et forum for erfaringsudveksling og sparring, hvilket kan være en støtte for den enkelte pårørende i dagligdagen. I samme projekt pointerer man imidlertid, at selve sammensætningen af netværksgrupperne for pårørende er væsentlig for, at disse fungerer bedst muligt. Det er således vigtigt at tage højde for forskelligheden og eksempelvis sammensætte grupper i forhold til alder samt i forhold til den pårørendes relation til brugeren, dvs. om man er forælder, søskende, kæreste etc. I dette projekt anbefaler man også, at erfaringsudvekslingen mellem de pårørende kombineres med oplæg fra fagfolk som psykologer og læger, der kan supplere de pårørendes erfaringsudveksling efter behov.

3.4.3 ANBEFALINGER

- I arbejdet med pårørende og brugere er det meget vigtigt at have stor åbenhed over for brugerne i forhold til, hvilken information de pårørende modtager om brugeren. Ellers kan der skabes mistillid mellem brugeren og projektmedarbejderne.

- Som projektmedarbejder er det vigtigt at tage højde for, at pårønderollen ikke er en statisk tilstand, men er individuel og forandres i forhold til brugerens aktuelle situation. Dette er vigtigt at være opmærksom på i sammensætningen af grupper, således at de pårørende indgår i grupper med andre, som de har andet tilfælles med end bare det at være pårørende.
- I arbejdet med grupper for pårørende anbefales det at kombinere erfaringsudveksling og sparring mellem de pårørende med inddragelse af fagpersoner. På den måde får de pårørende både mulighed for at komme med deres egne erfaringer og at få inspiration fra personer med en faglig ballast, hvilket er vigtigt for nogle.

FORSKELLIGE FORMER FOR NETVÆRK

Projekterne i 15M-puljen centrerer alle deres indsats omkring dannelse af netværk for mennesker med psykiske lidelser. Med hensyn til netværksindsatsen og den type netværk, projekterne fokuserer på, er der imidlertid stor bredde mellem projekterne. I dette kapitel ser vi nærmere på projekternes netværksindsatser, resultaterne heraf og ikke mindst, hvilke erfaringer der kan drages på baggrund af de forskellige indsatser.

Vi belyser netværksindsatserne på tværs af projekterne, og derfor opdeler vi indsatserne i seks forskellige netværkstyper, som projekterne samlet set fokuserer på. De seks typer af netværksindsatser har vi valgt at kalde: ”Netværk til nye familier”, ”Etablering af nye netværk”, ”Reetablering af netværk”, ”Fastholdelse af det eksisterende netværk” og ”Netværk blandt pårørende” samt ”Netværk inden for systemet”. Inddelingen i netværkstyper er foretaget på basis af, hvilken type det enkelte projekt primært er centreret omkring. Naturligvis er det ikke muligt at skille disse netværkstyper kategorisk ad, da projekterne ofte vil inkorporere flere netværkstyper i deres indsats. Følgelig vil nogle projekter figurere under flere netværkstyper i den kommende skitsering over projekternes netværksindsatser.

4.1 NETVÆRK TIL NYE FAMILIER

Et par af projekterne har som formål at skabe nye netværk for brugerne via netværksfamilier. Ved at involvere nye familier i brugernes liv ønsker man at skabe et stærkt netværk og sikkerhedsnet om den enkelte bruger. De nye familier kan både fungere som erstatning for brugernes egen familie, eller de kan være supplement til personens egen familie. Psykiske lidelser lægger ofte et ekstra pres på familien som helhed, og en netværksfamilie kan derfor være et kærkomment supplement for brugerens egen familie, da både brugeren og familien kan have brug for aflastning. I projekterne indgår to typer netværksfamilier: honoraraflønnede og frivillige kontaktfamilier. Forskellen er, at de honoraraflønnede kontaktfamilier indgår i et tættere samarbejde med den kommunale socialpsykiatri, og de står samtidig mere til rådighed for brugerne, end de frivillige kontaktfamilier gør. Det er grunden til honoraret.

Udgangspunktet for brug af nye familier som netværkstype er, at de familiære bånd for mange brugere har lidt skade som en konsekvens af vedkommendes sygdom. Nogle har helt mistet kontakten til familien. I andre tilfælde har brugeren stadig kontakt til familien, men også her er der brug for en indsats, da den psykiske sygdom udgør en ekstra belastning for familien samlet set. Forandringsteorien bag netværksfamilier som indsats er, at det for alle mennesker er essentielt at indgå i familiære relationer og erfare den tryghed i relationerne, som en familie kan tilbyde. Brugere skal lære at færdes i en velfungerende familie og i et miljø, der ikke er præget af sygdom. Desuden antager man, at brugeren har mulighed for at træde ud af rollen som syg, når vedkommende befinder sig blandt velfungerende og ressourcestærke personer i netværksfamilien. Endvidere er tanken, at brugernes sociale kompetencer styrkes ved at indgå i en velfungerende familie, og at dette kan være en støtte for personen med psykiske lidelser i dennes tilværelse. Deltagelsen i et velfungerende socialt fællesskab skal øge brugernes selvagtelse og samtidig være med til at afmystificere psykisk sygdom i kontaktfamilien og blandt deres omgangskreds.

4.1.1 INDSATSER

For projekterne ”Netværksfamilier” og ”Kontaktfamilier”, der anvender nye familier som netværkstype, er den centrale indsats at *facilitere* et forløb, hvor den enkelte bruger kommer til at indgå i en netværksfamilie.

Gennem adskillige samtaler med henholdsvis bruger og familie står projektets medarbejder for at matche den pågældende bruger med en passende familie. Matchningen sker på basis af samstemmende forventninger og tanker i forhold til kontaktførelset mellem bruger og familie.

Når kontakten er etableret, står projektmedarbejderne for at samle op på de igangsatte forløb og sikre, at disse fungerer efter hensigten. Endvidere afholder projekterne sociale arrangementer for både kontaktfamilier og brugere. Formålet hermed er dels, at projekterne viser familierne deres påskønnelse af, at de åbner deres hjem for en bruger. Desuden giver arrangementerne mulighed for at danne relationer mellem familierne med henblik på erfaringsudveksling.

Indsatsen i familierne drejer sig om at skabe naturlige samværsformer, hvor brugeren og familien kan lære hinanden at kende. Overordnet set er det afslappede og hverdagslige aktiviteter, der er i centrum i familiens kontakt med brugeren. Formålet med denne samværsform er, at samværet med familien giver brugeren et pusterum fra sygdommen og fra det psykiatriske system. I familien er der i stedet plads til afstresning, rekreation samt til aktiviteter og deltagelse i relationer i familiære og ikke-institutionaliserede rammer. Derigennem skal brugeren opleve et velfungerende socialt fællesskab og vedvarende sociale relationer, der styrker den enkeltes selvagtelse og hjælper vedkommende med at bryde med den sociale isolation og med rollen som psykisk syg.

4.1.2 MÅLOPNÅELSE

I forhold til at få iværksat det ønskede antal kontaktførelse mellem familier og brugere har projektet "Kontaktfamilier" nået målet om otte igangsatte forløb, og i skrivende stund er et par forløb ved at blive opstartet.¹ Projekt "Kontaktfamilier" formår derfor at opstarte flere kontaktførelse end planlagt. Det andet projekt "Netværksfamilier", der er et tværkommunalt projekt, har ikke nået den oprindelige målsætning om samlet at opstarte 120-150 forløb. Senere i projektet valgte man imidlertid at nedjustere til et mål om 25 forløb. Det samlede antal forløb, der er igangsat i kommunerne, er på 22.² Imidlertid indgår otte af brugerne i projektet

---

1. Således er der på nuværende tidspunkt 11 brugere i projektet "Kontaktfamilier".

2. Siden projektet udarbejdede deres selvevaluering i oktober 2008, er antallet af brugere steget og er i skrivende stund oppe på 30 brugere i projektet "Netværksfamilier".

”Kontaktfamilier” også som brugere i projektet ”Netværksfamilier”. For ikke at lade brugerne i ”Kontaktfamilier” tælle med i begge projekter trækker vi brugerne i projekt ”Kontaktfamilier” fra, og der er derfor 14 brugere i projektet ”Netværksfamilier”.

Dermed er brugerantallet i projekt ”Netværksfamilier” et stykke under deres målsætning på 25 brugere. Årsagen skal ifølge projektet findes i de ændrede forhold i kommunerne efter strukturreformens ikrafttrædelse per 1. januar 2007. Konsekvenserne af strukturreformen for projekterne redegøres der yderligere for i kapitel 5. Her vil vi blot nævne, at ”Netværksfamilier” som et resultat af de strukturelle ændringer oplever, at arbejdsgange i kommunerne er anderledes i forhold til tidligere erfaringer med lignende projekter. Det medførte en forsinkelse af projektet og dermed også i etableringen af kontaktforløb. Ligeså oplever man, at der er forskellige procedurer i de deltagende kommuner. Det kan eksempelvis være forskelle i arbejdsgange ved godkendelse af kontaktfamilier, hvilket også medfører forsinkelse i etablering af kontaktforløb.

Ambitionsniveauet har således været for stort i projekt ”Netværksfamilier” i forhold til de givne omstændigheder i kommunerne. Niveauet var sat på basis af lignende projekter, men altså ikke tilpasset de aktuelle strukturelle forhold. I alle tilfælde forekommer en målsætning på 120 igangsatte forløb dog noget urealistisk for et projekt, hvis budget kun er tre gange større end ”Kontaktfamilier” med deres målsætning på otte gennemførte forløb.

4.1.3 GLÆDEN VED EN NY FAMILIE

På basis af det eksisterende materiale er det vanskeligt at kommentere de langsigtede virkninger for brugerne af at indgå i netværksfamilier og svært at udtale sig om, på hvilke måder denne type af netværk kan være med til at bedre vedkommendes situation. Grunden er, at kontaktforløbene endnu ikke har varet længe nok. Hensigten er dog, at kontaktforløbene skal fortsætte og gerne blive permanente forløb for bruger og familie.

Begge projekter har indsamlet erfaringer, der tyder på, at brugerne på kort sigt har stor glæde og gavn af at være tilknyttet en kontaktfamilie. Brugerne i begge projekter udtrykker tilfredshed med kontaktforløbene. I projekt ”Netværksfamilier” har deltagerne gennem et fokusgruppinterview forklaret, på hvilke måder det er positivt for dem at indgå i familierne. Til at beskrive, hvorfor de har nytte af at have en kon-

taktfamilie, anvender brugerne vendinger som ”familien er en ’rigtig’ familie”, og at deres ”symptomer forsvinder så meget, at de ’glemmer’, at de er syge”. Udtalelserne tyder på, at for de brugere, der har fået en kontaktfamilie, lever forløbet op til deres forventninger og er med til at bedre deres aktuelle situation præget af social isolation. I hvilken grad, kontaktføreløbene på længere sigt kan være medvirkende til at bryde den sociale isolation for brugerne, er det endnu for tidligt at sige noget om. Ligeså er det endnu ikke muligt for projekterne at kommentere, i hvilken grad det er muligt for deltagerne at bryde ud af rollen som syg som et resultat af relationen til et velfungerende socialt fællesskab i familien.

I projekt ”Kontaktfamilier” oplever man ligeså, at brugerne påskønner kontakten til familien og har glæde af at indgå i de familiære og hverdagslige relationer, som familien giver rum for. Derfor vil de også gerne give deres egne erfaringer med at deltage i projektet videre til andre ved eksempelvis at medvirke i interview i forskellige medier. Deltagernes velvillighed til at bruge sig selv i videreformidlingen af projektet og deres ønske om, at andre i en lignende situation må opleve resultaterne af at indgå i en kontaktfamilie, tyder på et positivt og udbytterigt kontaktføreløb for dem. Her er det imidlertid heller ikke muligt at komme med bud på de langsigtede resultater for brugerne grundet den korte tid, forløbene har varet.

4.1.4 GLÆDE VED AT GLÆDE ANDRE

I forhold til kontaktfamiliernes erfaringer med forløbene beskriver projekterne også, at familierne udtrykker tilfredshed hermed. I projektet ”Netværksfamilier” beskriver familierne, at det for dem er en stor glæde at opleve, hvordan brugeren bliver gladere og trives i deres familie. I projekt ”Kontaktfamilier” udtrykker familierne også tilfredshed og glæde ved at deltage i projektet. Et andet resultat af projektet er, at der er dannet et netværk mellem familierne i projektet, som styrker erfaringsudvekslingen mellem dem. Ligeså har en del af familierne i dette projekt tilkendegivet, at de gerne vil varetage rollen som mentorer for nye kontaktfamilier i projektet og gerne giver videre af deres egne erfaringer til andre, der påtænker at blive kontaktfamilie. Sammen med et stort fremmøde ved de afholdte familie- og brugeraftener og på basis af tilkendegivelser fra familierne slutter projektet ”Kontaktfamilier”, at der blandt familierne er tilfredshed med projektet samt et ønske om at fortsætte med det.

4.1.5 ERFARINGER

REKRUTTERINGSVANSKELIGHEDER

På basis af de vanskeligheder, som projekterne ”Netværksfamilier” og ”Kontaktfamilier” har mødt gennem projektfaserne, har de blandt andet draget den erfaring, at der skal bruges lang tid og anvendes talrige metoder for at skaffe netværksfamilier.

På rekrutteringsområdet så virkeligheden ganske anderledes ud, end projekterne havde forestillet sig. Begge projekter er blevet overrasket over, at det er en så langsommelig og tidskrævende proces at rekruttere kontaktfamilier til projekterne. Faktum er, at der er brugere på venteliste til at få en kontaktfamilie, og at projekterne må bruge langt mere tid end først antaget på at skaffe kontaktfamilier. For projektet ”Kontaktfamilier” har det resulteret i, at den langsomme rekruttering er den største barriere for projektet i dets arbejde gennem projektfaserne, da det til stadighed er en udfordring at skaffe nye familier til nye brugere.

Begge projekter anvender adskillige metoder for at få kontakt til nye familier. Fra projekternes side har man annonceret i adskillige medier. Eksempelvis har man medvirket i avisartikler samt deltaget i lokale tv-udsendelser for at skabe opmærksomhed om projektet. Desuden har man henvendt sig til andre socialpsykiatriske projekter, lagt materiale på biblioteker, biografer og andre offentlige steder for at skabe kontakt til interesserede familier. Selvom processen var længere end forventet, erfarer man i ”Kontaktfamilier”, at familierne lidt efter lidt begyndte at henvende sig til projektet. Gennem rekrutteringsmetoderne er det lykkedes at skabe opmærksomhed om projektet i en psykiatريفorening. Derigennem håber projektet at kunne hverve yderligere kontaktfamilier og dermed afhjælpe projektets venteliste for brugere, der mangler en familie.

DEN FYSISKE AFSTAND TIL FAMILIEN

En anden væsentlig erfaring, som begge projekter har gjort sig, er, at den fysiske afstand til familien ikke må være for lang for brugeren. En del af brugerne har udtrykt, at de specielt i starten fandt den lange afstand problematisk, da de tit havde behov for at se familien samt et ønske om hurtigt at lære dem at kende. En lang afstand til familien kan også virke uoverskuelig for brugeren. I et tilfælde i projekt ”Netværksfamilier” resulterede den fysiske afstand i, at brugeren opgav forløbet, fordi vedkommende ikke kunne overskue at tage af sted. Endvidere nævner pro-

jekterne også, at faktorer som 'god kemi' mellem parterne og samstemmende forventninger er centrale for, at kontaktforløbet skal lykkes.

ORGANISATORISKE FORHOLD

Gennemfører man projektet i flere kommuner, eller ønsker man at overføre erfaringer fra et netværksfamilieprojekt til en anden kommune, skal man ligeså være opmærksom på forskelle i kommunernes godkendelsesprocedurer for kontaktfamilier. Projektet "Netværksfamilier" erfarer, at der er store forskelle i arbejdsgangene i de involverede kommuner. Fra projektets side anbefaler man, at man inden projektstart eller ret tidligt i forløbet får overblik over de respektive procedurer i kommunerne og planlægger i forhold til disse omstændigheder. På den måde imødegår man eventuelle vanskeligheder og forsinkelser i projektets forløb.

I arbejdet med de frivillige kontaktfamilier er det ifølge "Kontaktfamilier" vigtigt, at der i projektet er en tovholder både til at formidle og til at følge op på kontakten mellem bruger og familie. I forhold til netværksfamilierne finder man i begge projekter, at de skal 'plejes' og ikke glemmes, så snart kontaktforløbet er etableret. En måde kan være at afholde sociale arrangementer for både brugere og familier. Begge projekter har gode erfaringer med at samle parterne til fælles sociale arrangementer og lade dem blande sig på tværs. Ved disse sammenkomster er det vigtigt, at familierne føler sig påskønnet for deres arbejde og har mulighed for at skabe relationer til andre kontaktfamilier.

I arbejdet med familierne er det endvidere centralt, at projekterne stiller de nødvendige ressourcer som eksempelvis faglige oplæg til rådighed for familierne, hvis de ønsker det. Hensigten hermed er, at de skal føle sig godt klædt på til opgaven og har mulighed for at få afklaret eventuelle spørgsmål eksempelvis i forbindelse med psykisk sygdom.

4.1.6 ANBEFALINGER

- Projekterne erfarer, at det er en tidskrævende og omstændelig opgave at hverve kontaktfamilier. Medarbejderne må derfor regne med at skulle bruge en del tid og adskillige metoder til at skaffe kontaktfamilier til projektet. Med tiden øges kendskabet til projektet, hvilket gør det betydeligt lettere at hverve nye familier.
- I matchningen mellem bruger og familie er det centralt at være opmærksom på, at den fysiske afstand mellem bruger og familie ikke

må være for stor. Ellers kan det være en hindring for brugerne, da besøg derfor kan forekomme uoverskuelige.

- I forhold til kontaktfamilierne erfarer projekterne, at det er vigtigt at 'pleje' dem, efter kontakten til brugeren er etableret. Det kan være gennem sociale arrangementer, hvor man både giver familierne mulighed for at mødes og udveksle erfaringer og modtage undervisning fra relevante fagpersoner, hvis der er ønske om det.

4.2 ETABLERING AF NYE NETVÆRK

Hovedparten af projekterne fokuserer deres indsats på at skabe nye netværk for brugerne. Det være sig netværk til ligesindede, hvor man ønsker at etablere et netværk mellem brugerne i projektet. Desuden kan etableringen af nye netværk for brugerne ske i form af kontakter til dele af foreningslivet, psykiatriske væresteder, og endelig kan netværksdannelsen ske via deltagelse på arbejdsmarkedet.

Den overordnede forandringsteori i projekter, der søger at skabe nye netværk for brugerne, er, at brugerens situation kan bedres ved, at de bliver en del af et netværk. Ved at indgå i et netværk kan brugeren gennem de sociale relationer styrke sit selvværd, øge sine sociale kompetencer og modvirke den sociale isolation, som mange brugere befinder sig i.

I en del af projekterne under denne netværkstype er unge med psykiske lidelser den primære målgruppe. Her bygger man i høj grad på antagelsen om, at for de unge, der har et sparsomt netværk hovedsagligt bestående af familie, er samværet med jævnaldrende en vigtig brik i deres identitetsdannelse. Gennem samværet med andre unge kan de spejle sig selv og identificere sig med andre i den samme aldersgruppe som dem selv. Ved siden af fællesskabet med andre unge skal deltagelsen i projekterne, hvor brugerne via forskellige metoder støttes i at opbygge netværk, også hjælpe til at bringe de unges tilværelse ind på et mere positivt spor.

Andre projekter, der også søger at etablere netværk mellem deltagerne, beskæftiger sig med personer, der har et længere forløb i behandlingssystemet. Heriblandt har nogle været indlagt på socialpsykiatriske behandlingssteder flere gange. Mellem disse projekter er der ligeledes en teori om, at forandringen for den enkelte bruger går gennem etablering af netværk, der kan fungere som værn mod social eksklusion efter eventuel udskrivelse. Netværk anses for at være en metode til at fasthol-

de vedkommende i de fremskridt, der er sket under et behandlingsforløb, og modvirke social deroute, når brugeren eksempelvis kommer ud i egen bolig igen. I det nye netværk skal brugerne lære at tage sig af deres egne følelsesmæssige behov og lære at søge hjælp hos andre, når de har brug for det. I projektet ”Netværksudviklende samtalegrupper” beskriver man, hvordan mange af brugerne i dette projekt tidligere har været præget af en opfattelse af, at det er et svaghedstegn at bede om hjælp. I stedet har de været tilbøjelige til at udsætte deres følelsesmæssige behov eller kompensere for disse behov ved at være en støtte for andre mennesker. Således skal det nye netværk være et sikkerhedsnet under brugere uden megen social kontakt, ligesom det skal hjælpe dem til at tage vare på egne behov og udvikle deres sociale færdigheder i samspil med andre i samme situation.

4.2.1 SOCIALE AKTIVITETER

Projekterne, der vil danne nye netværk for brugerne, anvender forskellige indsatser. De projekter, som primært fokuserer på unge uden langvarig kontakt til behandlingssystemet, koncentrerer deres indsats om at skabe mulighed for fællesskab mellem brugerne. Netværket dannes både gennem sociale aktiviteter, og ved at brugerne sammen behandler deres problemer i samtalegrupper. Tilligemed benytter de metoder, der er fokuseret på den enkeltes udvikling såsom brugerudviklingssamtaler.

I projekterne ”Støttecenter for unge”, ”Kildevældet”, ”Netværkskoordinator” samt ”Netværksindsats for unge og deres pårørende” arrangerer man udflugter, sportsaktiviteter og andre sociale aktiviteter, der er medvirkende til at skabe et netværk mellem de unge. Ved siden af at lære hinanden at kende gennem arrangementerne skal de unge i interaktion med hinanden også lære at se og møde egne og andres behov for social kontakt. Nogle projekter arrangerer også, at de unge sammen med andre fra projektet eller alene kan deltage i sportsaktiviteter eller i andre dele af fritidslivet i lokalområdet. I projektet ”Netværksindsats for unge og deres pårørende” har nogle af brugerne over en periode været tilknyttet et lokalt fitnesscenter, hvor de med tiden er begyndt at tage hen på egen hånd. På den måde får de unge knyttet kontakter til personer uden for projektet og får positive erfaringer med selv at begå sig i sociale situationer i det omgivende samfund.

Projektet ”Efterforsorg” har som målgruppe personer med svære psykiske lidelser, der er på vej ud i egen bolig. I dette projekt indgår

det at motivere brugerne til at deltage i sociale aktiviteter uden for projektet. I motivationsarbejdet er medarbejderne en væsentlig ressource, da de følger med og støtter brugeren, når vedkommende tager på biblioteket eller til en anden fritidsaktivitet, der skal hjælpe med at bryde den sociale isolation.

Disse dele af indsatsen, hvor brugerne gennem sociale aktiviteter interagerer med andre i og uden for projektet, er centreret om at lære deltagerne sociale færdigheder gennem praktiske situationer og derigennem modtage anerkendelse af deres sociale kompetencer ved at bruge disse.

4.2.2 UNDERVISNING OG SAMTALEGRUPPER

I projektet ”Støttecenter for unge” supplerer man endvidere træningen i sociale kompetencer med undervisning om emnet. Eksempelvis kommer brugerne igennem et malerterapiforløb med det formål at træne dem i at håndtere følelser, der er vanskelige for dem at kontrollere i bestemte situationer. Deltagerne har også modtaget anden undervisning i adfærdstræning, der ved siden af den praktiske erfaring skal give dem redskaber til at klare de sociale situationer, der er svære for dem, og derved hjælpe dem til at kunne fastholde eller skabe nye netværk. Et andet projekt, der også anvender undervisningselementet som indsats, er ”Tovejs psykoe dukation”. Her indebærer netværksindsatsen blandt andet, at brugerne, minoritetskvinderne med psykiske lidelser, selv skulle være aktive og undervise andre, ligesom de også selv modtager undervisning. Undervisningsdelen i dette projekt var tænkt som et led i at styrke deres selvagtelse og sociale færdigheder. På den måde ønskede man at styrke minoritetskvindernes tro på og muligheder for at etablere nye netværk. Imidlertid viste det sig, at minoritetskvinderne på grund af deres psykiske sygdom og frygt for at blive betragtet som psykisk syg i deres nærmiljø ikke ønskede at fungere som undervisere for andre. Projektet tilpassede deres indsats efter forholdene og forsøgte i stedet at få kvinderne til at medvirke i en film, hvor de anonymt fortalte om deres oplevelser med psykisk sygdom og behandlingssystemet. Denne tilgang var heller ikke uden problemer, men fungerede bedre end forsøget med at lade kvinderne optræde som undervisere.

Den anden del af indsatsen i ”Støttecenter for unge” drejer sig om, at de unge gennem samtale med en medarbejder eller i samtalegrupper får øjnene op for deres vanskeligheder i hverdagen samt formulerer

en strategi for, hvordan de kan håndtere problemerne på en positiv måde. I projektet ”Netværksindsats for unge og deres pårørende” foregår samtalerne både ved, at projektmedarbejderen tager på hjemmebesøg hos brugerne, og desuden har brugerne også mulighed for at kontakte projektmedarbejderen telefonisk. Hjemmebesøgene drejer sig om den enkelte unges aktuelle situation og fremtidsplaner. Her har den unge god tid til at snakke med projektmedarbejderen og lægge en handlingsplan for, hvordan vedkommende lidt efter lidt nærmer sig sin målsætning.

I projektet ”Støttecenter for unge” supplerer man også netværksindsatsen med selvhjælpsgrupper for brugerne. Grupperne er styret af personalet på støttecentret, og gennem samtale med deltagerne i gruppen er hensigten at fastholde de unge i den positive udvikling, som er påbegyndt gennem de tidligere nævnte undervisningsforløb i projektet. Endvidere er formålet, at de unge skal være en ressource for hinanden og gennem samtale hjælpe og støtte hinanden til at håndtere deres sociale vanskeligheder på en konstruktiv måde i hverdagen.

Blandt de projekter, der mere henvender sig til voksne mennesker med sindslidelser, hvoraf nogle brugere har en høj grad af tilknytning til behandlingssystemet, er indsatsen fokuseret på personer, der er på vej til at flytte i egen bolig efter endt behandlingsforløb. Projekterne anvender adskillige indsatser i arbejdet med brugerne. Nogle af disse har karakter af at være sociale arrangementer, mens andre er mere deciderede behandlings/terapiforløb.

I projektet ”Netværksudviklende samtalegrupper” er kerneindsatsen gruppesamtaler, hvor brugere samt projektmedarbejdere deltager. Forløbet strækker sig over fem måneder og følger en fast struktur. Gruppesamtalerne indebærer både, at den enkelte bruger fortæller om sine personlige vanskeligheder, og at resten af gruppen derefter kommer med refleksioner over vedkommendes problemstilling. Endvidere kan gruppedeltagerne komme med egne erfaringer og løsningsforslag til at afhjælpe den beskrevne problematik. I gruppen beskriver brugerne også deres aktuelle netværk, samt hvordan de ser deres egen deltagelse deri.

Generelt betraget kan man anskue projekternes indsatser som en ramme for netværksdannelse. Hensigten med de forskellige indsatser er således at stille de nødvendige forudsætninger op for brugernes netværksdannelse og gennem forskellige metoder støtte brugerne i selv at finde ressourcerne frem til at etablere netværk med andre. Følgelig er det ikke projekterne, der skal skabe netværket for brugerne, men det skal de

selv under forhold, der sætter dem i stand til at opbygge nye relationer og nye netværk.

4.2.3 DOKUMENTATION

I projektet ”Netværksudviklende samtalegrupper” anvender man spørgeskemaer samt interview med deltagerne, hvilke skal bruges til at måle brugernes udbytte af projektførelsen, når dette er over. I projektet ”Efterforsorg” er opfølgningssamtaler hver tredje måned og en samarbejdsaftale mellem bruger, projektet og evt. sagsbehandler en del af indsatsen. Disse metoder skal hjælpe med at fastholde målsætningen for den enkelte bruger og være et redskab i projektets arbejde med dets målopfyldelse. I projektet ”Kultur og samfundsforståelse”, der er et tværkommunalt projekt for mennesker med minoritetsbaggrund og psykiske lidelser, indgår dokumentation af brugernes sproglige og sociale færdigheder som en del af indsatsen. Her registrerer man via adskillige skemaer løbende brugernes kompetencer og netværksdannelse, hvilket skal resultere i, at man i projekterne er i stand til at sætte ind de rigtige steder i forhold til den enkeltes sociale og sproglige kompetencer. Dermed er en grundig dokumentation en central del af indsatsen for at skabe nye netværk i nogle projekter.

4.2.4 MÅLOPNÅELSE

Overordnet set har projekterne ”Efterforsorg”, ”Netværksudviklende samtalegrupper”, ”Vejen til en ny chance”, ”Netværksindsats for unge sindslidende og deres pårørende”, ”Støttecenter for unge” og ”Netværkskoordinator” samt ”Kildevældet” nået deres målsætning. Ingen af brugerne har mistet deres bolig, og hovedparten har etableret mindst en ugentlig kontakt ud af boligen i den toårige periode, som ”Efterforsorg” løber over. Det ønskede antal brugere deltager i sprogskeleforløbet hos ”Vejen til en ny chance”. Desuden beskriver projektet, at brugerne i højere grad end tidligere er sociale på egen hånd, og der er dannet netværk indbyrdes mellem brugerne i projektet. Ligeså har man i ”Kildevældet” opnået det ønskede antal brugere, og der er dannet netværk internt mellem brugerne. I ”Netværksudviklende samtalegrupper” viser resultaterne, at brugerne oplever færre vanskeligheder i interaktioner med andre, og at deres færdigheder på dette område er blevet signifikant forbedret som følge af projektet.

Projekterne ”Tovejs psykoedukation” og ”Kultur- og samfundsforståelse” har delvis nået deres mål. I forhold til netværksindsatsen mellem brugerne i ”Tovejs psykoedukation” virker denne indsats, da der indbyrdes i gruppen er dannet netværk mellem deltagerne. Hensigten med at skabe relationer til andre uden for projektet ved at lade brugerne undervise er derimod ikke lykkedes, da kvinderne ikke var i stand til dette. Blandt delprojekterne i ”Kultur- og samfundsforståelse” erfarer nogle af projekterne, at brugernes sociale og sproglige færdigheder er blevet forbedret som et resultat af projektets metoder. Derimod vurderer andre projekter, at forbedringen ikke alene kan tilskrives projektet, men lige så vel er et resultat af tidligere indsatser for brugerne. På den baggrund finder vi, at disse to projekter i skrivende stund ikke fuldt ud er i stand til at opfylde deres målsætning.

Fra projektet ”Somaliske bostøtter”, der arbejder med at øge netværket og livskvaliteten blandt unge somaliske mænd i Århus, har vi fået et meget lille materiale. Mellem første seminar og udformningen af rapporten har projektet slet ikke givet livstegn. Vi er derfor ikke i stand til at evaluere, hvorvidt projektet har været i stand til at opnå sin målsætning. I projektet har der været udskiftning i personalegruppen, hvilket kan have indflydelse på, at projektet har leveret et meget lille materiale til evalueringen.

4.2.5 NYE NETVÆRK OG STYRKEDE SOCIALE FÆRDIGHEDER

I projekterne ”Netværkskoordinator” og ”Kildevældet” oplever man, at de unge er begyndt at mødes på eget initiativ uden om projektmedarbejderen. Dermed tager de aktivt del i at holde de sociale relationer og det netværk, som de har opbygget gennem projektet, ved lige. For de unge har deltagelsen i de ovennævnte projekter konkret betydet, at de har fået nye netværk, hvor de kan bruge og udvikle de sociale færdigheder, de har tilegnet sig gennem projektet. Desuden er der nu et stærkere sikkerhedsnet under disse unge, der på nuværende tidspunkt er et værn mod at ende i social isolation. Givetvis skal netværket holdes ved lige, for at det fortsat skal være et værn mod ensomhed. Hvorvidt deltagerne er i stand til dette, er det endnu ikke muligt at kommentere. Imidlertid finder vi, at jo stærkere netværket er mellem brugerne, og jo mere brugernes sociale kompetencer styrkes gennem dette, desto bedre er de stillet i forhold til at etablere kontakt med personer uden tilknytning til projektet.

Deltagerne i ”Vejen til en ny chance” og i ”Tovejs psykoedukation” ser projekterne også ud til at hjælpe med at bryde den sociale isolation. Gennem de sociale aktiviteter i projekterne har brugerne fået mod på at tage til aktiviteter på egen hånd og dermed fået styrket troen på, at de har sociale færdigheder, der kan bruges til at knytte netværk til andre personer.

Brugerne i ”Netværksudviklende samtalegrupper” udtrykker, at de oplever færre vanskeligheder i de interpersonelle relationer, og at de deraf får en tro på, at de er i stand til at indgå i og vedligeholde nye netværk. En bruger fortæller således: ”Jeg har fået tro på mig selv (...) Jeg kan nemmere være sammen med andre mennesker”. En anden bruger i samme projekt giver også udtryk for sit udbytte ved at indgå i forløbet, hvor vedkommendes kompetencer for netværksdannelse er blevet øget. Deltageren fortæller: ”Jeg er blevet bedre til at være social og skabe kontakt”. Som det er tilfældet med resultaterne fra de øvrige projekter, er det på nuværende tidspunkt svært at kommentere de langsigtede virkninger for brugerne. Udtalelserne fra de pågældende brugere i ”Netværksudviklende samtalegrupper” viser, at de er overbevist om, at de er langt bedre stillede end tidligere. Desuden har brugerne en tro på, at de har de nødvendige færdigheder til at kunne etablere og vedligeholde netværk. Disse resultater tyder på, at deltagerne kan bære de nyerhvervede sociale kompetencer med sig ind i hverdagen uden for projektet.

4.2.6 FASTHOLDELSE AF BOLIG OG AF NETVÆRK

I projektet ”Efterforsorg” erfarer man, at brugernes sociale færdigheder er blevet styrket, og at mange indgår i nye netværk som følge af projektet. Projektet beretter således om, at brugerne er glade for følgeskab til aktiviteter samt for hjemmebesøg af medarbejderne. Hjemmebesøgene medvirker til, at brugerne får betalt deres regninger, får social kontakt og bliver motiveret til at fortsætte med at vedligeholde og opbygge deres nye netværk. Indsatsen i brugernes hjem giver dermed både det resultat, at de pågældende ikke mister deres bolig samt det resultat, at de får vedligeholdt deres sociale kompetencer til at interagere med andre. Alt andet lige stiller dette de pågældende bedre i forhold til at skabe et netværk med andre personer, end hvis vedkommende skulle klare sig helt på egen hånd.

Netværksindsatsen over for brugere, der står for at skulle flytte i egen bolig, ser ud til at have gjort overgangen fra forsorgshjem til egen

bolig mere glidende og mere brydningsfri for de brugere, der har deltaget i projektet. Dermed er den sociale isolation for brugerne blevet mindsket på nuværende tidspunkt som følge af opbygningen af nye netværk for brugerne.

For hovedparten af projekterne, der søger at skabe nye netværk for brugerne, gælder det, at udviklingen af sociale kompetencer i et trygt miljø sammen med projektmedarbejderne og andre brugere bevirker, at der etableres et nyt netværk mellem brugerne. Endvidere medfører de positive erfaringer med netværksdannelse, som brugerne i de trygge rammer får, en øget tro på, at de også uden for projektet er i stand til at skabe positiv kontakt til andre mennesker.

4.2.7 TILKNYTNING TIL ARBEJDSMARKEDET

Nogle af projekterne har også som målsætning, at de vil styrke brugernes tilknytning til arbejdsmarkedet. Gennem deltagelse på arbejdsmarkedet vil man skabe nye netværk for brugerne, der ofte i ringe grad er i beskæftigelse. Hverken ”Kildevældet” eller ”Netværksindsats for unge med sindslidelser og deres pårørende” har haft stor succes med at integrere deltagerne på arbejdsmarkedet. I nogle tilfælde er brugerne kommet i skåne-/flexjob, men projekterne giver udtryk for, at brugernes tilstand har været for dårlig rent psykisk og socialt til, at de kunne indgå på arbejdsmarkedet i længere perioder. Således oplever projekterne, at det tidsmæssigt tager længere tid end først antaget at klæde brugerne på til at kunne varetage et job.

I ”Netværksudviklende samtalegrupper” har der blandt de brugere, der ikke på forhånd har været i arbejde eller uddannelse, været relativt få, der har fået etableret en varig tilknytning til arbejdsmarkedet i projektperioden, også i de tilfælde, hvor de er blevet psykisk parate til det. Processen med at etablere et godt samarbejde mellem brugerne og myndighederne i socialforvaltninger og jobcentre kan være krævende og langvarig. Projektet finder, at en del af forklaringen på, at få brugere har fået skabt en tilknytning til arbejdsmarkedet, skal findes i den udfordring, der ligger i at etablere et samarbejde mellem brugeren og de offentlige myndigheder.

På baggrund af disse erfaringer har projektmedarbejderne i ”Netværksudviklende samtalegrupper” taget en mere aktiv rolle i at etablere kontakt mellem brugeren og socialforvaltningen og jobcentret. Resultaterne fra dette tiltag viser, at flere end tidligere er gået fra at være

langtidssygemeldte til at være i faglært arbejde, og flere er under uddannelse eller er kommet i aktivering. Der er således i takt med projektets udvikling sket en øget rehabilitering i forhold til jobmarkedet. På den baggrund finder vi, at arbejdet med at øge brugernes tilknytning til arbejdsmarkedet også afhænger af medarbejdernes kompetencer og ikke mindst projektets prioritering af denne opgave.

En del af projekterne giver udtryk for, at et endnu tættere samarbejde med eksempelvis jobcentrene og eventuelt lokale arbejdspladser må være næste skridt. På egen hånd mangler projekterne ofte de nødvendige ressourcer for at skabe en positiv kontakt mellem brugeren og arbejdslivet. I samspillet med jobcentrene og arbejdspladserne vil projekterne derimod kunne gøre brug af de ressourcer og den viden, som de ligger inde med. På den måde vil en fælles indsats måske kunne øge beskæftigelsesgraden blandt brugerne. Det vil være endnu en vigtig brik i at etablere et netværk rundt om brugerne som en modvægt mod social deroute.

I forbindelse med indslusning af mennesker med sindslidelser på arbejdsmarkedet skal det bemærkes, at en del beskyttede værksteder og jobcentre har erfaringer hermed. De siger, at det kan lade sig gøre, men det kræver en langvarig støtte over for både person og arbejdsgiver fra en jobcoach med kendskab til de særlige metoder, der er brug for hertil. Hvis denne støtte er kortvarig, vil de personer, der kommer i job, i de fleste tilfælde være ude af dette igen, inden der er gået et halvt år. (Bengtsson et al., 2009).

4.2.8 ERFARINGER

GRUNDIG FORBEREDELSE

I forhold til målopfyldelsen pointerer man hos ”Efterforsorg” vigtigheden af, at projektet kom godt fra start i forbindelse med samarbejdet med andre instanser. Den gode opstart skyldes et grundigt forberedelsesarbejde, hvor projektets metoder og det anvendte materiale blev introduceret for kommende samarbejdsparter som eksempelvis sagsbehandlere. I og med at projektet kunne give en grundig introduktion til sit formål samt metoder, gled samarbejdet med de offentlige myndigheder bedre fra starten, blandt andet som følge af den høje grad af oplysning, som samarbejdsparterne modtog. Fra projektets side havde man sat sig grundigt ind i mulige samarbejdsrelationer mellem projektet og kommunen.

Man havde afdækket, hvorledes de kommunale arbejdsgange var og blev derfor ikke forsinket som følge af nye arbejdsgange i kommunerne.

FRIRUM FOR NETVÆRKSDANNELSE

I projektet ”Tovejs psykoedukation” erfarer man, at det sociale element er det bærende i projektet frem for den del af indsatsen, der fokuserer på at give minoritetskvinderne viden om psykoedukation. Undervisningsdelen kom således til at fungere langt bedre, så snart der var etableret sociale relationer mellem brugerne, da kvinderne derefter havde en større grad af frimodighed til at deltage i undervisningen. Projektet bliver dermed et frirum for kvinderne, hvor de i trygge rammer kan øve sig i netværksdannelse. Således fungerer dannelsen af netværk til ligesindede bedre for disse minoritetskvinder end netværksdannelsen til personer uden for projektet. Dette skal ses i sammenhæng med, at psykisk sygdom ifølge projektet er tabubelagt i kvindernes nærmiljø. Derfor finder kvinderne det lettere at knytte relationer til personer, som i forvejen er bekendt med deres psykiske lidelser, og som selv befinder sig i samme situation. På den basis er projektets frirum til netværksdannelse essentielt for målgruppen af minoritetskvinder, da tabuet om psykisk sygdom er en hindring for, at de kan etablere netværk til personer i nærmiljøet.

INDIVIDUALITET OG SOCIALE ARRANGEMENTER

Erfaringen fra de projekter, der søger at skabe netværk mellem brugerne gennem sociale arrangementer, er, at man også i forhold til de sociale aktiviteter er nødt til at tage højde for individualitet. Blandt deltagerne er der ofte forskellige interesser og ønsker til, hvilke arrangementer der skal afholdes. Det kan være en udfordring for projektmedarbejderne at skulle sammensætte aktiviteterne, så de møder flest muligens behov, og undgå, at nogle deltager i mindre grad, fordi de ikke synes, at projektet tilbyder det, som de efterspørger. Nogle projekter har for at tage højde for individualiteten kørt parallelle forløb, hvor brugerne meldte sig på i forhold til interesse. I andre projekter resulterer deltagerens forskellighed i, at nogle må tage til aktiviteter alene, hvis projektmedarbejderne ikke kan deltage. Som projektmedarbejder er det derfor centralt at være opmærksom på forskelligheden mellem brugerne og søge at anvende en så bred palet som muligt i forhold til projektets tilbud.

I forbindelse med at tage højde for brugernes individualitet gør projekterne også brug af adskillige indsatser. En del af projekterne, der

arbejder med at etablere nye netværk, har gode erfaringer med at kombinere undervisning om netværksdannelse med praktisk erfaring gennem sociale aktiviteter i og uden for projektet. Det er et frisk pust i brugernes liv, når de kommer ud og oplever ting som at køre *go-cart* eller tager på fisketur. Desuden styrker det fællesskabet i gruppen og samler brugerne om andet end de psykiske lidelser. Ved disse sociale aktiviteter kan brugerne også gensidigt hjælpe hinanden med at anvende de redskaber, som de er blevet undervist i. Derved støtter de hinanden og danner relationer. Undervisningsdelen giver brugerne relevante redskaber til netværksdannelse og stimulerer og udfordrer desuden deltagerens intellekt. For nogle brugere er ny viden og udfordringer på dette plan en nødvendig del af indsatsen, da sociale aktiviteter alene ikke møder deres behov.

4.2.9 ANBEFALINGER

- Projekterne har gode erfaringer med at gøre samtaleforløb mellem bruger og medarbejder eller samtalegrupper mellem brugerne til en del af indsatsen. Gennem samtaler har brugerne mulighed for at øge deres selvindsigt og give og modtage råd fra andre. Projekterne oplever, at deltagerne gennem samtaleforløbene får styrket deres sociale færdigheder og deres selvværd, hvilket er et vigtigt skridt på vejen i at opbygge et socialt netværk for dem selv.
- Det anbefales, at man kun giver sig i kast med at etablere netværk for brugeren gennem deltagelse på arbejdsmarkedet, hvis man i projektet har særlige ressourcer til at skabe kontakt mellem brugeren og arbejdsmarkedet. Projekterne erfarer, at det er en langvarig proces, og at det kræver bestemte kompetencer af medarbejderne at skaffe brugerne i arbejde. Ønsker man at skabe netværk gennem arbejdsmarkedet, kan man med fordel samarbejde med det lokale jobcenter eller andre instanser, der allerede har erfaring med at skaffe arbejde til mennesker med psykiske problemer.
- I forbindelse med afholdelse af sociale aktiviteter er det vigtigt for brugernes lyst til at deltage heri, at projektet tager højde for brugernes individualitet. Projektmedarbejderne har en opgave i at få de sociale arrangementer til at favne bredt og sørge for, at nogle brugere ikke udelukkes fra de sociale aktiviteter på grund af, at deres interesser ikke indfanges af projektets sociale arrangementer.

4.3 REETABLERING AF NETVÆRK

Et par af projekterne har som formål at reetablere brugernes tidligere netværk. Det vil typisk være at få genetableret kontakten til familie, venner eller til uddannelsesinstitutioner og andre, som brugeren tidligere har haft berøring med.

For projekterne, der arbejder med denne netværkstype, er deres forandringsteori og tankerne bag indsatserne, at bedring af brugernes situation går gennem deltagelse i et netværk, som vedkommende før har indgået i. Desuden antager man, at brugerens tidligere netværk vil være i stand til at udgøre et stærkt sikkerhedsnet under vedkommende, da de på grund af den tidligere relation vil kende personen og i højere grad føle forpligtelse over for brugeren. Desuden forudsætter man, at forandringen for brugeren også kommer, ved at denne selv definerer sit netværk samt bestemmer, på hvilke måder netværket kan være behjælpeligt i forhold til at bringe vedkommende ud af den sociale isolation. Brugerne har således en aktiv rolle i definitionen af deres eget netværk, hvilket er centralt for projektet. Ved at gøre brugerne til aktive medspillere søger man i høj grad at bringe dem ud af 'offerrollen' og give dem medbestemmelse og bemyndigelse til at tage egne beslutninger, der skal føre til forandringer og bedring for den enkelte. Gennem selvbestemmelse må man formode, at brugeren udpeger det netværk med flest ressourcer, hvilket sammen med de tidligere relationers forpligtelse over for brugeren skal være en stærk støtte og give et fundament for, at netværket ikke smuldrer igen.

4.3.1 NETVÆKSRÅDSLAGNING

Netværksindsatserne i projekter, der beskæftiger sig med reetablering af brugerens netværk, gør brug af forskellige metoder til at involvere det tidligere netværk i brugernes tilværelse på ny. Projektet "Netværksrådslagning" anvender metoden netværksrådslagning, som tidligere er brugt blandt andet i projekter, der arbejder med hjemløse, til at reetablere deres netværk.³ Metoderne og erfaringerne fra projekterne for hjemløse benyt-

---

3. De metoder, som projekt "Netværksrådslagning" bygger videre på, stammer fra projektet "Netværksrådslagning for hjemløse". Yderligere information om dette projekt kan findes i Pedersen (2006): "Jeg gjorde det – du kan også! Netværksrådslagning for hjemløse" (Pedersen, 2006, Socialt Udviklingscenter SUS og KFUM's Sociale Arbejde i Danmark, 2006. www.sus.dk/udgivelser)

tes som indsats til at reetablere netværket for mennesker med sindslidelser i dette projekt. Via brevveksling, telefonkontakt og andet forsøger man at lokalisere og skabe kontakt til det tidligere netværk. Brugeren spiller så at sige hovedrollen i processen, da vedkommende selv definerer, hvilke personer der skal kontaktes. På det grundlag søger medarbejderne at finde frem til de pågældende personer. Gennem kontaktetableringen undersøges det, om der er basis for at reetablere brugerens tidligere netværk.

4.3.2 ERFARINGSOPSAMLING

I projektet ”Genskabelse af brudte kontakter” søger man at undersøge, hvilke metoder der er anvendelige i arbejdet med at genetablere kontakten mellem bruger og forældre. Projektet blev afsluttet før tid, da det grundet manglende tilslutning af lokale delprojekter ikke var muligt at gennemføre. De beskrevne indsatser, resultater og erfaringer stammer således udelukkende fra projektets første fase, som bestod i en indsamling af praksiserfaringer samt et litteraturstudie over sociale metoder til genskabelse af brudte kontakter. I projektet har man derfor ikke haft mulighed for at implementere de beskrevne metoder, og derfor kender man heller ikke effekten af de beskrevne metoder i forhold til at reetablere netværket for brugeren. Praksiserfaringerne er indsamlet ved at afholde seminarer for brugere, pårørende og professionelle om deres oplevelser med at genskabe brudte relationer mellem brugere og forældre. Ved at anvende erfaringsopsamlingen som indsats skitserer man i projektet, hvilke forhold det er væsentligt at være opmærksom på i forbindelse med reetablering af brudte kontakter mellem personer med sindslidelser og deres forældre.

4.3.3 MÅLOPNÅELSE

I projektet ”Netværksrådslagning” er man ikke i stand til at opfylde sin målsætning og nå det ønskede antal på seks netværksrådslagninger. Således er det i projektperioden kun lykkedes at etablere kontakt til to af brugernes tidligere netværk. Fra projektets side har man arbejdet på at gennemføre yderligere ni netværksrådslagninger, hvilket ikke er lykkedes. Årsagerne skal findes i, at det er langt mere ressourcekrævende end først antaget at reetablere netværket for personer med psykiske lidelser.

Som beskrevet i det tidligere afsnit, blev projektet ”Genskabelse af brudte kontakter” afsluttet før tid, og dermed har det ikke kunnet opfylde den del af målsætningen, der omhandler implementering af metoder til reetablering af netværk samt at udbrede erfaringer deraf til andre socialpsykiatriske tilbud. I forhold til at indsamle praksiserfaringer var man imidlertid i stand til at opfylde denne del af målsætningen, da man fik afholdt de planlagte seminarer og indsamlet materiale derigennem.

4.3.4 REETABLERING AF KONTAKT TIL FORÆLDRE

Resultaterne af den erfaringsopsamling, som er blevet gennemført i projektet ”Genskabelse af brudte kontakter”, peger på en række forhold, der er af betydning, når man ønsker at reetablere relationer mellem brugere og forældre. For det første er det væsentligt, at brugeren reelt ønsker, at kontakten til forældrene genetableres. Det er også vigtigt, at de medarbejdere, der er tilknyttet brugeren, kontinuerligt er opmærksomme og følger op på vedkommendes reaktioner på at skulle møde forældrene igen. Derfor er det vigtigt, at medarbejderne gennem hele forløbet har en tæt relation til brugeren for at kunne afdække eventuelle tegn på problemer eller bekymringer fra brugernes side i forbindelse med at skulle møde forældrene. Ligeså er det af betydning, at medarbejderne kan være indlevende, engagerede samt loyale over for brugeren og respektere dennes ønsker gennem processen.

Forud for mødet er det også væsentligt, at brugerne forholder sig til bruddet, dets årsager samt til de roller, som henholdsvis bruger og forældre havde i relationerne til hinanden før kontaktens ophør. I forlængelse heraf skal parterne også nøje overveje, på hvilke måder der eventuelt er sket ændringer i de indbyrdes roller, således at problematikker i den forbindelse imødekommes så vidt muligt. Erfaringerne fra praksisopsamlingen viser, at brugeren på mange punkter skal være parat og i stand til at kunne forholde sig til bruddet forud for mødet, ellers kan det være en barriere for at reetablere kontakten.

4.3.5 ORGANISATORISKE FORHOLD

I forbindelse med selve mødet mellem bruger og forældre er det centralt at overveje, hvor mødet skal finde sted, hvem der skal være til stede, hvor længe det skal vare og andre praktiske forhold, der har betydning for rammerne om det første møde. Rammerne er selvsagt meget betyd-

ningsfylde for mødet, der danner grundlaget for forløbet af den senere kontakt mellem bruger og forældre.

Endelig spiller projektets organisatoriske rammer en væsentlig rolle. Det er centralt, at man afsætter personale og tidsmæssige ressourcer, da processen med at genetablere brudte netværk er forholdsvis ressourcekrævende. Derfor skal det fra ledelsesniveau klargøres, i hvilken grad man ønsker at sætte ind på dette område, og hvor højt man prioriterer det i forhold til andre arbejdsopgaver. I modsat fald kan projektet og enkelte medarbejdere komme til at bruge en masse ressourcer på at etablere kontaktførelser, uden at disse bliver gennemført som følge af mangel på ressourcer. Uklare prioriteringer kan medføre frustrationer blandt personalet, hvilket i sidste instans spiller ind på brugerne og deres muligheder for at reetablere kontakten til forældrene.

4.3.6 ERFARINGER

NETVÆKSRÅDSLAGNING – EN OMSTÆNDELIG PROCES

I forhold til at anvende netværksrådslagning som indsats, hvor man via forskellige metoder søger at kontakte det tidligere netværk, erfarer man i ”Netværksrådslagning”, at denne metode er meget tidskrævende og stiller forholdsvis store krav til projektmedarbejdernes evner til at agere ’privatdetektiv’ i opsporingen af netværket. I projektet finder man, at det lave antal gennemførte netværksrådslagninger ikke alene skyldes kravene til medarbejderne, men også skal ses i lyset af, hvilke metoder det er muligt for medarbejderne at gøre brug af i processen. Eksempelvis vil medarbejderne ifølge projektet være langt bedre udrustet til opgaven, hvis de har adgang til informationssøgning om privatpersoner som CPR-register og andre redskaber, der kan hjælpe med at lokalisere brugerens tidligere netværk. Endvidere har en anden komplikation i at reetablere netværket været, at projektdeltagernes hukommelse ofte er sparsom. Efter lang tid uden kontakt er det tit svært for brugerne at huske navne, adresser og andre nødvendige informationer om de personer, der skal opspores. Derudover beretter projektet også om, at det i flere tilfælde viser sig, at den ’eftersøgte’ person ikke eksisterer i virkeligheden, men er opdigtet og kun er til i brugerens bevidsthed. Sådanne forhold gør det lidt mere omstændeligt at arbejde med denne form for netværksindsats.

Erfaringerne med at reetablere netværk for personer med psykiske lidelser i projektet ”Netværksrådslagning” er dermed, at det via ind-

satsen netværksrådslagning er en meget ressourcekrævende metode. Desuden viser det sig omstændeligt at arbejde med en netværksindsats, hvor man søger at reetablere de sindslidendes netværk. Det er således svært at overføre erfaringer fra lignende projekter blandt hjemløse til projekter for mennesker med psykiske lidelser. Målgrupperne adskiller sig på adskillige punkter, men i forhold til de praktiske begrænsninger som ikke at have de nødvendige ressourcer til at få adgang til de pågældende personer kunne en sikring af adgangen til disse redskaber tidligt i projektet muligvis have lettet forløbet for projektmedarbejderne.

Erfaringerne fra den ene netværksrådslagning viser, at brugerne har glæde af at mødes med en gammel skolekammerat ca. en gang om måneden. Møderne giver brugerne en kontakt til en periode i sit liv, hvor den psykiske sygdom ikke i lige så høj grad prægede vedkommendes hverdag, og hvor brugeren derfor havde en mere aktiv og sammenhængende tilværelse. Dette har givet brugeren lyst til at forsøge at genskabe en fastere rytme i hverdagen. Desuden har brugeren stor glæde af at mødes med en person, der ikke er i kontakt med det psykiatriske system, da vedkommende derved har forbindelse til en 'normal' tilværelse. Imidlertid er det klart, at det er en skrøbelig forbindelse forstået på den måde, at kontakten kan ophøre, hvis personen fra det tidligere netværk ikke ønsker at fortsætte. I det konkrete tilfælde er kontakten mellem brugeren og personen fra det tidligere netværk tilsyneladende forløbet uden væsentlige problemer.

I forhold til projektet "Genskabelse af brudte kontakter" kan vi ikke beskrive erfaringerne af indsatsen, da implementeringsfasen som tidligere nævnt ikke blev gennemført.

Alt i alt er det indtrykket fra projektet, at genskabelse af brudte kontakter er en problematisk måde at skabe netværk på. Umiddelbart skulle man tro, at man derved fik løst de bagvedliggende problemer, men det er dog langt fra sikkert, at det forholder sig sådan. Problemet og årsagen til den brudte kontakt kan til dels ligge hos den person, som brugeren får kontakt med. Desuden er reetablering af det tidligere netværk en omstændelig proces, der kræver meget styring fra projektmedarbejdernes side både i opsporing af kontakten samt under reetableringen af kontakten. Derfor finder vi, at brugen af reetablering af tidligere netværk som netværksindsats aktualiserer problemet lige så meget, som det løser det.

4.3.7 ANBEFALINGER

- Erfaringerne viser, at det er en krævende og omstændelig proces at genskabe kontakten til brugerens tidligere netværk. Som beskrevet i dette afsnit er der adskillige problemer forbundet med denne metode. Vælger man at gøre brug af denne netværkstype, skal man være opmærksom på, at det kræver en mængde ressourcer. Det tager lang tid at lokalisere brugernes tidligere netværk, og det kræver også en vis ekspertise at kunne opspore netværket. Derfor anbefales det, at man inden projektstart nøje overvejer, om de nødvendige ressourcer er til rådighed til at kunne reetablere kontakten til brugerens tidligere netværk.
- Når kontakten skal reetableres, er det meget centralt for det videre forløb, at brugeren forholder sig til den tidligere relation til de pågældende personer og til de omstændigheder, der var forbundet med bruddet. På denne måde skabes et brugbart fundament for kontakten mellem bruger og personer fra det tidligere netværk.

4.4 FASTHOLDELSE AF DET EKSISTERENDE NETVÆRK

En fjerde måde, som nogle projekter beskæftiger sig med netværk på, er at sætte ind over for brugernes eksisterende netværk. Gennem adskillige indsatser søger de at fastholde netværket og derved modvirke, at det nuværende netværk smuldrer for brugerne.

Som i de andre projekter er forandringsteorien blandt de projekter, der arbejder med denne netværkstype, at vejen til sociale forandringer og rehabilitering for brugerne går gennem deltagelse i netværk. Desuden finder man, at det i forhold til brugernes rehabilitering er vigtigt at sætte så tidligt som muligt ind i sygdomsforløbet for at øge chancerne for sociale forandringer i brugernes liv.

4.4.1 NETVÆRKSFATHOLDELSE

I projektet ”Tidlig netværksfastholdelse” sætter man ind på mange områder for at opretholde brugerens netværk. Indsatsen er både rettet mod brugerens nære følelsesmæssige relationer og mod uddannelsesinstitutioner og andre personer, som vedkommende har kontakt til. Når en bruger henvender sig til projektet, afdækker man i fællesskab det eksisterende

netværk. Derefter består indsatsen i, at projektmedarbejderen via opsøgende informationsarbejde orienterer de forskellige dele af netværket om brugerens aktuelle situation. Det være sig kontakt til forældre og venner, som man fra projektets side gør opmærksom på, hvordan brugerens tilstand er, hvilke eventuelle problematikker brugeren har på det givne tidspunkt, samt på hvilke måder netværket kan være med til at støtte op om brugeren. På den måde søger man at øge forståelsen for brugerens adfærd blandt denne del af netværket og på den måde mindske sandsynligheden for, at de bryder med vedkommende som en konsekvens af den psykiske sygdom.

Den del af netværket, der har at gøre med brugerens tilknytning til uddannelsessystemet, fritids- eller arbejdslivet, bliver kontaktet og informeret om brugerens situation. Formålet hermed er at fastholde denne del af netværket og dermed undgå, at den unge eksempelvis drop- per ud af sin uddannelse eller bliver fyret fra sit arbejde. Gennem oplysning og løbende kontakt til mange dele af brugerens netværk ønsker man i projektet at delagtiggøre det eksisterende netværk og modvirke, at det smuldrer ved at klæde brugeren og dennes netværk bedre på til at tackle de psykiske lidelser. I den sammenhæng fungerer projektmedarbejderen som bindeled mellem brugeren og netværket og som en 'tredjepart', der kan gå ind og løse op for og modvirke eventuelle problemer.

4.4.2 BRUGERENS BASALE FORHOLD

Imidlertid oplever man i projektet, at brugernes netværk er langt mere sparsomt end først antaget. Derfor fokuserede man indsatsen for nogle unge på at opbygge nye netværk. Dertil spiller unge frivillige i projektet en væsentlig rolle. De frivillige følges med brugerne til sociale aktiviteter og hjælper derigennem brugeren med at etablere et nyt netværk.

Endvidere erfarer man, at brugernes basale behov såsom et sted at bo, orden i økonomien samt løsning af problemer i forhold til de offentlige myndigheder skal være opfyldt, førend vedkommende har ressourcer til at handle i forhold til sit netværk. Af denne grund udvides projektets indsats til også at sætte ind over for basale praktiske forhold med henblik på at kunne arbejde med netværket efterfølgende. Denne del af indsatsen indebærer, at projektmedarbejderen tager kontakt til de pågældende myndigheder og sørger for, at en myndighedsperson tager sig af, at brugeren eksempelvis får sin kontanthjælp, SU eller anden økonomisk støtte. Desuden ser man også på brugerens kontakt til det psyki-

triske system og får afklaret, hvordan denne forløber. I de tilfælde, hvor det er muligt at overdrage ansvaret til de offentlige myndigheder eller til en person i netværket, er det den løsningsmodel, som projektet anvender. Den del af indsatsen, der omhandler at tage vare på brugernes basale behov, søger man dermed så vidt muligt at lægge over til netværket og de offentlige myndigheder. Projektmedarbejderens rolle i den forbindelse består i at lokalisere, hvor der er problemer i kontakten og holde de involverede parter op på, at der er orden i brugerens basale forhold.

I takt med, at brugeren bliver mere selvfungerende, udfases kontakten til projektmedarbejderen og til den frivillige kontaktperson delvist. Udfasningen af kontakten sker for at modvirke et unødvendigt afhængighedsforhold mellem bruger og de involverede i projektet. Et sådant afhængighedsforhold vil ikke være hensigtsmæssigt i forhold til at gøre brugerne selvkørende i hverdagen.

4.4.3 KORTLÆGNING AF NETVÆRK OG NYE AKTIVITETSTILBUD

I projektet "Netværksundersøgelse" er det primære fokus også sat på brugernes eksisterende netværk. Via spørgeskemaundersøgelser og interview kortlægger man netværket for borgere med kontakt til socialpsykiatrien i Holbæk Kommune. Ved hjælp af spørgeskemaundersøgelse og interview med brugerne erfarer man, at brugerne savner aktiviteter for både brugere og pårørende på det socialpsykiatriske tilbud Værestedet. På den baggrund igangsætter man tiltag på Værestedet, der skal give mulighed for, at brugernes eksisterende netværk kan deltage i sociale arrangementer sammen med brugerne.

4.4.4 MÅLOPNÅELSE

Projektet "Tidlig netværksfastholdelse" har i forhold til metodeudvikling og vidensdeling nået sine mål. De anvendte metoder er således blevet overtaget af en produktionshøjskole for unge, og dermed er projektets metodeudvikling implementeret andetsteds.

I projektet "Netværksundersøgelse" er man i stand til at opfylde sin målsætning, da man har kortlagt netværket for brugere i socialpsykiatrien og iværksat de ønskede tiltag med det formål at involvere det eksisterende netværk i de socialpsykiatriske tilbud. Derved søger man at give brugeren og vedkommendes familie og venner fælles oplevelser og en

øget gensidig forståelse. Begge dele er essentielle faktorer for at modvirke en nedbrydning af brugerens eksisterende netværk.

Projektet ”Netværksstøtte”, der ønskede at støtte netværket for mennesker med personlighedsforstyrrelser, måtte på grund af mangel på personale opgives. Projektet kom aldrig i gang og var derfor ikke i stand til at opfylde sin målsætning.

4.4.5 RESULTATER

Gennem de anvendte indsatser erfarer man i ”Netværksundersøgelse”, at projektet har sat fokus på brugernes sociale kompetencer og netværk. Projektets dataindsamling viser, at brugernes eksisterende netværk hovedsageligt består af den nære familie, andre brugere og medarbejdere i socialpsykiatrien.

Resultatet af netværksundersøgelsen er for brugerne, at de gennem interviewene har indset nødvendigheden af og ikke mindst har fået større lyst til at udvikle deres sociale færdigheder. Brugerne har gennem undervisning på Værestedet arbejdet med den sorg, der følger med, når netværk og relationer går i stykker. Mange brugere bar intetanende rundt på denne sorg, og gennem projektet fik de øjnene op for, hvor vigtigt det er at arbejde med disse problemer for at kunne reetablere kontakten til eksempelvis familien. En del brugere fik gennem projektet indsigt i, hvor vigtige relationer til familien er på trods af de problemer, som deres sygdom har medført i forhold til de familiære relationer. Værestedet har derfor på brugernes eget ønske medvirket i møder mellem brugere og familie.

4.4.6 ERFARINGER

FRIVILLIGE SOM EN RESSOURCE

I arbejdet med at fastholde brugernes eksisterende netværk var man i projektet ”Tidlig netværksfastholdelse” nødt til at revurdere sin opfattelse af brugernes netværk, samt i hvilken grad man kunne inddrage det eksisterende netværk i rehabiliteringen af brugeren. Således indgik der langt færre jævnaldrende ressourcestærke personer i brugernes eget netværk end først antaget i projektet. Hensigten var ellers, at de jævnaldrende ressourcestærke personer i brugerens eksisterende netværk skulle inddrages i arbejdet med at fastholde brugerens netværk. På grund af at

der stort set ikke var nogen jævnaldrende ressourcestærke personer i brugerens eget netværk, valgte man i projektet i stedet at gøre brug af frivillige unge. I ”Tidlig netværksfastholdelse” har man gode erfaringer med at anvende frivillige unge som brugernes ledsagere til sociale aktiviteter og andet, der skal hjælpe brugerne til at opbygge et netværk. Desuden er den unge frivillige i forhold til projektmedarbejderen også en person, som brugeren kan spejle sig i. Erfaringen med de unge frivillige er, at de kan skabe tillid og trykthed for brugeren i processen med at danne netværk.

Endvidere påpeger ”Tidlig netværksfastholdelse”, at det er væsentligt at inddrage de frivillige unge og give dem medbestemmelse i forhold til indsatsen over for brugeren. Dog skal det altid være brugerens ønsker, der er styrende i netværksdannelsen, og det overordnede ansvar i forhold til den enkelte bruger ligger altid hos projektmedarbejderen.

Ved inddragelse af frivillige i projektet erfarer man i ”Tidlig netværksfastholdelse”, at det er vigtigt at stille de nødvendige ressourcer til rådighed og udruste de frivillige til at varetage kontakten til brugerne. I projektet har man derfor tilbudt de frivillige sparring og supervision både af interne og eksterne fagpersoner. Ligeså afholdes der møder for de frivillige, hvor der er rum for, at de kan sparre og udveksle erfaringer med hinanden. Gennem de forskellige indsatser over for projektets frivillige søger man at give dem de nødvendige redskaber til at kunne støtte brugeren i at fastholde eller opbygge et nyt netværk.

ARRANGEMENTER FOR BRUGERE OG PÅRØRENDE

I projektet ”Netværksundersøgelse” har man gode erfaringer med at afholde fælles aktiviteter for brugere, familie og venner. Til arrangementerne har der været godt fremmøde, og både brugere og pårørende udtrykker stor tilfredshed med de afholdte aktiviteter. Desuden er alle parter glade for at få mulighed for at deltage i sociale aktiviteter sammen.

Projekt ”Netværksundersøgelse” og andre projekter har også gode erfaringer med at arrangere fælles aktiviteter for brugere og pårørende. I ”Netværksundersøgelse” er de fælles arrangementer eksempelvis foredrag om relevante tilbud til familie med psykisk sygdom, udflugter i lokalområdet eller at mødes og spise sammen. Ved at inddrage familie og venner i Værestedets sociale aktiviteter støtter man op om det eksisterende netværk og skaber mulighed for, at brugerne og deres pårørende kan få positive oplevelser sammen. På den måde søger man i projekt

”Netværksundersøgelse” at modvirke, at det eksisterende netværk smuldrer for brugeren.

Erfaringerne med at afholde fælles aktiviteter for brugere og pårørende er således positive i begge projekter. Gennem de fælles arrangementer gives der nye muligheder for at vedligeholde netværket mellem brugere og pårørende, hvilket er grundlæggende for, at vedkommende ikke havner i social isolation. På denne basis tyder det på, at den nævnte indsats er givtig i forhold at fastholde netværket blandt målgruppen.

4.4.7 ANBEFALINGER

- Inden man konkret går i gang med at opbygge brugernes netværk, anbefales det, at projektet sikrer sig, at der er orden i brugernes basale fysiske behov, og at kontakten til behandlingssystemet fungerer. Ellers har brugeren ikke overskud til at opbygge et netværk, hvilket i sig selv er krævende for brugeren.
- I arbejdet med at opbygge et netværk for de unge brugere kan man med fordel gøre brug af frivillige unge, der har ressourcer til at støtte den psykisk syge bruger i at deltage i sociale aktiviteter og andet, der skal hjælpe brugeren med at opbygge et netværk. Det er vigtigt, at projektet stiller de nødvendige ressourcer til rådighed for de frivillige unge som eksempelvis undervisning, for at de frivillige skal være klædt på til opgaven.
- Projekternes erfaringer viser, at det i forbindelse med at fastholde brugernes eksisterende netværk er en succesfuld metode at arrangere sociale aktiviteter for brugerne og deres pårørende. De sociale arrangementer fjerner for en stund fokus fra den psykiske sygdom og flytter det over på den fælles oplevelse, som familien har haft sammen.

4.5 NETVÆRK BLANDT PÅRØRENDE

Projektet ”Netværksgrupper for pårørende” har det primære fokus rettet mod pårørende til personer med psykiske lidelser. Det overordnede formål er imidlertid stadig at skabe et stærkt netværk for brugerne, og at dette skal være et værn mod social marginalisering. For at det kan være et solidt netværk omkring brugeren, finder man det i projektet centralt, at

netværket har de nødvendige ressourcer til rådighed for at kunne varetage opgaven som pårørende til en person med psykiske lidelser.

I forhold til projektets betragtninger om netværksdannelse mellem de pårørende bygger man her på en forandringsteori om, at de pårørende i et velfungerende netværk skal kunne spejle sig i hinanden, men at der samtidig skal være rum for individualitet. De pårørende kommer hver især med egne erfaringer, som handler om 'pårørenderollen', og det er vigtigt, at netværket kan inkludere det enkelte individ og kan rumme den enkeltes baggrund.

4.5.1 NETVÆRKSGRUPPER

Den primære indsats i projektet "Netværksgrupper for pårørende" er at danne forskellige netværksgrupper for pårørende og derigennem skabe et fælles netværk med plads til erfaringsudveksling og sparring. Gennem kontakt eller et mindre interview med den enkelte om dennes behov, erfaringer og ikke mindst på basis af relationen til den psykisk syge inddeles de pårørende i netværksgrupper. Grupperne mødes jævnligt, og en tovholder styrer samtalerne i grupperne, hvor der lægges vægt på, at deltagerne hver især kan give udtryk for deres glæder, frustrationer, afmagt og bekymringer i forbindelse med det at være pårørende. Samtidig er det også vigtigt, at deltagerne har mulighed for at snakke om hverdagslige emner, der ikke berører sygdom, og derigennem styrke de indbyrdes relationer.

I nogle af netværksgrupperne indgår undervisningsforløb om relevante emner som familier med psykiske problemer eller om selvmord blandt unge også som en del af indsatsen. Undervisningsforløbene har både til formål at give de pårørende brugbar viden, som kan støtte dem i hverdagen, og at give deltagerne fælles oplevelser og derigennem styrke netværket mellem dem.

4.5.2 MÅLOPNÅELSE

I projektet "Netværksgrupper for pårørende" har man nået sin målsætning og fået etableret ni netværksgrupper. Projektets målsætning omkring et metodeudviklende fokus på dannelse af netværk mellem pårørende er også opfyldt, bl.a. i form af udarbejdelse af en 'værktøjskasse' med principper omkring etablering og organisering af netværk. Ligeledes er det

også lykkedes at få videreformidlet projektet til andre organisationer og projekter, hvilket også er en del af projektets målsætning.

4.5.3 VÆRDIEN AF AT MØDE LIGESINDEDE

I ”Netværksgrupper for pårørende” konkluderer man, at de pårørende til personer med psykiske lidelser har stor gavn af at møde ligesindede, og at det kan være en lettelse at kunne dele sine glæder og bekymringer med andre i samme situation. De pårørende har udbytte af gensidigt at snakke om de følelsesmæssige belastninger og af at kunne genkende egne frustrationer i andres fortællinger. Genkendelsen bringer både lindring og støtte for den enkelte, da de pårørende derigennem kan komme af med noget af den skyldfølelse og ensomhed, som mange bærer rundt på. Samtidig har de pårørende ofte en opfattelse af, at de står alene med deres følelser, og at andre i samme situation som dem formentlig tackler problemerne på en anden måde. Dermed oplever de pårørende, at deltagelsen i netværksgrupperne er til gavn og støtte for dem som enkeltpersoner og rustet dem bedre til rollen som pårørende.

Det varierer, i hvor høj grad netværket mellem deltagerne rækker uden for gruppemøderne. Hovedparten af deltagerne har dog ikke kontakt til andre personer i netværksgrupperne uden for de planlagte møder. Blandt nogle deltagere er der imidlertid opstået venskaber, og i den forbindelse er det vigtigt, at de pårørende samles om andet end sygdomsrelaterede emner og socialiserer med hinanden ved at gå på café eller andet, der kan styrke de indbyrdes sociale bånd.

Samtidig med de overvejende positive resultater af ”Netværksgrupper for pårørende” finder man i projektet, at et tilbud som netværksgrupper ikke kan stå alene. Det er formentlig ikke alle pårørende, som vil have lyst til at indgå i en netværksgruppe. Således pointerer man i projektet, at mangfoldighed blandt tilbud for pårørende til personer med psykiske lidelser er en nødvendighed.

4.5.4 ERFARINGER

FRAFALD BLANDT NETVÆRKSGRUPPERNE

I tre af de ni netværksgrupper har der imidlertid været frafald, og kun to af de resterende seks grupper oplever ikke et fald i fremmødestatistikken efter de første otte møder. Grundene spænder fra, at behovet for erfa-

ringsudveksling og sparring var blevet dækket, til, at de pågældende ikke havde tid og overskud til at deltage i forløbet som følge af den syge pårørendes tilstand. En anden årsag til frafald, man oplever i projektet, kan være manglende tilhørsforhold til gruppen. Deltagere, der ikke fra starten er indgået i gruppen, har eksempelvis større chance for at forlade gruppen i utide. Desuden er det centralt for deltagernes trivsel, at man i gruppesammensætningen tager højde for deltagernes individualitet: alder, relation til den psykisk syge samt sociale og uddannelsesmæssige ressourcer.⁴

NETVÆRKSGRUPPERNES ORGANISERING

Når grupperne er blevet sammensat og forløbet starter op, anbefales det i 'Netværksgrupper for pårørende', at gruppesamlingerne i begyndelsen styres af en tovholder. Denne person skal tage vare på en række praktiske forhold såsom organisering af møderne og sikre, at møderne forløber på en måde, hvor deltagerne føler sig trygge, og hvor alle har mulighed for at komme til orde. Efter et indledende forløb er det hensigten, at netværksgrupperne bliver selvkørende, og derfor udsluses tovholderen gradvis af forløbet. Derefter går tovholderfunktionen på skift mellem deltagerne og formålet med udslusningen er at styrke netværksrelationerne mellem deltagerne og fordre en større grad af ansvarsfølelse de pårørende imellem. Erfaringerne fra udslusningen er lidt blandede. Syv af de ni grupper fortsatte forløbene, mens to valgte at stoppe efter udslusningen af tovholderen. For de grupper, der valgte at stoppe forløbet, var det uoverskueligt eller skræmmende at skulle undvære tovholderen. Endelig var der pårørende, for hvem behovet for erfaringsudveksling var dækket, og for andre var tiden for knap til at fortsætte gruppen ud over grundforløbet.

Blandt de netværksgrupper, der fortsatte efter udslusningen, oplever deltagerne, at relationerne mellem dem er blevet styrket yderligere. Endvidere har det åbnet op for nye samtaler, hvor deltagerne fra tid til anden også 'bare' reflekterer over eget liv og snakker om hverdagen uden om pårørenderollen. Årsagerne til denne udvikling skal først og fremmest findes i, at deltagerne efter tovholderens udslusning i højere grad

---

4. I kapitel 4 beskrives det nærmere, hvilke forhold man skal være opmærksom på i arbejdet med pårørende som målgruppe. Herunder hvilke faktorer der er væsentlige at tage højde for i gruppesammensætningen m.m.

føler ejerskab i forhold til gruppen samt føler en højere grad af forpligtelse over for hinanden.

4.5.5 ANBEFALINGER

- Under gruppemøderne erfarer projektet, at det også er vigtigt at give rum for, at de pårørende kan snakke om andet end sygdom og andre ting relateret til det at være pårørende. Dette er med til at styrke de sociale relationer mellem gruppedeltagerne og dermed et vigtigt led i opbygningen af et netværk.
- Det anbefales, at projektet i begyndelsen står for den praktiske organisering vedrørende afholdelse af gruppemøderne for pårørende. Efterhånden er det dog vigtigt, at deltagerne selv er ansvarlige for gruppens videreførelse, ved at tovholderfunktionen går på skift mellem gruppedeltagerne. På den måde får deltagerne ejerskab over gruppen.

4.6 NETVÆRK INDEN FOR SYSTEMET

Endelig er der en del af projekterne, der sætter fokus på netværk inden for behandlingssystemet. Projekterne, der arbejder med denne netværkstype, retter primært blikket mod forskellige offentlige instanser, der tilsammen dækker brugernes kontakt til systemet. Det er mellem disse instanser eller sektorer, projekterne søger at styrke netværket. Der er således tale om at skabe netværk mellem behandlere og sociale personer, der har med den samme borger at gøre.

Overordnet set er forandringsteorien og tankerne bag denne tilgang til at skabe bedre netværk for personer med sindslidelser, at en sammenhængende indsats over for brugerne øger vedkommendes trivsel og udvikling samt sikrer, at den enkelte ikke 'tabes på gulvet' mellem de forskellige instanser i behandlingssystemet. Ved at undersøge, hvor den tværfaglige dialog mellem instanserne, koordineringen af opgavefordeling og på hvilke måder en mere helhedsorienteret indsats kan styrkes, søger man at sikre bedre rehabiliteringsforløb for personer med psykiske lidelser.

At skabe et netværk og dermed en sammenhængende indsats inden for systemet er følgende et led i den enkelte brugers rehabilitering og

noget, der skal danne et sikkerhedsnet mod social marginalisering for brugerne.

4.6.1 INDSATSER

KORTLÆGNING AF INDSATS

Indsatserne blandt de projekter, der søger at øge sindslidendes netværk ved at gøre en indsats i forhold til medarbejderne inden for systemet, tager adskillige former. I projektet ”Sammenhæng i den psykosociale rehabilitering” tager man udgangspunkt i en vidensindhentning af evidensbaserede indsatser over for mennesker med psykiske problemer. På den basis udformes en tværfaglig og tværsektoriel rehabiliteringsindsats. Desuden studeres de nuværende indsatser gennem et feltstudium på de involverede behandlingssteder. De anvendte indsatser danner basis for en ny rehabiliteringsplan, der skal implementeres i Ballerup Kommune.

EFTERUDDANNELSE AF PERSONALE

Et andet projekt, ”Efteruddannelse af personale”, søger gennem undervisning af medarbejderne på et herberg at ruste personalet bedre til at varetage kontakten til brugerne. Undervisningen skal give medarbejderne nye redskaber, der bevirker en bedre modtagelse samt bedre vejledning af brugeren i forhold til herbergets muligheder for at hjælpe vedkommende. Derudover skal personalet også være bedre rustet til at oplyse brugerne om stedets samarbejde med det offentlige behandlingssystem og om deres mulighed for at hente hjælp der. Indsatsen er således i første omgang fokuseret på personalet og på samarbejdet med det øvrige system, men har et længere sigte: at skabe bedre vilkår for brugerne og modvirke social marginalisering.

Efteruddannelse af personale er også en af indsatserne i projektet ”Samspil”, der fokuserer på øget samarbejde mellem kommunens forskellige sektorer. Andre dele af indsatsen i dette projekt dækker over udarbejdelse af håndbøger og indførelse af nye praksisformer, der skal medvirke til, at samspillet mellem behandlingssektorerne øges. Desuden er arbejdsgange, kommunikationsveje og metoder blevet kortlagt i de forskellige sektorer, alt med det formål at fremme samspillet.

BRUGERINDDRAGELSE

Derudover anvender man også brugerinterview som indsats i projektet ”Samspil”. Brugere i kommunen er gennem interview blevet inddraget i denne kortlægning. Deres mening om de eksisterende arbejdsgange er blevet taget med i udformningen af nye samarbejdsrelationer.

Blandt andet udmønter indsatsen sig i, at der er udarbejdet konkrete forslag til, hvordan indsatsen over for brugere med stofmisbrug kan sammensættes bedre. Ligeså er der lavet faste introduktionsforløb for personer med psykiske lidelser, der kommer i beskæftigelse i en kantine. Alle disse tiltag skal være med til at sætte fokus på samarbejdsrelationerne inden for systemet og skabe et stærkere netværk mellem disse.

4.6.2 MÅLOPNÅELSE

Projektet ”Sammenhæng i den psykosociale rehabilitering” er i skrivende stund ikke afsluttet, og det er derfor ikke muligt at kommentere den endelige målopnåelse. I forhold til at udvikle en sammenhængende rehabiliteringsindsats for brugere er projektet imidlertid godt på vej, hvilket tyder på, at projektet er i stand til at opfylde første del af sin målsætning.

Ligeså har projektet ”Efteruddannelse af personale” opnået sin målsætning på den måde, at uddannelsesforløbet er blevet gennemført, og at man derigennem har oplevet de ønskede resultater for medarbejderne. Projekt ”Samspil”, der består af otte delprojekter, er i skrivende stund ikke afsluttet. Derfor er det ikke muligt for os at kommentere den endelige målopnåelse og resultater. Vi vurderer, at ”Samspil” har sat mange tiltag i værk for at fremme samspillet mellem de forskellige sektorer. I nogle delprojekter ser man en positiv effekt af de nye tiltag, mens det endnu er for tidligt at udtale sig om, hvorvidt ændringerne har en positiv effekt. Dermed finder vi, at projekt ”Samspil” er nået et stykke af vejen i forhold til at opfylde sin målsætning om øget samspil mellem de kommunale instanser. Samtidig vil vi også påpege, at dette projekts målsætning er meget bred, hvilket gør det svært at måle, hvorvidt målsætningen er nået eller ej.

4.6.3 SAMMENHÆNGENDE INDSATS

Kortlægningen af den nuværende indsats i projekt ”Sammenhæng i den psykosociale rehabilitering” viser, at indsatsen på de forskellige behandlingssteder i Ballerup Kommune på nogle punkter adskiller sig fra hinan-

den. Kommunikationsmåderne er i en vis grad forskellige, og forståelsen af, hvad et rehabiliteringsforløb dækker over, adskiller sig også på de involverede behandlingssteder. Som følge heraf arbejder man i skrivende stund i projektet på at etablere en fælles kultur med ét rehabiliteringsparadigme blandt kommunens behandlingsinstitutioner. Da projektet endnu ikke er afsluttet, er det ikke muligt at kommentere resultaterne fra implementeringen af den nye strategi.

For medarbejderne, der har gennemgået et undervisningsforløb, viser resultaterne, at de har fået større forståelse for herbergets indsats over for brugerne. Som følge heraf eksisterer der i højere grad end tidligere en fælles referenceramme blandt medarbejderne i forhold til stedets behandlingsmuligheder. Dette sikrer en mere sammenhængende indsats over for brugerne både i forhold til disses kontakt til herberget og til det offentlige behandlingssystem. Et andet resultat af projektet er, at der i højere grad er blevet sat fokus på samarbejdsmulighederne med det offentlige behandlingssystem. Relationerne til det offentlige system er blevet styrket, hvilket også sikrer en mere sammenhængende indsats over for brugerne end tidligere.

4.6.4 ERFARINGER

I ”Efteruddannelse af personale” har man som nævnt gode erfaringer med at tilbyde undervisning i emner relateret til stedets brugere. I organiseringen af sådanne efteruddannelsesforløb pointeres det imidlertid fra projektets side, at man skal påregne et stort arbejde og afsætte tilstrækkeligt med ressourcer til processen. Når personalegruppen kommer med forskellig faglig baggrund, er det således en udfordring at strikke et forløb sammen, der tager højde for forskelligheden samt kan udfordre den enkelte, og som medvirker til at skabe en fælles referenceramme mellem medarbejderne. Derfor er det væsentligt med et grundigt forberedelsesarbejde, der tager højde for de nævnte forhold og skaber et så godt grundlag som muligt for undervisningsforløbet.

Projektet ”Samspil” har gode erfaringer med at lade medarbejderne i de forskellige instanser mødes, lære hinanden at kende og udveksle syn på arbejdsmetoder. Dette har medført, at man blev opmærksom på, at brugerne blev mødt med forskellige menneskesyn og behandlingstilgange i de forskellige instanser. I én forvaltning betragtede man brugeren som en syg person, mens medarbejderne i en anden instans lagde vægt på vedkommendes kompetencer og søgte at fremme disse.

De forskellige tilgange skabte forvirring hos brugerne og var ikke hensigtsmæssige i arbejdet med at bedre vedkommendes livssituation. Efterfølgende satte man i projektet tiltag i gang, der skulle tydeliggøre behandlingen af brugeren over for vedkommende selv og over for andre fagpersoner. Det er endnu ikke muligt at kommentere virkningen heraf i forhold til brugernes kontakt og oplevelse af systemet, da projektet endnu ikke er afsluttet.

Desuden har man i ”Samspil” gode erfaringer med at kortlægge den eksisterende indsats og på den baggrund ændre praksisformer, der blandt andet skal give brugerne mere selvværd, da man fokuserer på brugernes kompetencer og giver dem mere selvbestemmelse i deres hverdag, eksempelvis i et skånejob. Derudover har det givet gode resultater at lade medarbejderne i de forskellige instanser mødes og modtage efteruddannelse, hvorigennem man i projekt ”Samspil” søger at øge kendskabet til hinanden på tværs af de forskellige instanser for at styrke den tværsektorielle indsats.

4.6.5 ANBEFALINGER

- I arbejdet med at styrke netværket inden for systemet henviser projekterne til, at det er centralt at inddrage brugernes og deres oplevelse af systemet i eksempelvis en kortlægning af den nuværende struktur. Det er vigtigt, at man ikke udelader deres synsvinkel, da den giver indblik i, hvor der evt. er huller i systemet.
- Projekterne har gode erfaringer med at lade personalet fra forskellige instanser mødes og modtage undervisning eller udveksle erfaringer med forskellige arbejdsmetoder. Dette styrker kendskabet til hinanden, tydeliggør eventuelle forskelle i medarbejdernes behandling af de sindslidende og er et led i at skabe et fælles udgangspunkt i arbejdet med de psykiske syge. På den måde er det vigtigt, at opgaven med at styrke netværket inden for systemet ikke bare foregår på lederniveau, men aktivt involverer medarbejderne. Derved opnås et brugbart resultat.

4.7 TO GODE EKSEMPLER

Blandt projekterne er der mange gode eksempler på, hvordan man kan arbejde med at opbygge de sindslidendes netværkskompetencer og ad den vej etablere netværk for mennesker med psykiske problemer. Vi har valgt at fremhæve to eksempler blandt projekterne, som vi mener på en særlig måde har gjort et stort stykke arbejde og gennem forskellige metoder har været i stand til at skabe netværk for brugerne i de to projekter. Det drejer sig om projekterne ”Netværksudviklende samtalegrupper” og ”Netværkskoordinator”.

Vi har valgt disse to projekter, da de beskæftiger sig med to forskellige målgrupper. Målgruppen for førstnævnte projekt er patienter, der har afsluttet et behandlingsforløb, og sidstnævnte projekt har primært unge som målgruppe. Desuden er de to projekter valgt på grund af, at de begge sætter ind på en række områder over for brugerne, anvender mange forskellige metoder til at etablere netværk for de sindslidende og involverer de pårørende i etableringen af netværk. Desuden har begge projekter en høj omkostningseffektivitet, en høj målopnåelse, og ifølge projekterne udtrykker langt de største dele af brugerne stort udbytte og tilfredshed med projekterne. Af disse årsager finder vi, at projekterne ”Netværksudviklende samtalegrupper” og ”Netværkskoordinator” på en særlig måde har formået at styrke brugernes sociale kompetencer og etablere netværk, der kan være værn mod den sociale isolation for den sindslidende.

SAMARBEJDSRELATIONER

I dette kapitel bevæger vi os væk fra projekternes konkrete indsatser med at skabe netværk for mennesker med sindslidelser og beskæftiger os i stedet med projekternes organisering. Nærmere bestemt fokuserer vi på samarbejdsrelationer internt i projekterne og på relationerne mellem projekterne og eksterne samarbejdspartner. Både de interne og eksterne relationer er betydningsfulde for arbejdet med brugerne. I nogle projekter indgår relationer til andre projekter eller organisationer som en del af indsatsen med at skabe netværk for mennesker med sindslidelser. I andre tilfælde er samarbejdet med eksterne parter også en nødvendighed for at kunne give projektets erfaringer videre efter dets ophør.

Samarbejdsrelationer til eksterne projekter/organisationer og de interne relationer i organisationen kan både være til stor nytte for projekterne og også være præget af udfordringer, som projekternes erfaringer viser.

5.1 INTERNE RELATIONER

5.1.1 BRED OPBAKNING

Blandt projekterne er der forskel på, i hvor høj grad medarbejderne har kontakt med andre personer i organisationen, der ikke er en del af pro-

jektet. Under alle omstændigheder oplever nogle projekter, at denne gruppe af kollegers accept af projektet ikke nødvendigvis er givet på forhånd.

Projektet ”Netværksindsats for unge sindslidende og deres pårørende” erfarede i opstartsfasen, at der internt i organisationen blandt nogle kolleger uden tilknytning til projektet var skepsis i forhold til opstarten af et sådant forløb. På baggrund af tidligere erfaringer med projekter gav kollegerne udtryk for manglende tiltro til, om projektet ville gøre en forskel og ikke bare gå i sig selv ret hurtigt. Desuden var der også usikkerhed internt i organisationen, om igangsættelsen af et nyt projekt ville få økonomiske følger for resten af organisationen. Kollegerne var eksempelvis utrygge ved, om det nye tiltag kunne få indflydelse på normeringen og dermed bevirke ændringer på deres arbejdsområder.

I forbindelse med opstarten af et nyt projekt er det således vigtigt, at der i hele organisationen er bred opbakning til det nye tiltag. Er det alene ledelsen, der har sagt god for projektet, og er idéen ikke blevet formidlet videre og modtaget i alle led, kan det give komplikationer i de interne samarbejdsrelationer. De skitserede problemer kan let blive en barriere for projektet og besværliggøre opstartsfasen. I dette tilfælde var projektmedarbejderne i starten nødt til at bruge ekstra ressourcer på at skabe forståelse og accept af projektet internt i organisationen. Disse ressourcer kunne være brugt på ’selve’ projektet, og det gjorde opstartsfasen mere krævende for projektmedarbejderen end forventet.

Fra projekternes side anbefales det derfor, at projektmedarbejderne sammen med ledelsen arbejder på at formidle projektet videre til alle medarbejdere i organisationen. På den måde kan man imødekomme mulig skepsis og skabe ejerskab også blandt de personer i organisationen, der ikke har direkte berøring med det nye projekt.

5.2 RELATIONER TIL EKSTERNE ORGANISATIONER

5.2.1 ET NETVÆRK MED STØTTE OG VIDENSDELING

En stor del af projekterne samarbejder med eksterne organisationer/projekter. Samspejlet med andre projekter kan både være en hjælpende hånd til at skaffe brugere til projektet, eller de eksterne organisationer kan være betydningsfulde sparringspartner i udviklingen af nye me-

toder. Endelig kan samarbejdet også sigte på vidensdeling og implementering af projektets metoder og erfaringer i andre projekter.

Blandt de projekter, der har kontakt med eksterne parter, er ”Kontaktfamilier”. I projektet er der kun en enkelt ansat, og samarbejdet med et andet projekt i 15M-puljen, ”Netværksfamilier”, tjener derfor som sparring og erfaringsudveksling for projektet ”Kontaktfamilier”. For projekter med få ressourcer kan det som i ovenstående tilfælde være en stor støtte, og det kan give projektmedarbejderen fornyet energi og gåpåmod at have kontakt med andre i lignende situationer. Med andre ord er det ikke alene væsentligt at skabe netværk for brugerne, men et fagligt netværk for medarbejderne har også betydning for, om projektet lykkes i sidste instans.

Andre projekter har også gavn af at arbejde sammen med organisationer, der har kendskab til målgruppen. Projektet ”Tovejs psykoe dukation” erfarer, at det for dem nærmest var nødvendigt at gøre brug af deres relationer til eksterne samarbejdsparter for at få kontakt til målgruppen. Andre projekter har lignende erfaringer og har i arbejdet med målgruppen haft stor nytte af at kunne trække på etablerede tilbuds erfaringer med sindslidende.

Ligeså kan projekternes erfaringer også være til gavn for andre organisationer. Projektet ”Tidlig netværksfastholdelse” har således formået at videreformidle projektets metoder, der er implementeret i en produktionshøjskole for unge. I den sammenhæng indgår den eksterne samarbejdspartner som aftager af projektets erfaringer, hvad der muliggør, at disse føres videre og implementeres i et etableret tilbud. Andre organisationer kan dermed spille en vigtig rolle i afviklingen af projektet, hvis dette ikke fortsætter efter projektperiodens ophør. Således er det ikke altid en nødvendighed, at projektet forlænges eller gøres permanent, for at erfaringerne og de udviklede metoder fortsat anvendes i arbejdet med at skabe netværk for mennesker med sindslidelser. Derfor mener vi, at projekterne i mange tilfælde med fordel kan involvere eksterne samarbejdsparter i afviklingen af projektet. På den måde går projektets indsigt i problemstillingen ikke tabt, selvom projektet afsluttes.

De eksterne samarbejdsrelationer kan på den måde give projektet et frisk pust og kan i nogle tilfælde nærmest være en nødvendighed, da projektet ikke nødvendigvis råder over de fornødne ressourcer i arbejdet med at etablere netværk for mennesker med sindslidelser. Desuden kan de eksterne samarbejdsparter hjælpe projektet med at etablere

kontakt til målgruppen og være behjælpelig med at videreformidle projektets metoder eller selv overtage projektets erfaringer efter projektperiodens ophør.

5.2.2 ET FÆLLES GRUNDLAG

Blandt de projekter, der samarbejder med eksterne organisationer/projekter, har nogle erfaring med, at samspillet kan være præget af udfordringer og kan medføre gnidninger mellem de involverede parter.

Det er på sin vis ikke så overraskende, at der kan opstå spændinger, når projekter eller organisationer med hver deres kultur skal arbejde sammen. De forskellige organisationskulturer kan eksempelvis give sig udslag i anderledes kommunikations- og arbejdsgange mellem projekterne, eller der kan være forskelle i arbejdsmetoder over for brugerne. Projektet ”Sammenhæng i den psykosociale rehabilitering”, hvor et par kommunale behandlingssteder samarbejder om at skabe en sammenhængende indsats i kommunens behandlingstilbud, giver udtryk for, at forskellene i organisationskulturerne er en udfordring. Fra projektets side understreger man derfor betydningen af, at der fra starten skabes et fælles grundlag, som man kan arbejde ud fra.

Det fælles udgangspunkt drejer sig blandt andet om at få afmystificeret mulige fordomme om samarbejdspartnerens metoder eller indsats over for brugerne. I kraft af at projekterne har forskellige traditioner inden for behandlingsformer, kommunikationsmåder eller forskelle med hensyn til de interne arbejdsgange, erfarer projektet, at der på den basis nærmest kan være myter eller fordomme om samarbejdspartnerens metoder. Myterne kan skyldes, at samarbejdspartnerens indsats adskiller sig fra projektets egen tilgang, eller de kan opstå, fordi man ikke forstår dele af den anden organisations arbejdsmetoder. I den sammenhæng er kommunikation mellem projekterne selvsagt nødvendig, og det er vigtigt, at der tidligt i processen bliver taget hul på dette. Derved imødegår man på et tidligt tidspunkt mulige misforståelser og problemer i samarbejdet.

Projektet ”Efterforsorg” er et eksempel på, at grundig kommunikation til de eksterne samarbejdsparter tidligt i forløbet er central for et udbytterigt samarbejde. Før opstarten satte projektets medarbejdere sig således grundigt ind i de mulige samarbejdsrelationer og udarbejdede desuden et materiale til eventuelle samarbejdsparter. Dette materiale forklarer, hvad projektet kunne tilbyde i forhold til brugerne. På den måde er der fra starten skabt et fælles udgangspunkt, som forventninger-

ne til projektet og til samarbejdsrelationen kan afstemmes i forhold til. Desuden giver materialet også en fælles grund at bygge et muligt samarbejde på. Gennem forskellige kommunikationsformer kan projekter, der samarbejder med andre organisationer/projekter, således skabe samarbejdsrelationer og etablere et fælles grundlag, som de kan arbejde på baggrund af. Det, understreger projekterne, er vigtigt i relation til de eksterne samarbejdspartner.

5.2.3 GENSIDIG INVOLVERING

Desuden oplever de projekter, der samarbejder med eksterne organisationer, at det er vigtigt og samtidig kræver en indsats fra de involverede organisationer at være engageret i alle dele af det fælles samarbejde. Der er en tendens til, at organisationerne/projekterne hver især koncentrerer sig om den del af projektet, som de står for at gennemføre, og i mindre grad er involveret i de andre organisationers/projekters dele af projektet. Problemet med en sådan tilgang er, at projekterfaringerne i mindre grad bliver delt på tværs af organisationerne. Dermed har man ikke gavn af den erfarings- og vidensudveksling, som ellers er en af hovedpointerne med samarbejdet med eksterne organisationer. Naturligvis vil man bruge flest ressourcer på den del af projektet, som ens egen organisation/projekt er tilknyttet, men for at samarbejdet skal fungere og reelt være et samarbejde, er det nødvendigt med gensidig involvering i alle dele af det fælles projekt på tværs af organisationerne.

Den gensidige involvering kræver ekstra ressourcer eller en prioritering, der gør det muligt for medarbejderne i de samarbejdende organisationer/projekter at tage aktiv del i de andre organisationers del af det fælles projekt. Desuden er det væsentligt, at der i organisationerne/projekterne er en lyst til at fokusere på de andre dele af det fælles projekt på tværs af organisationerne, og at ønsket om samarbejde ikke alene er enkeltpersoners, men ejes af alle de involverede organisationer/projekter. I modsat fald kan den øgede arbejdsmængde, som samarbejdet bærer med sig, resultere i samarbejdsvanskeligheder både mellem de involverede organisationer/projekter og internt i organisationerne/projekterne. I forlængelse heraf er det også centralt, at man tidligt i forløbet sætter nogle rammer for graden af samarbejde og aftaler, på hvilke områder det forventes, at de enkelte organisationer/projekter involverer sig i de andre organisationers/projekters arbejde med det fælles projekt. På den måde går man mulige samarbejdsvanskeligheder i

møde og lægger grunden for et reelt samarbejde på tværs af organisationerne/projekterne.

5.3 SAMARBEJDE MED KOMMUNER

Stort set alle projekterne arbejder i større eller mindre grad sammen med kommunerne. Mellem projekterne er der imidlertid ikke alene forskel i graden af samarbejde, men der er også forskel i antallet af kommunale samarbejdspartner. Hovedparten af projekterne arbejder sammen med den lokale kommune, men der er også projekter, der arbejder på tværs af et antal kommuner. I det kommende afsnit vil vi beskrive nogle forhold, som det er væsentligt at være opmærksom på, når et nystartet projekt og en kommune med en mere etableret organisationskultur skal samarbejde.

5.3.1 FORSKELLIGE ORGANISATIONSKULTURER

En betydelig del af projekterne i 15M-puljen har erfaringer med, at der kan være store forskelle mellem projektets kultur og den kultur, som de møder i kommunen. I et nystartet projekt er kulturen selvsagt anderledes, end den er i en etableret organisation som en kommune, der har eksisteret i adskillige år. Ganske vist er en stor del af kommunerne blevet lagt sammen, men på baggrund af projekternes beskrivelser mener vi dog alligevel, at kulturen i kommunerne er præget af andre værdier end kulturen i projekterne.

En stor del af projekterne beskriver deres projektkultur som baseret på nytænkning og udadvendthed. I kraft af at langt størstedelen af projekterne ikke har etablerede kommunikations- og arbejdsgange, giver dette i højere grad projekterne mulighed for at tænke nyt i forbindelse med den måde, som de organiserer sig på. Denne mulighed er i mindre grad til stede i en større og mere etableret organisation, som kommunerne er. Desuden oplever projekterne også, at den kommunale struktur i langt højere grad er præget af hierarki, bureaukrati og rationel styring, end det er tilfældet med kulturen i projekterne. Dette skal naturligvis også ses i sammenhæng med, at projekterne er en langt mindre enhed end kommunerne. Derfor har projekterne en fladere ledelsesstruktur end kommunerne. Som følge af standardiserede dokumentationskrav og etablerede ledelsesformer som eksempelvis Lean-modellen er kommu-

nerne i højere grad end projekterne fokuseret på rationel styring. Der er således mange forskelle mellem kommunernes og projekternes kultur.

5.3.2 UDFORDRINGER I SAMARBEJDSRELATIONEN

I forhold til samarbejdet mellem projekterne og kommunerne giver de forskellige organisationskulturer imidlertid udfordringer. For et mindre nystartet projekt med en åben struktur, og hvor et af formålene er at tænke i nye baner med hensyn til behandlingen af målgruppen både i forhold til den direkte kontakt med brugerne samt i forhold til det interne samspil i systemet, kan det selvsagt være en udfordring at samarbejde med en etableret organisation med faste arbejdsgange. Nogle af projekterne beskriver, at de har måttet tilpasse sig de kommunale arbejdsgange og deres måde at organisere sig på. Blandt andet med hensyn til kommunens dokumentationskrav har projekterne måttet overtage kommunens måde at dokumentere indsatsen og virkningerne deraf.

Fra projekternes side mener vi, det er væsentligt, at de er opmærksomme på de forskelle, de vil støde på i den kommunale kultur. Desuden kan nystartede projekter med fordel selv tage kontakt til kommunen tidligt i projektforsløbet for at finde ud af, hvordan arbejdsgangene er i den pågældende kommune, og få klarhed over, hvilke krav der ligger til dokumentation af indsatsen. Ved at afdække disse eller andre forhold tidligt i forløbet kan projektet komme mulige problemer i samarbejdet i møde. Desuden er løbende kommunikation med den kommunale samarbejdspartner en væsentlig faktor for samarbejdets forløb. I den forbindelse er det vigtigt, at projekterne er opmærksomme på, hvordan de kommunikerer med kommunen. Kommunen har en mængde eksterne samarbejdspartner, og for at projektet skal have gennemslagskraft og kunne tydeliggøre sine idéer over for den kommunale samarbejdspartner, er det vigtigt, at projektet tidligt i forløbet lægger en kommunikationsstrategi. Denne strategi skal fremhæve projektets formål og indsats over for kommunen samt lægge grunden for et udbytterigt samarbejde med kommunen. Ved opstarten af et nyt projekt er det derfor centralt, at projektet sætter ressourcer af til at udarbejde en kommunikationsstrategi og til at kortlægge arbejdsgange eller andre forhold i kommunen, der kan sikre samarbejdsrelationen.

På basis af projekternes beskrivelser finder vi, at kommunerne skal være opmærksomme på den særlige kultur, der er i et nystartet projekt. Så vidt muligt skal kommunen tage hensyn til den åbne og flade

organisering, der er præget af nytænkning og på mange måder adskiller sig fra den kommunale organiseringsform. Det vil kræve en ekstra indsats fra kommunens side at sikre samarbejdsrelationen til projektet og give rum for den anderledes kultur, der eksisterer i et nyt projekt. Det er væsentligt, at en kommunal kultur kommer nyopstartede projekter i møde på disse punkter. Det kan være ødelæggende for et projekt at blive presset ind i en etableret kultur, da man derved fratager projektet noget af den nytænkning, der er dets berettigelse. For at kunne udvikle nye metoder til behandlingen af brugerne og finde andre måder at organisere samarbejdet internt i systemet på er det væsentligt, at man fra kommunens side ikke sætter hindringer i vejen, der kan besværliggøre eller i værste fald ødelægge metodeudviklingen i et nyt projekt.

5.3.3 PROJEKTSTART I EN REFORMTID

Et af de træk, der er særlige for projekterne i 15M-puljen 2006-2008, er, at de blev opstartet samtidig med, at mange af landets kommuner oplevede store organisatoriske omvæltninger som følge af strukturreformens ikrafttrædelse per 1. januar 2007. Konkret har en stor del af projekterne måttet udsætte projektstarten som følge af omstruktureringerne i kommunerne. Omvæltningerne i den kommunale struktur har også givet projekterne udfordringer i samarbejdet med de nye kommuner. I dette afsnit ser vi nærmere på, hvilken betydning det har haft for projekterne at starte op midt i en reformtid.

Adskillige projekter erfarede i deres opstartsfasen, at de fysiske rammer i kommunerne såsom lokaler og organisering ikke var på plads. For et nystartet projekt besværliggjorde situationen hos kommunen projektets opstartsfasen. Dette medførte forsinkelse samt frustrationer blandt projektmedarbejderne, der havde ydet en indsats, for at projektet skulle komme godt fra start. Projektmedarbejderne erfarede, at ydre omstændigheder, som de troede var på plads og ikke havde magt over, forsinkede projektstarten.

En stor del af projekterne peger også på, at der som følge af strukturreformen ikke var klarhed over, hvem der sad med ledelsesansvaret og kompetencen til at træffe beslutninger, der vedrørte projekterne. De uklare kommunale ledelsesforhold gjorde det svært for medarbejderne at vide, hvor de skulle henvende sig samt gav frustrationer, da det var svært for projektmedarbejderne at komme igennem til de personer, som sad med beslutningskompetencen. For projekterne medførte de uklare

ledelsesgange også forsinkelser i projektfaserne på grund af det manglende overblik over beslutningsgangene. Her vil vi påpege, at projekterne selv kan gøre et forberedende arbejde, som kan afhjælpe mulige problemer i forhold til de kommunale samarbejdsparter. Projekt ”Efterforsorg” er et godt eksempel på, hvordan projekterne selv kan gøre en indsats for at komme udfordringerne i møde. I dette projekt valgte man at kortlægge beslutningsgange i kommunerne inden projektets start. Desuden udarbejdede man et grundigt informationsmateriale og holdt et møde med mulige samarbejdsparter. Disse tiltag gjorde, at samarbejdet med kommunen fungerede bedre fra starten.

På denne måde kan projekterne selv gøre en indsats for at overkomme de barrierer, der kan være i samspillet med de kommunale samarbejdsparter som følge af de store strukturelle omvæltninger i kommunerne. Samtidig er det væsentligt at understrege, at der i forbindelse med implementeringen af strukturreformen var en række forhold, som det ikke var muligt for projekterne at handle i forhold til. Det ville fx være svært at kortlægge de kommunale arbejdsgange i de kommuner, hvor der internt i kommunen ikke var overblik over strukturen. Derfor er det vigtigt, at man i kommunen i en omstruktureringstid nøje overvejer, hvordan man kan indgå i et samarbejde med interne såvel som eksterne projekter. I den forbindelse er det også betydningsfyldt, at projektet oplever kontinuitet i samarbejdet med kommunen, således at der ikke ændres markant på rammerne for samarbejdet efter en omstrukturering af den kommunale organisering.

5.3.4 TRÆTHED OG MANGEL PÅ RESSOURCER

En del projekter oplevede også, at kommunalreformen betød færre ressourcer til opstarten af nye projekter. Det gælder både i forhold til økonomiske og menneskelige ressourcer. Det er ikke svært at forestille sig, at i der i en tid med sammenlægning af kommuner ikke er store økonomiske ressourcer tilovers til at starte nye projekter op. Desuden er det heller ikke svært at forestille sig, at der blandt de ansatte i kommunerne herskede en vis træthed over for opstart af nye projekter. De kommunalt ansatte, der selv stod midt i en større omstrukturering og havde fået nye ledere, nye kolleger og måske ny arbejdsplads, havde ikke det store overskud i forhold til igangsættelse af nye projekter. Selvom denne reaktion er ganske forståelig, er det frustrerende for projektmedarbejdere, der står med en masse nye idéer og gerne vil føre dem ud i livet og i stedet bliver

mødt af træthed og mangel på menneskelige såvel som økonomiske ressourcer hos en af de mest centrale samarbejdsparter.

På baggrund af projekternes erfaringer mener vi, at det også i forhold til fremtidige om end mindre reorganiseringer af den kommunale sektor er væsentligt at tage højde for de barrierer, der kan opstå som følge af at starte et projekt op midt i en reformtid. Vi finder, at både projektet og kommunen har et ansvar for at sikre samarbejdsrelationen mellem de to parter. Projektet kan med fordel gøre et grundigt arbejde tidligt i projektforløbet i forhold til at afdække de kommunale arbejdsgange og andre forhold, som kan lette samarbejdet. Desuden er det vigtigt, at kommunen så at sige ikke sætter flere 'skibe i søen' før en omstrukturering, end man er i stand til at følge til dørs. Ellers vil det være frustrerende både for de ansatte i kommunerne, der ikke er i stand til at yde den indsats, som projekterne efterspørger, og for projekterne, der ikke modtager de ressourcer eller det samarbejde, som de var stillet i udsigt. Dette kan i den grad virke drænende for de ildsjæle, der har ydet en arbejdsindsats for at få stablet projektet på benene og derfor oplever, at barrierer i samspillet med den kommunale samarbejdspartner lader mindre tid og energi tilovers hos projektmedarbejderne til at tage vare på opgaver, der er relateret til igangsættelsen og udviklingen af projektet.

5.4 PROJEKTMEDARBEJDERNES UDBYTTTE

Hidtil har vi beskæftiget os med, hvilket udbytte brugerne har haft af at deltage i projekterne. I dette afsnit vil vi imidlertid vende blikket mod projektmedarbejderne og se på, hvilket udbytte de har fået af at være med i projekterne.

Først og fremmest har det givet medarbejderne øget kendskab til målgruppens problemer og udfordringer. I en del tilfælde viste det sig også, at omfanget af målgruppens problemer var langt større end først antaget i projektet. Det gjaldt eksempelvis for projektet "Somaliske bostøtter", og andre projekter som "Tidlig netværksfastholdelse" fandt ud af, at indsatsen skulle være mere omfattende, for at det reelt var muligt at arbejde med brugernes netværk. Dermed får medarbejderne afprøvet og udviklet nye metoder, der giver dem kendskab til, hvilke dele af indsatsen der er brugbar i arbejdet med at skabe netværk for brugerne.

Medarbejderne får faglige udfordringer, og deres øjne åbnes også for nye indsatsområder, der endnu mangler at blive arbejdet med.

For medarbejderne giver det også et langt større fagligt netværk at være med i projekterne. Gennem samarbejde med interne og eksterne samarbejdspartner skal medarbejderne både forholde sig til andre faggrupper og andre tilgange til arbejdet med brugerne. Medarbejdernes kontaktflade er derfor blevet større som følge af projekterne, og for nogle har det åbnet op for nye muligheder for et samspil med andre organisationer og faggrupper, som de ikke før har samarbejdet med. Samarbejdet har bidraget med ny viden om, hvordan man også kan arbejde med brugernes netværk, og har for mange øget deres faglige viden på området. I den forbindelse nævner flere af de 22 projekter, at deltagelsen på seminardagene på SFI har været til stor inspiration for dem, fordi de fik mulighed for at møde andre projekter. Selvom projekterne arbejdede med meget forskellige målgrupper og med forskellige netværksformer, havde de alligevel stor glæde og udbytte af at møde andre, som var nogenlunde samme sted i projektfasen som dem selv, og de kunne derigennem hente inspiration og støtte.

Endelig har mange projektmedarbejdere personligt haft stor glæde af at arbejde med brugerne og se deres bedring under projektforløbet. Det har givet dem inspiration til videre arbejde, og for mange af de ildsjæle, der har været med i projekterne, har det været en mulighed for at arbejde med en målgruppe og et område, som de virkelig brænder for. Derfor har det for mange af projektmedarbejderne været inspirerende og givende at arbejde med at skabe netværk for mennesker med sindslidelser.

PROJEKTERNE

I dette afsnit præsenterer vi hvert af projekterne i 15M-puljen nærmere. Ved beskrivelsen af hvert projekt er der først opgivet kontaklinformation om projektet, og dernæst beskriver vi kort nogle faktuelle forhold som: projektets støtte fra 15M-puljen, projektets samlede omkostninger, antal ansatte i projektet og projektets omkostningseffektivitet. Derefter går vi ind i beskrivelsen af det enkelte projekt. Vi skitserer kort projektets fokusområder samt dets resultater og erfaringer med målgruppen og netværksindsatsen. Endvidere beskrives det enkelte projekts organisering, og vi kommer med et bud på projektets omkostningseffektivitet.

Omkostningseffektiviteten er vurderet på basis af de afholdte økonomiske udgifter set i forhold til antallet af brugere i projektet. Projekternes brugerantal er opgjort i september 2008. Nogle var ikke afsluttet på det tidspunkt, og i et par tilfælde har projekter efterfølgende fået flere brugere, hvilket er nævnt i rapporten. Til beregningen af projekternes omkostningseffektivitet anvender vi brugerantallene, der er opgjort i september 2008, da det er på det tidspunkt, evalueringen er foretaget.

I beregningen af omkostningseffektiviteten har vi taget højde for det enkelte projekts målgruppe i forhold til, hvor svær vi vurderer, at denne er at arbejde med. Dertil har vi lavet en inddeling i sværhedsgrad på en skala fra 0-5, hvor 5 er den sværeste målgruppe. Det betyder, at omkostningseffektiviteten er udregnet som de økonomiske udgifter set i forhold til en faktor bestående af antal brugere og deres sværhedsgrad.

Årsagen til, at vi har taget højde for målgruppens sværhedsgrad, er, at det kræver flere ressourcer at etablere netværk for brugerne, jo vanskeligere målgruppen er at arbejde med. Derfor mener vi, at dette forhold må medtages, når projekternes omkostningseffektivitet skal bestemmes. For overskuelighedens skyld er projekternes omkostningseffektivitet vurderet på en skala fra 0-6. 6 angiver den højeste omkostningseffektivitet for et projekt, hvorimod 1 er ensbetydende med en meget lav grad af omkostningseffektivitet. I bilag 1 findes en detaljeret beskrivelse af, hvordan udregningen af omkostningseffektiviteten er foretaget for det enkelte projekt.

I forbindelse med projekternes omkostningseffektivitet er det vigtigt at påpege, at denne ikke siger noget om, hvorvidt brugerne har haft gavn af indsatsen, da det ikke er effektiviteten af indsatsen for brugerne, som vi måler. Det har vi ikke haft mulighed for. Der kan derfor være projekter med et højt antal af deltagere, som følgelig har en høj omkostningseffektivitet, men hvor selve indsatsen over for brugerne ikke har været så effektiv. Omkostningseffektiviteten siger heller ikke noget om, hvor mange aktiviteter det enkelte projekt har gennemført. Omkostningseffektiviteten er derfor alene et bud på projektets input set i forhold til antallet af brugere og målgruppens sværhedsgrad.

I afsnittet er projekterne inddelt efter den type af netværk, som de søger at skabe for brugerne. Det er de samme seks inddelinger, som er anvendt i kapitel 4: ”Netværk til nye familier”, ”Etablering af nye netværk”, ”Reetablering af netværk”, ”Fastholdelse af det eksisterende netværk”, ”Netværk blandt pårørende” og ”Netværk inden for systemet”. En del projekter gør brug af flere netværkstyper. Vi har placeret disse projekter inden for den netværkstype, som de primært beskæftiger sig med.

6.1 NETVÆRK TIL NYE FAMILIER

6.1.1 KONTAKTFAMILIER

Ældre- og Handicapforvaltningen
Danmarksgade 17
9000 Aalborg

Kontaktperson: Lene Due, ldu-ach@aalborg.dk

Støtte: 428.400, omkostninger: 444.400, fuldtidsansatte: 0,27, brugere: 8⁵, brugerniveau: 4, omkostningseffektivitet: 5.

FORMÅL

Ved at etablere en relation mellem den sindslidende og en kontaktfamilie vil man i projektet "Kontaktfamilier" skabe et netværk for brugeren, der enten kan være en erstatning eller et supplement til vedkommendes egen familie.

Projektmedarbejderen sørger for matchning mellem bruger og kontaktfamilie. Efter de første tre måneder gøres der status over det enkelte forløb og derefter årligt. Som en del af projektet har man også afholdt netværksmøder med deltagelse fra både brugere og familier med socialt samvær samt et fagligt indhold.

I projektet har man erfaret, at det har været svært at skaffe tilstrækkeligt med kontaktfamilier trods brug af adskillige informationsmetoder. Der er blevet etableret otte kontaktfællesskaber med brugere i alderen 20-67 år, og et par familier og brugere er i skrivende stund ved at blive matchet. Desuden står seks brugere på venteliste til at få en kontaktfamilie. Både blandt brugere og kontaktfamilier melder projektet om tilfredshed med ordningen. Der er ligeledes dannet et netværk blandt kontaktfamilierne. I den forbindelse erfarer man, at det også er væsentligt at støtte op om de frivillige kontaktfamilier ved at afholde arrangementer og andet for dem.

ORGANISERING OG OMKOSTNINGSEFFEKTIVITET

Projektet er forankret i Aalborg Kommune, og der er ansat en medarbejder 10 timer ugentligt. Medarbejderen sparrer med en overordnet under projektet, og til projektet er der knyttet en følgegruppe i kommunen.

Gennem de afholdte evalueringsmøder indgik projektet et samarbejde med projektet "Netværksfamilier" og blev tilknyttet et netværk inden for dette projekt. Således udvekslede de to projekter erfaringer og projektmedarbejderen, der er eneste ansatte i projektet "Kontaktfamili-

---

5. Efterfølgende har projektet "Kontaktfamilier" fået flere brugere, og i skrivende stund er der 11 brugere i projektet.

er”, får gennem samarbejdet nogle kolleger at relatere til gennem forløbet.

Omkostningseffektiviteten for ”Kontaktfamilier” vurderes til 5 på 7-trins-skalaen. Projektet har haft en udmærket grad af effektivitet i forhold til dets økonomiske ressourcer. Derfor bedømmes omkostningseffektiviteten for ”Kontaktfamilier” til at være ret høj.

6.1.2 NETVÆRKSFAMILIER

Videnscenter for Socialpsykiatri

Studiestræde 19,2

1455 København K

Kontaktpersoner: Michael Freiesleben, mf@socialpsykiatri.dk,

Johanne Bratbo, jb@socialpsykiatri.dk

Støtte: 4.759.000, omkostninger: 1.281.250,⁶ fuldtidsansatte: 1, brugere: 14,⁷ brugerniveau: 4, omkostningseffektivitet: 4.

FORMÅL

Hensigten med projekt ”Netværksfamilier” er at overføre erfaringer fra et tidligere netværksfamilietilbud for mennesker med sindslidelser til syv kommuner i landet. ”Netværksfamilier” er således et tværkommunalt projekt, der søger at hjælpe kommunerne med at få opbygget et netværksfamilietilbud fra grunden.

Gennem information til brugere, medarbejdere i kommunerne, familier m.m. har de kommunale projektmedarbejdere oplyst om ”Netværksfamilier”. Derefter har medarbejderne stået for at matche brugeren med en passende familie. I projektet arbejdes der med to former for netværkstilbud: frivillige kontaktfamilier og honorerede støttefamilier.⁸ Projektet har oplevet det som en udfordring at få syv kommuner til at

---

6. Det samlede budget for ”Netværksfamilier” er på 4.759.000, heraf bruges 3.477.750 på efterforskning. Midlerne til forskning har ikke betydning i forhold til projektets aktuelle indsats over for brugerne. Da det er den aktuelle indsats, der evalueres i rapporten, forholder vi os til det beløb, der er brugt på projektets indsats over for brugerne, som er 1.281.250.

7. Siden september 2008 har ”Netværksfamilier” fået yderligere otte brugere, så brugerantallet i projektet nu er oppe på 30.

8. Støttefamilier indgår i et tættere samarbejde med den kommunale socialpsykiatri og står også mere til rådighed for brugerne end de frivillige kontaktfamilier.

deltage grundet de omstruktureringer, som strukturreformen medførte for kommunerne, ligesom det har været sværere end beregnet at tiltrække familier nok til projektet. Netværksfamilieprojektet har dog nået målet om syv deltagende kommuner, hvoraf fire kommuner har valgt at fortsætte med netværksfamilietilbuddet efter projektets ophør. I alt deltager 22 brugere i projektet, hvoraf 8 brugere indgår i projektet "Kontaktfamilier", som "Netværksfamilier" samarbejder med. Derfor er der 14 brugere i projektet, når dem fra "Kontaktfamilier" trækkes fra. Antallet af brugere er et godt stykke under den oprindelige målsætning om 120-150 etablerede kontaktførelser. Målsætningen blev med tiden nedjusteret til 25 kontaktførelser. Den oprindelige målsætning viste sig derfor at være for ambitiøs i forhold til, hvad der virkelig var muligt at gennemføre. Hovedsagelig viser erfaringerne, at begge parter har ved en grundig matchning glæde af førelset, og brugerens livsglæde øges derigennem.

På kommunalt plan viser erfaringerne, at medarbejdernes samarbejde med andre organisationer som eksempelvis private familieplejeforeninger er blevet øget. Desuden er der kommet større klarhed over, hvad der i de enkelte kommuners struktur er en barriere for implementeringen af et sådant netværksfamilietilbud.

ORGANISERING OG OMKOSTNINGSEFFEKTIVITET

"Netværksfamilier" er forankret i Videnscenter for Socialpsykiatri i København og er tilrettelagt i samarbejde med de syv forsøgssteder.⁹ Desuden er Center for Psykiatrisk Grundforskning og Center for Folkesundhed i Århus tilknyttet projektet i forskningsøjemed. Selve projektet er organiseret på den måde, at der er en overordnet projektkoordinator på fuldtid, og i de enkelte kommuner er der ansat to medarbejdere på ca. deltid.

Projektet "Netværksfamilier" tildeles fire point på skalaen for omkostningseffektivitet.

---

9. De deltagende forsøgssteder er Aalborg, Jammerbugten, Århus, Haderslev, Middelfart, Lolland og Lyngby-Tårnbæk.

6.2 ETABLERING AF NYE NETVÆRK

6.2.1 SOMALISKE BOSTØTTER

Familiecenter Vest

Gudrunsvej 78

8220 Brabrand

Kontaktpersoner: Gitte Krogh, Gitte_Krogh/FA/M1/AAK,

Lissi Pia Jensen, Lissi_Pia_Jensen/FA/M1/AAK, tlf. 51 57 56 34.

Støtte: 1.750.000, omkostninger: 1.406.338,¹⁰ fuldtidsansatte: 4,6, brugere: 48, brugerniveau: 5, omkostningseffektivitet: 6.

FORMÅL

Projektet fokuserer på somaliere med psykiske problemer, der i ringe grad har kontakt til det psykiatriske behandlingssystem i Danmark. Ved at anvende bostøtter med samme kulturelle baggrund ønsker man at komme uden om den modvilje mod behandlingssystemet, som man hidtil har mødt blandt somaliere med psykiske problemer. Gennem projektet ønsker man at skabe et mere stabilt behandlingsforløb samt at bringe den enkelte ud af en destruktiv hverdag med khatmisbrug m.m.

I projektet anvender man metoder som vedholdende støtte til den enkelte gennem bostøtter, oplysning og formidling af ny viden til brugerne samt tilbud om socialt samvær. Til evalueringen har projektet ”Somaliske bostøtter” ikke bidraget væsentligt, da der er modtaget meget lidt materiale fra projektet. Det skal også nævnes, at der har været udskiftning blandt personalet, hvilket kan have haft indflydelse på projektets informationsniveau. På baggrund af det materiale, vi har modtaget fra projektet, er det derfor ikke muligt for os at evaluere projektet.

Ved evalueringens slutfase har vi hørt fra projektet ”Somaliske bostøtter”. De fortæller, at det gennem projektets kontakt til brugerne er blevet klart, at problemerne med khatmisbrug blandt somaliere er større, end man forventede. Relationen til brugerne har givet et langt større kendskab til gruppens problemer og skabt mere åbenhed om psykisk sygdom blandt brugerne og deres familier. Den tætte kontakt til medar-

---

10. Tallet dækker omkostningerne for ”Somaliske bostøtter” i 2007 og 2008.

bejderne gør, at brugerne efterhånden er mere åbne om deres problemer, og det giver medarbejderne en helt anden mulighed for at arbejde med brugerne, end hvis der var tale om en mere sporadisk kontakt mellem bruger og medarbejder.

ORGANISERING OG OMKOSTNINGSEFFEKTIVITET

”Somaliske bostøtter” er et kommunalt projekt under Århus Kommune. I projektet er der ansat to bostøtter med somalisk baggrund i tre år og en coach til bostøtterne i to år. Der er yderligere ansat to medarbejdere i projektet. Alt i alt er der ansat tre medarbejdere i fuldtidsstillinger og to medarbejdere på hver 30 timer om ugen. Omkostningseffektiviteten for projektet ”Somaliske bostøtter” vurderes til at være høj og tildeles et 6-tal på skalaen fra 0-6.

6.2.2 KILDEVÆLDET

Kildehuset
Kildebakken 14
2860 Søborg
Kontaktpersoner: Mette Bøttger, metteb@gladsaxe.dk,
Thomas Petersen, softpe@gladsaxe.dk

Støtte: 815.000, omkostninger: 1.491.430, fuldtidsansatte: 2, brugere: 15, brugerniveau: 4, omkostningseffektivitet: 4.

FORMÅL

I ”Kildevældet” ønsker man at skabe kontakt til unge med psykiske problemer, der ikke er blevet visiteret til et behandlingstilbud. Gennem sociale arrangementer vil man etablere et netværk mellem de unge i projektet. Ud over at være socialt isolerede mangler de unge også et uvisiteret tilbud og dermed et fristed, hvor de kan opholde sig.

For at skabe netværk mellem brugerne og bedre deres livssituation anvender man metoder som enkeltsamtaler med brugerne og sociale aktiviteter som at spise sammen, dyrke motion eller tage på udflugter. I projektet kommer der otte unge brugere per åbne dag, og i hele gruppen af unge er der 15-20 personer i alderen 18-35 år.

I projektet har man erfaret, at man gennem samtaler med den enkelte unge kan motivere og støtte vedkommende i selvforvaltning til at klare hverdagen på trods af sindslidelsen. I relation til netværk har man erfaret, at man gennem alsidige sociale aktiviteter kan skabe et netværk mellem brugerne og samtidig bruge aktiviteterne til at opøve den enkeltes sociale færdigheder. I ”Kildevældet” måtte man imidlertid sande, at de unges sygdomstilstand bevirkede, at de ikke kunne indgå aktivt i udviklingen af projektet, samt at de ikke var i stand til at komme på arbejdsmarkedet og etablere netværk ad den vej. Projektet er blevet en del af kommunens tilbud.

ORGANISERING OG OMKOSTNINGSEFFEKTIVITET

”Kildevældet” er forankret i Psykiatri- og Handicapafdelingen i Gladsaxe Kommune og har lokaler i et af kommunens eksisterende tilbud til sindslidende. Der er to fuldtidsansatte i projektet. Efterfølgende er ”Kildevældet” blevet gjort til en del af kommunens etablerede tilbud til unge med sindslidelser og fortsætter derfor ud over den planlagte tidsperiode.

”Kildevældets” omkostningseffektivitet er beregnet til 4 på skalaen fra 0-6. Dermed har projektet en omkostningseffektivitet, der er lidt over middel.

6.2.3 EFTERFORSORG

Tre Ege, Kirkens Korshær
Årslev Møllevvej 15
8220 Brabrand
Kontaktpersoner: Poul Jensen, pj@treege.aaa.dk,
Tove Dalager, td@fa.aarhus.dk

Støtte: 2.565.000, omkostninger: 2.565.000, fuldtidsansatte: 2,1, brugere: 21, brugerniveau: 4, omkostningseffektivitet: 3.

FORMÅL

Projektets formål er at få opbygget et efterværn for de sindslidende/psykisk skrøbelige beboere, der efter udflytning til egen bolig ofte er socialt isolerede og står uden netværk.

I projektet vil man sikre et effektivt efterværn om den enkelte ved at samarbejde med tværfaglige social- og støttetilbud. Projektet gør også brug af forskellige metoder som en samarbejdsaftale¹¹ og et fordele-/ulempeskema.¹² Hver bruger har endvidere faste kontaktpersoner¹³ tilknyttet, der både yder støtte i forhold til skabelse af sociale relationer samt i kontakten til offentlige myndigheder og andre instanser.

I alt er der 21 brugere i alderen 20-70 år indskrevet i projektet (efterfølgende er brugertallet steget til 26), hvoraf ingen har mistet deres bolig i støtteperioden, og hovedparten af brugerne har kontakt til professionelle og til andet netværk. Således har projekt ”Efterforsorg” erfaret, at netværksindsatsen har modvirket social deroute blandt brugerne efter udslusning i egen bolig.

ORGANISERING OG OMKOSTNINGSEFFEKTIVITET

Projektet er forankret i Tre Ege under organisationen Kirkens Korshær og er en selvejende institution med driftsoverenskomst med Århus Kommune. I projektet er der to ansatte i 30 timers stillinger samt en ansat i en 18,5 timers stilling. På nuværende tidspunkt er projektet ikke blevet gjort til en del af kommunens tilbud, og projekt ”Efterforsorg” venter på en afgørelse på dette spørgsmål.

Omkostningseffektiviteten for ”Efterforsorg” tildeles et stort 3-tal og er meget tæt på et lille 4-tal på en 7-trins-skala. På den baggrund bedømmes omkostningseffektiviteten til at være lidt over middel.

---

11. Samarbejdsaftalen sætter rammerne for indholdet af efterværnsbesøgene hos den enkelte bruger og indeholder målsætninger for besøgene, og det fastsættes, hvordan målene skal nås. Aftalen udarbejdes mellem kontaktpersonen, brugeren og i nogle tilfælde sagsbehandleren, og hver tredje måned afholdes statusamtaler i relation til samarbejdsaftalen.

12. Fordele-/ulempeskemaet er et redskab, der beskriver forskellen mellem brugerens ønskelige og aktuelle tilstand. Dette tjener til at tydeliggøre uoverensstemmelserne derimellem og danner basis for dialog med brugeren.

13. I projektet har man erfaret, at det er gavnligt at have mere end én fast kontaktperson tilknyttet brugeren, fordi der hermed er mindre chance for, at aftaler aflyses fra kontaktpersonernes side.

6.2.4 NETVÆRKSINDSATS FOR UNGE OG DERES PÅRØRENDE

Socialpsykiatrisk Center
Rådhus Allé 41
9900 Frederikshavn
Kontaktpersoner: Sven Erik Nielsen, svni@frederikshavn.dk,
Niels Weber, NIWE@frederikshavn.dk

Støtte: 1.353.000, omkostninger: 1.353.000, fuldtidsansatte: 1, brugere: 15, brugerniveau: 4, omkostningseffektivitet: 4.

FORMÅL

I projektet fokuserer man på at danne netværk mellem unge med sindslidelser samt mellem den unge og vedkommendes familie og venner. Desuden ønsker man at skabe netværk mellem de unge og socialpsykiatrien samt til de unges nærmiljø såsom fritidsaktiviteter, job etc.

Skabelsen af netværk sker gennem sociale aktiviteter, samtale med de unge, kontakt og information om projektet til pårørende samt via erfaringsudveksling blandt brugerne i forhold til arbejdsmarkedstilknytning. Desuden udarbejdes en handleplan for den unge, som en mentor følger op på.

I projektet indgår 10 unge i alderen 18-40 år. Hos ”Netværksindsats for unge og deres pårørende” erfarer man, at både besøg hjemme hos den enkelte unge, fælles arrangementer som bowling eller tur til Randers Regnskov er gode metoder til at skabe netværk. I pårørendegruppen deltager fem, og der er dannet et netværk imellem dem. Man vil gerne have kontakt til flere pårørende, men den unge har ikke altid ønsket dette. Med hensyn til målet om arbejdsmarkedstilknytning er få af de unge kommet i beskæftigelse. På basis af indsatsen oplever man i projektet, at de unge tager skridt ud af den sociale isolation, og at de indbyrdes og uafhængigt at projektmedarbejderen er begyndt at arrangere sociale aktiviteter i et vist omfang.

ORGANISERING OG OMKOSTNINGSEFFEKTIVITET

Projektet hører under Frederikshavn Kommune, og der er en medarbejder ansat i en 37-timers stilling. Projektet tildeles et pænt 4-tal på skalaen

fra 0-6 for omkostningseffektivitet. Dermed har projektet en udmærket grad af omkostningseffektivitet.

6.2.5 VEJEN TIL EN NY CHANCE

Arbejdsmarkedsafdelingen
Rådhuspassagen 4
6600 Vejen
Kontaktpersoner: Lene Hansen, lbvh@vejenkom.dk,
Inge Steffensen, ies@vejen.dk

Støtte: 450.000, omkostninger: 501.262, fuldtidsansatte 3, brugere: 11, brugerniveau: 5, omkostningseffektivitet: 6.

FORMÅL

I ”Vejen til en ny chance” ønsker man at forbedre netværket for flygtningeforældre med svære psykiske lidelser. Derved søger man at øge den enkeltes mulighed for at bryde den sociale isolation.

Dette mål vil man opnå ved at arrangere fælles netværksskabende aktiviteter blandt brugerne. Endvidere vil man via undervisning i sprog og samfundsfag højne brugernes mulighed for at begå sig i samfundet. For at styrke brugerne i rollen som forældre yder man også støtte i familien. Denne indsats skal hjælpe med at få hverdagen til at fungere bedre og styrke båndene mellem børn og forældre. I ”Vejen til en ny chance” erfarer man, at brugerne er glade for projektet og deltager i aktiviteterne. Ni ud af elleve deltagere profiterer af at indgå i projektet, og erfaringen er også, at flere end antaget deltager i både sociale aktiviteter og sprogundervisning. En anden indsigt er, at aktiviteter med brugernes børn er af stor værdi for familien, da det flytter fokus væk fra forældrenes sygdom og giver et frisk pust i hverdagen.

Dog gives der fra projektets side udtryk for, at medarbejderne skal være opmærksomme på at afstemme deres forventninger og krav i forhold til gruppens meget sårbare situation og sammensætte projektstrukturen i overensstemmelse hermed.

ORGANISERING OG OMKOSTNINGSEFFEKTIVITET

”Vejen til en ny chance” er forankret i Vejen Kommune og sorterer under den kommunale integrationsenhed. Der er tre ansatte i projektet, og medarbejderne får supervision og undervisning i forhold til brugernes situation og behov.

Omkostningseffektiviteten vurderes til et 6-tal på skalaen fra 0-6. Dermed har projektet den højeste grad af omkostningseffektivitet og har formået at knytte et stort antal brugere fra en svær målgruppe til projektet i forhold til projektets afholdte økonomiske omkostninger.

6.2.6 STØTTECENTER FOR UNGE

Socialpsykiatrien

Bytoften 2

6800 Varde

Kontaktperson: Birthe Jensen, bjen@varde.dk

Støtte: 2.200.000, omkostninger: 2.200.000, fuldtidsansatte: 2, brugere: 40, brugerniveau: 4, omkostningseffektivitet: 5.

FORMÅL

Målgruppen for projektet er unge med sociale og selvværdsmæssige problemer, der kommer til udtryk i form af selvskadende adfærd, social fobi m.m. Formålet er at etablere et center, hvor de unge kan få støtte, og hvor man kan hjælpe med at inddrage venner og pårørende i de unges tilværelse.

I projekt ”Støttecenter for unge” har man undervist de unge med det formål at øge deres selvvindst. Desuden har man etableret selvhjælpsgrupper og handleplaner. Opfølgningssamtaler er også en del af indsatsen. Derudover afholdes sociale aktiviteter for brugere og deres pårørende såsom fisketure og foredragsaftener. I ’Støttecenter for unge’ har man kontakt til 40 unge og beskriver, at brugerne er glade for at komme i støttecentret. Endvidere har hovedparten af de unge oplevet forbedringer i deres sociale situation. De kommer nu mere ud af boligen og nogle er kommet arbejde, fleksjob eller starter på en uddannelse. Projektet er gjort permanent i kommunen.

ORGANISERING OG OMKOSTNINGSEFFEKTIVITET

I projektet er der to fuldtidsansatte medarbejdere og en projektleder. ”Støttecenter for unge” er forankret i Varde Kommune og er blevet gjort til et permanent tilbud til unge i Ny Varde Kommune.

I forbindelse med projektets omkostningseffektivitet skønnes den at være et 5-tal på en skala fra 0-6. Projektet har kontakt med en pænt stor brugergruppe set i sammenhæng med dets budget. Derfor skønnes omkostningseffektiviteten til at være ret høj.

6.2.7 NETVÆRKSUDVIKLENDE SAMTALEGRUPPER

Psykoterapeutisk Center Stolpegård
Stolpegårdsvej 20
2820 Gentofte
Kontaktperson: Peter Koefoed, PEKO@psv1.regionh.dk

Støtte: 1.962.000, omkostninger: 2.076.242, fuldtidsansatte: 1,5, brugere: 47¹⁴, brugerniveau: 4, omkostningseffektivitet: 5.

FORMÅL

Dette projekts formål er at udvikle og afprøve et rehabiliteringsrettet tilbud i samtalegrupper for patienter, der har afsluttet et behandlingsforløb på Psykoterapeutisk Center Stolpegården.

Gennem samtalegrupper søger man at fastholde patienterne i den afsluttede behandlings resultater og yde støtte i forhold til netværksdannelse. Derved ønsker man at modvirke social isolation og genindlæggelse for brugerne. I samtalegrupperne anvender man forskellige metoder, som skal hjælpe deltagerne til at sætte mål samt sætte ord på tanker og følelser i forhold til deres situation. Samtalegrupperne skal efter et stykke tid være selvkørende og pårørende involveres også i forløbet. I projektet deltager 47 personer i alderen 23-56 år, og hovedparten er kvinder.

I ”Netværksudviklende samtalegrupper” erfarer man, at 20 ud af 24 deltagere beskriver, at deres psykiatriske symptomer er nedadgående

---

14. Efterfølgende har projektet ”Netværksudviklende samtalegrupper” fået flere brugere, og i skrivende stund er der 72 brugere i projektet.

eller fastholdt på samme niveau, mens de øvrige brugere oplever en forværring. Desuden oplever brugerne, at deres sociale kompetencer er blevet signifikant forbedrede, men der er ikke sket forbedringer i forhold til deltagernes tilknytning til arbejdsmarkedet efter projektforløbet. Brugere udtrykker tilfredshed med at have deltaget i de netværksudviklende samtalegrupper, som de har stor nytte af i udslusningen efter endt behandlingsforløb.

ORGANISERING OG OMKOSTNINGSEFFEKTIVITET

”Netværksudviklende samtalegrupper” er forankret i Psykoterapeutisk Center Stolpegård, der er et selvstændigt psykiatrisk center under Region Hovedstaden. Der er ansat to medarbejdere i projektstillinger, og medarbejdere fra Stolpegård indgår også i projektet. Til projektet er der endvidere knyttet en følgegruppe, og supervision af medarbejderne er også indeholdt i projektet. ”Netværksudviklende samtalegrupper” samarbejder med andre offentlige behandlingsinstanser som eksempelvis praktiserende læger.

I forhold til omkostningseffektiviteten vurderes projektet højt. Der er tilknyttet et højt antal brugere til projektet set i forhold til de anvendte økonomiske ressourcer, og der er opnået resultater for de fleste af disse. Projektet tildeles derfor et stort 5-tal på skalaen fra 0-6.

6.2.8 KULTUR OG SAMFUNDSFORSTÅELSE

Dansk Flygtningehjælp

Borgergade 10, 3. sal

1300 København K

Kontaktpersoner: Charlotte Bie, charlotte.bie@uc2.dk,

Mette Blauenfeldt, mette.blauenfeldt@drc.dk

Støtte: 4.937.200, omkostninger: 3.924.123, fuldtidsansatte: 1, brugere: 42,¹⁵ brugerniveau: 5, omkostningseffektivitet: 5.

---

15. Efterfølgende har projektet ”Kultur- og samfundsforståelse” fået flere brugere, og i skrivende stund er der 47 brugere i projektet.

FORMÅL

Målgruppen for dette projekt er tosprogede med psykiske problemer, der er i kontakt med offentlige eller private socialpsykiatriske tilbud. Formålet er at fremme denne gruppes integration i samfundet. Det ønsker man at gøre via udvikling og afprøvning af metoder, der skal styrke tværfagligheden og samarbejdsrelationerne på det socialpædagogiske og sprogfaglige område i et antal lokalprojekter.

Gennem møder og besøg på lokalprojekterne bistår projektledelsen de lokale medarbejdere i at udvikle lokale metoder til at forbedre tværfagligheden og samarbejdet på de to ovennævnte områder. I metodeudviklingen anvendes eksempelvis registreringsskemaer, og projekterne udarbejder forandringsteorier, der danner baggrund for de iværksatte aktiviteter i delprojekterne. Grundet omvæltningerne med strukturreformen måtte projektet nedjustere sit mål i forhold til antal deltagende lokalprojekter, og der deltager kun fire lokalprojekter¹⁶ i stedet for det planlagte antal på otte delprojekter. Derved har projektet kun delvist nået sin målsætning i forhold til antallet af deltagende projekter.

Resultaterne af samarbejdet mellem projektledelsen og lokalprojekterne viser, at projekterne har glæde af projektledelsens støtte. Nogle delprojekter har dog oplevet den omfattende dokumentation via skemaer m.m. som en besværlig og tidskrævende proces. I relation til brugernes gavn af at deltage i delprojekterne oplever nogle,¹⁷ at deltagernes dansksproglige og psykosociale kompetencer er blevet styrket gennem projektet, mens ét projekt mener, at forbedringen ligeså vel skyldes den igangværende indsats før projektstarten. Et af de fire delprojekter udtrykker også, at netværket mellem brugerne er blevet styrket gennem projektperioden.

ORGANISERING OG OMKOSTNINGSEFFEKTIVITET

”Kultur og samfundsforståelse” er forankret i henholdsvis Dansk Flygtningehjælp og Videnscenter for tosprogethed og interkulturalitet (UC2). I projektet er der ansat en overordnet projektledelse bestående af to

---

16. De fire delprojekter er Kirkens Korshærs Herberg, Hillerødgade i København, Kirkens Korshærs Herberg, Tre Ege i Brabrand, Kvindeprojekt i Århus Vest og Dansk Flygtningehjælp Aktivitetscentret i Herlev.

17. Det er tre ud af de fire projekter, der er så langt i projektprocessen, at de har resultater at kommentere i skrivende stund.

deltidsansatte, og i lokalprojekterne er der i alt ansat fire koordinatører i stillinger på 10,5 timer om måneden.

Omkostningseffektiviteten for "Kultur- og samfundsforståelse" vurderes til at være et 5-tal på en skala fra 0-6. I forhold til den anvendte mængde økonomiske ressourcer har projektet samlet set formået at tilknytte en pænt stor gruppe af brugere. Projektet vurderer omkostningseffektiviteten forholdsvist højt, da antallet af brugere er pænt højt, og da det også er en relativt svær brugergruppe at arbejde med.

6.2.9 NETVÆRKSKOORDINATOR

Social- og Sundhedsforvaltningen
Toftebæksvej 12
2800 Kgs. Lyngby
Kontaktpersoner: Marianne Bjørnholt, mbj@ltk.dk,
Søren Kayser, skr@ltk.dk

Støtte: 1.225.000, omkostninger: 1.225.000, fuldtidsansatte: 0,75, brugere: 35, brugerniveau: 4, omkostningseffektivitet: 6.

FORMÅL

Projektets formål er gennem samværsgrupper at opbygge og styrke netværket for mennesker med psykiske problemer. Målgruppen er både personer, der ikke er kendt i behandlingssystemet, men som på grund af psykiske problemer kan være i farezonen for social isolation. Desuden henvender projektet sig til mennesker, der på grund af sindslidelsen modtager offentlig støtte i hverdagen.

Gennem samarbejde med eksempelvis socialrådgivere, kontaktpersoner, dele af distriktspsykiatrien, samt private organisationer søger projektmedarbejderen at gøre opmærksom på projektet. På basis af brugernes ønsker og behov, som kortlægges gennem brugerinterview, organiserer netværkskoordinatoren samværsgrupper for brugerne. Endvidere iværksættes aktiviteter for pårørende, der har til hensigt at understøtte netværk blandt pårørende til sindslidende.

På basis af brugernes ønsker arrangerede man i projektet sports- og kulturelle aktiviteter, caféaftener, udflugter m.m. Man anvender også deltagerudviklingssamtaler i arbejdet med den enkeltes deltagelse i grup-

pen og i forhold til netværksopbygningen. Som en undergruppe har man i projektet også oprettet en gruppe for traumatiserede flygtninge med psykiske problemer, hvor man tager på udflugter og afholder andre sociale arrangementer. I ”Netværkskoordinator” erfarer man, at brugerne er glade for aktiviteterne, og at disse er katalysator for etablering af sociale kontakter mellem brugerne. I nogle grupper er deltagerne således begyndt selv at arrangere aktiviteter sammen og mødes uafhængigt af projektkoordinatoren.

For pårørende har projektmedarbejderen opstartet undervisning/selvhjælpsgrupper. I skrivende stund er dette forløb i sin opstartsfasen, og der deltager 11 pårørende. I opstartsfasen er erfaringen dog, at måden man henvender sig til de pårørende på er af stor betydning. Eksempelvis har måden, materialet udformes på, betydning for, om de pårørende ønsker at deltage i projektet. Føler de, at der bliver talt ned til dem, kan det være en årsag til, at de afbryder forløbet.

ORGANISERING OG OMKOSTNINGSEFFEKTIVITET

Projekt ”Netværkskoordinator” er forankret i Voksen- og Handicaprådgivningen i Lyngby-Taarbæk Kommune. Der er en ansat i projektet i en 28-timers stilling.

”Netværkskoordinator” bedømmes til at have den højeste grad af omkostningseffektivitet og tildeles et 6-tal på vores skala. Set i forhold til det samlede budget formår projektet at knytte en stor brugergruppe til sig gennem forløbet, og derfor vurderes deres effektivitet meget højt.

6.2.10 TOVEJS PSYKOEDUKATION

Team for Tværkulturel Psykiatri
Hermodsvvej 5B
8230 Åbyhøj
Kontaktperson: Birthe Valbjørn, Bva@psykiatri.aaa.dk

Støtte: 920.337, omkostninger: 890.337, fuldtidsansatte: 1, brugere: 7, brugerniveau: 5, omkostningseffektivitet: 4.

FORMÅL

Projekt ”Tovejs psykoedukation” fokuserer på unge kvinder med minoritetsbaggrund, der har psykiske problemer. Formålet er, at kvinderne skal videreformidle egne erfaringer med behandlingspsykiatrien til ansatte i psykiatrien og til andre unge med minoritetsbaggrund, der også har psykiske problemer. Desuden ønsker man at øge deltagernes sociale kompetencer samt styrke deres netværk ved at indgå i projektets sociale fællesskab.

I projektet erfarede man, at kvindernes baggrund og sociale miljø var en udfordring og for nogle en barriere for at deltage i projektet. Årsagen er, at psykiske lidelser er et tabubelagt emne i kvindernes omgivelser. Derfor endte man i projektet op med syv deltagere i alderen 21-40 år. Kvinderne modtager selv undervisning i psykiatri, og desuden ønsker man at styrke deres selvværd ved at involvere dem i projektets gruppe-møder. Oprindeligt var hensigten, at kvinderne skulle undervise medarbejdere i psykiatrien, og senere at kvinder skulle filmes, mens de fortalte om deres erfaringer. Grundet deltagernes frygt for at træde offentligt frem var det omstændeligt at gennemføre undervisningsdelen. Derfor måtte medarbejderne træde til og stå for færdiggørelsen af materialet, som det ellers var tiltænkt, at brugerne skulle være involveret i. Trods vanskelighederne erfarer man i projektet, at tre ud af de syv kvinder gennem forløbet fik lyst til at prøve kræfter med en uddannelse. Derudover har deltagelsen i gruppen givet kvinderne en fornemmelse af tilhørsforhold og glæde ved at være involveret i projektet. Ligeså udtrykker man fra projektets side, at deltagerne indbyrdes har udviklet et stærkt netværk.

ORGANISERING OG OMKOSTNINGSEFFEKTIVITET

”Tovejs psykoedukation” er forankret i team for tværkulturel psykiatri og i uddannelsesafdelingen på psykiatrisk hospital Risskov i Århus Kommune. I projektet er der ansat, hvad der timemæssigt svarer til to del-tidsmedarbejdere fordelt på en kulturmedarbejder, en psykolog, to syge-plejersker og i et vist omfang en psykiater.

Omkostningseffektiviteten vurderes til et 4-tal på 7-trins-skalaen. På den måde vurderes omkostningseffektiviteten til at være lidt over middel.

6.3 REETABLERING AF NETVÆRK

6.3.1 NETVÆKRSRÅDSLAGNING

Socialt Udviklingscenter SUS
Nørre Farimagsgade 13
1364 København K
Kontaktpersoner: Bernhard Jensen, bj@sus.dk,
Lotte Hansen, lh@sus.dk

Støtte: 413.700, omkostninger: 413.700, fuldtidsansatte: 2, brugere: 2, brugerniveau: 4, omkostningseffektivitet: 1.

FORMÅL

Projekt ”Netværksrådslagning” fokuserer på at genetablere kontakten til den sindslidendes tidligere netværk. Desuden er formålet at afdække, hvorvidt netværksrådslagning som metode kan anvendes i forhold til mennesker med psykiske lidelser.

Brugernes tidligere netværk opsporer man ved at finde adresser, telefonnumre etc. Imidlertid har det vist sig at give en række problemer, da nogle brugere er så marginaliserede, at netværket ikke er identificerbart, eller det praktisk taget ikke kan lade sig gøre at finde frem til de pågældende personer. En anden barriere er, at dele af netværket viste sig for nogle brugere at være noget, de havde fantaseret sig til, som kun eksisterede i brugerens egen bevidsthed. Af ovenstående grunde er det ikke lykkedes projektet at opnå sin målsætning om at gennemføre seks netværksrådslagningsforløb med brugere. Man har kun fuldført to netværksrådslagninger. Det har også været en del af projektet at afprøve metoden både i et ambulans tilbud samt i et botilbud, hvilket er lykkedes. Erfaringen viser, at i det førstnævnte sted fungerede metoden bedst på grund af brugerne i botilbuddets marginaliserede position. Dog har man kun gennemført en rådslagning i hvert tilbud. På den baggrund er det svært at udtale sig om, i hvilket tilbud metoden fungerer bedst.

Fra projektets side erfarer man imidlertid, at brugerne ønsker at få genetableret kontakten til det tidligere netværk. Det er kun det ene af de to gennemførte forløb, som det har været muligt at få konkrete erfaringer fra. Dette forløb viser, at brugeren har haft glæde af at mødes med

en person fra sit tidligere netværk. Møderne har givet vedkommende en kontakt til en 'normal' hverdag og har skabt en lyst hos brugeren til at få en fast rytme i hverdagen og til at genoptage nogle af de interesser, som brugeren tidligere havde. Projektet melder imidlertid ikke noget om, hvorvidt ønskerne er blevet til virkelighed for brugeren, og samtidig finder vi også, at kontakten kan være skrøbelig, da det er en person, som brugeren før har mistet sin relation til. Derfor kræver det meget styring fra medarbejdernes side at få kontakten til at forløbe på en positiv måde, så brugeren ikke igen skal opleve, at relationen brydes.

ORGANISERING OG OMKOSTNINGSEFFEKTIVITET

"Netværksrådslagning" er forankret i Socialt Udviklingscenter (SUS) og er blevet gennemført i samarbejde med et botilbud i Vanløse og med et ambulansetilbud i Århus. I projektet er der fire deltidsansatte medarbejdere.

For projektet "Netværksrådslagning" vurderes omkostningseffektiviteten til at være 1 på skalaen fra 0-6. Som beskrevet i den ovenstående gennemgang oplever projektet adskillige barrierer i forhold til antallet af brugere og gennemførte netværksrådslagninger i forhold til det samlede budget. Derfor er projektets omkostningseffektivitet sat til at være meget lav.

6.3.2 GENSKABELSE AF BRUDTE KONTAKTER

Center for Kvalitetsudvikling

Olof Palmes Allé 15

8200 Århus N

Kontaktperson: Anne-Mette Isager, Anne-Mette.Isager@STAB.RM.DK

Støtte: 787.350,¹⁸ omkostninger: 305.470,¹⁹ fuldtidsansatte: 1,5, brugere: ikke defineret, brugerniveau: 4, omkostningseffektivitet: ikke defineret.²⁰

---

18. Tallet, der er opgivet, er den oprindelige støtte ved projektstart.

19. Projektets regnskab er i skrivende stund ikke endeligt afsluttet, og derfor er det muligt, at projektets omkostninger ændres, når regnskabet endeligt afsluttes.

FORMÅL

Projektet er tværkommunalt og fokuserer på, hvilke metoder der er anvendelige i forhold til at genskabe kontakt mellem personer med psykiske lidelser og deres pårørende. Endvidere er formålet at undersøge, hvordan disse metoder kan implementeres i socialpsykiatrien.

Genskabelse af brudte kontakter tager afsæt i en litteratursøgning og indsamling af praktiske erfaringer på området. Derefter er det hensigten, at man afprøver de fundne metoder i et antal socialpsykiatriske tilbud i kommunerne, og endelig skal metoderne udbredes og implementeres.

Efter erfaringsindsamlingen måtte man grundet travlhed i kommunerne afslutte projektet, da det ikke var muligt at samle tilstrækkeligt med lokale projekter til at danne et netværk til at opsamle viden og afprøve metoderne. Dermed afsluttes projektet, og i projektet indgår der udelukkende en vidensopsamling om genskabelse af brudte kontakter.

På basis af kontakten til fagpersoner, brugere og pårørende er det imidlertid projektets erfaring, at der er behov for mere viden og fokus på genskabelse af brudte kontakter mellem personer med psykiske lidelser og deres pårørende.

ORGANISERING OG OMKOSTNINGSEFFEKTIVITET

Projektet er tilknyttet Center for Evaluering i Risskov, og der er tre deltidsmedarbejdere ansat i projektet.

Projektets omkostningseffektivitet er ikke defineret, da der ikke er nogen brugere i projektet, der blev afsluttet utidigt og derfor kun består af en erfaringsopsamling.

---

20. Projektet "Genskabelse af brudte kontakter" blev afsluttet for tid, og da projektet kun nåede at gennemføre en litteratursøgning på området og derfor ikke reelt har nogen brugere i projektet, vurderer vi, at det ikke giver mening at bedømme deres omkostningseffektivitet.

6.4 FASTHOLDELSE AF NETVÆRK

6.4.1 TIDLIG NETVÆRKSFASTHOLDELSE

Kollegiet Rømersvej
Rømersvej 1
5200 Odense V
Kontaktperson: Lasse Jensby, lassejensby@gmail.com

Støtte: 915.000, omkostninger: 915.000, fuldtidsansatte: 0,5, brugere: 13, brugerniveau: 4, omkostningseffektivitet: 5.

FORMÅL

I dette projekt fokuserer man på at forebygge en nedbrydning af de unge brugeres netværk ved sindslidelsens udbrud. Hensigten er, at fastholdelsen af netværket skal indgå som en vigtig faktor i de unges rehabiliteringsproces. Endvidere ønsker man at udvikle metoder til at fastholde netværket, hvilke kan implementeres i andre behandlingssammenhænge.

I ”Tidlig netværksfastholdelse” er kontakt og information til den unges omgivelser såsom forældre, venner, uddannelsessted etc. en central del af indsatsen. Gennem samtale med brugerne kortlægges vedkommendes netværk, der udarbejdes en handlingsplan, og information om brugerens tilstand og problematikker videreformidles til netværket. I projektet sætter man også ind i relation til brugerens basale behov som bolig, økonomi m.m.

Til ”Tidlig netværksfastholdelse” er tilknyttet 13 brugere, hvoraf de syvs forløb er afsluttet. Erfaringerne viser, at varetagelse af de unges basale behov samt en stabil kontakt til det offentlige behandlingssystem er grundlæggende for, at der kan arbejdes med de unges netværk. Desuden oplever man, at de unges netværk er sparsomt eller ikke eksisterende, derfor har man i projektet også lagt fokus på at opbygge et netværk for brugerne.

Projektet har derudover opnået, at deres metoder til fastholdelse af netværk er blevet implementeret på en produktionshøjskole for unge.

ORGANISERING OG OMKOSTNINGSEFFEKTIVITET

I projektet ”Tidlig netværksfastholdelse” er der en medarbejder ansat på deltid i to år og derefter en 25-timers stilling i projektets sidste år. Desuden gør projektet brug af frivillige unge som støtte for brugerne. ”Tidlig netværksfastholdelse” hører under Odense Kommune og er placeret på et bo- og aktiveringstilbud for unge med psykiske lidelser i Odense.

Projektet bedømmes til et lille 5-tal på skalaen for omkostningseffektivitet. Effektiviteten sættes til at være pænt høj, da brugergruppen er nogenlunde stor set i sammenhæng med det samlede budget og sværhedsgraden af målgruppen i ”Tidlig netværksfastholdelse”.

6.4.2 NETVÆRKSUNDERSØGELSE

Værestedet Ryttergården
Smedelundsgade 25 C
4300 Holbæk
Kontaktperson: Rie Lindekrans, ril@holb.dk

Støtte: 250.000, omkostninger: 250.000, fuldtidsansatte: 0,5, brugere: 35, brugerniveau: 2, omkostningseffektivitet: 6.

FORMÅL

Hensigten med projektet er at undersøge netværket blandt mennesker med psykiske lidelser i Holbæk Kommune. På den baggrund ønsker man at øge tilbuddene for brugere og pårørende på Værestedet, der er et kommunalt aktivitetstilbud for mennesker med sindslidelser.

Projektet anvender både spørgeskema²¹ samt gruppeinterview²² til netværksundersøgelsen.²³ På basis af tilkendegivelserne i undersøgelsen afholdt man i overensstemmelse med målsætningen fire arrangementer for brugere og pårørende. Arrangementerne bestod i relevante foredrag om psykisk sygdom eller de indeholdt oplæg om tilbud til mennesker med sindslidelser. Desuden afholdt man også fælles sportsaktiviteter

---

21. I spørgeskemaundersøgelsen deltog 82 personer, hvilket giver en svarprocent på 52 pct.

22. Deltagerantallet i gruppeinterviewene var på 20 personer fordelt på fire gruppeinterview og to enkeltinterview.

23. Resultaterne af spørgeskemaundersøgelsen samt af interviewene er beskrevet i kapitel 4, og derfor behandler vi dem ikke nærmere her.

og spising for brugere og pårørende. Projekt ”Netværksundersøgelse” erfarer, at der har været stor interesse for arrangementer samt tilfredshed med, at brugere og pårørende kunne få fælles oplevelser.

Endelig er man på basis af netværksundersøgelsen begyndt at tilbyde undervisning i udvikling af sociale kompetencer for brugerne. Her erfarer man, at brugerne ser et behov for at udvikle deres sociale kompetencer og gerne deltager i undervisningen.

ORGANISERING OG OMKOSTNINGSEFFEKTIVITET

Projektet er forankret i Holbæk Kommune og er tilknyttet et eksisterende aktivitetstilbud for personer med sindslidelser. I gennemførelsen af netværksundersøgelsen er der ansat en medarbejder på deltid. I forbindelse med afholdelsen af de fire arrangementer har Værestedets øvrige ansatte deltaget sammen med projektmedarbejderen.

Omkostningseffektiviteten for projekt ”Netværksundersøgelse” bedømmes til et 6-tal, altså den højeste effektivitet. Vurderingen skal ses på baggrund af, at der sammenlignet med hovedparten af projekterne er blevet afholdt ret få arrangementer, og samtidig er en del af brugerne pårørende. Projektet har fået mange positive tilkendegivelser fra brugerne og har haft forholdsvis stor opbakning til sine arrangementer. Set i forhold til nogle af de andre projekter finder vi, at det har været relativt let i forbindelse med at knytte et stort antal brugere til projektet. Dette skal tages med, når omkostningseffektiviteten sættes højt.

6.4.3 NETVÆRKSSTØTTE

Uddannelsesafdelingen

Skovagervej 2

8240 Risskov

Kontaktperson: Kerstin Bäck Møller, Kbm@psykiatri.aaa.dk

Støtte: 340.000, omkostninger: 0,00,²⁴ fuldtidsansatte: 1,5,²⁵ brugere: 0, brugerniveau: 3, omkostningseffektivitet: ikke defineret.²⁶

---

24. Projektet ”Netværksstøtte” nåede aldrig at komme i gang, og derfor er der ikke brugt penge på projektet.

FORMÅL

I projekt ”Netværksstøtte” fokuserer man på mennesker med personlighedsforstyrrelser og deres netværk.

Gennem brugernes livshistoriefortællinger ønsker man at formidle viden om personlighedsforstyrrelser til andre mennesker i samme situation. Desuden vil man gennem oplysning øge de pårørendes viden om mennesker med personlighedsforstyrrelser. Endvidere er hensigten at højne de pårørendes selvindsigt ved at undervise dem i psykologiske reaktioner blandt pårørende. Endelig vil man gennem oplysning af fælles aktiviteter styrke netværket mellem brugerne og mellem de pårørende.

I projekt ”Netværksstøtte” havde man imidlertid svært ved at få samlet tilstrækkelig med brugere og pårørende til at danne grupper, og derfor udskød man projektet. Det viste sig imidlertid ikke muligt at fuldføre projektet, der således er afsluttet, inden det reelt er kommet i gang. Årsagerne til afbrydelsen skal dels findes i interne uoverensstemmelser og misforståelser i forhold til projektmedarbejderens ansættelse, dels i den forsinkelse, som projektet derved oplevede. Ved ansættelse af en ny medarbejder var det således ikke muligt at opnå projektets målsætning i den resterende tidsperiode. Det var således de organisatoriske rammer for ”Netværksstøtte”, der ikke gjorde det muligt at gennemføre projektet.

ORGANISERING OG OMKOSTNINGSEFFEKTIVITET

Projektet var forankret i uddannelsesafdelingen i Århus Universitetshospital Risskov. Der er budgetteret til at være tre deltidsansatte medarbejdere i projektet.

Projektet tilbagebetalte projektmidlerne, fordi det som nævnt ikke var muligt at gennemføre det. Derfor er omkostningseffektiviteten ikke defineret, da ”Netværksstøtte” ikke har tilknyttet nogen brugere og heller ikke har anvendt økonomiske midler fra 15M-puljen.

---

25. Der var budgetteret med 1,5 fuldtidsansatte, men da projektet ikke kom i gang, har der ikke været nogen ansatte.

26. Man kan ikke tale om projektets omkostningseffektivitet, da projektet aldrig kom i gang.

6.5 NETVÆRK BLANDT PÅRØRENDE

6.5.1 NETVÆRKSGRUPPER FOR PÅRØRENDE

Aalborg Psykiatriske Sygehus
Mølleparkvej 10
9000 Aalborg
Kontaktperson: Malene Vejby Kristensen, mvk@rn.dk

Støtte: 800.000, omkostninger: 799.000, fuldtidsansatte: 1, brugere: 40, brugerniveau: 1, omkostningseffektivitet: 5.

FORMÅL

Hensigten med projektet er at skabe metoder, der kan anvendes til at skabe netværk mellem pårørende til personer med psykiske lidelser. Lige så ønsker man også i projektet at få afprøvet metoderne ved at etablere fire-seks netværksgrupper mellem pårørende.

Gennem projektet har man dannet netværksgrupper for pårørende, og lidt over 40 pårørende deltager i projektet. Ved etableringen af grupperne erfarer man, at det er vigtigt at have forskellige grupper sammensat efter alder, kemi og efter relationens karakter²⁷ i forhold til den sindslidende. Generelt oplever de pårørende, at det har stor værdi for dem at mødes med andre i en lignende situation, da de ofte føler, at de står meget alene i hverdagen. Ved at gøre grupperne selvkørende er der mellem nogle pårørende blevet dannet venskaber.

ORGANISERING OG OMKOSTNINGSEFFEKTIVITET

Netværksgrupper for pårørende er forankret i Psykiatrien i Region Nordjylland. Der har været en fuldtidsmedarbejder ansat som tovholder på projektet, og der har desuden været en styregruppe tilknyttet projektet.

I forhold til projektets omkostningseffektivitet tildeler vi ”Netværksgrupper for pårørende” et meget lille 5-tal på skalaen fra 0-6. Omkostningseffektiviteten sættes dermed til at være pænt høj for projektet.

---

27. I projektet er der grupper for forældre, ægtefæller og kæresten, søskende, voksne børn samt for forældre til unge med selvmordsforsøg.

6.6 NETVÆRK INDEN FOR SYSTEMET

6.6.1 SAMSPIL

Socialpsykiatrien Billund Kommune
Østergade 25
7200 Grindsted
Kontaktperson: Edna Pedersen, EPE@Billund.dk

Støtte: 430.000, omkostninger: 430.000, fuldtidsansatte: 1,25, brugere: 50, brugerniveau: 2, omkostningseffektivitet: 6.

FORMÅL

I projektet ”Samspil” beskæftiger man sig med at styrke den tværsektorielle indsats under socialpsykiatrien i Billund Kommune.

Formålet er, at den højere grad af samspil mellem de forskellige sektorer i kommunen skal sikre en mere helhedsorienteret indsats over for brugerne og i den forbindelse styrke efterværnet for personer med psykiske lidelser.

Projektet består af otte kommunale delprojekter, der hver især arbejder med det ovenstående problemfelt. Gennem ændringer af praksisformer, der blandt andet skal give brugerne mere selvværd, og via efteruddannelse af personalet, samt ved at kortlægge den eksisterende indsats, søger man i projektet at styrke den tværsektorielle indsats. Fire af delprojekterne er i skrivende stund endnu ikke afsluttet, hvorfor det ikke er muligt at udtale sig om deres resultater. Endvidere favner projektets målsætning bredt, hvilket gør det sværere for projektet at måle på, om deres målsætning er opnået eller ej.

I forhold til de resterende projekter erfares det overordnet set, at projektet har bidraget til at øge kendskabet til hinanden på tværs af de forskellige sektorer. Ved at mødes på tværs af systemerne er medarbejderne blevet opmærksomme på, at de har forskellige tilgange til brugerne, hvilket kan være forvirrende for brugerne. Eksempelvis er man blevet bekendt med, at der både hersker et sygdoms- og *recovery*paradigme inden for det kommunale behandlingssystem, hvilket gør, at brugerne i den ene instans betragtes som syge, mens man i en anden offentlig instans fokuserer på vedkommendes ressourcer. Behandling af borgerne er afhængig

af, hvilken instans brugeren har kontakt til, og dette er forvirrende og ikke med til at fremme den positive udvikling for personer med psykisk sygdom. I projekt ”Samspil” har man derfor fået fokus på det forskellige menneskesyn og lagt vægt på at være tydelig i sin behandling af brugerne for at modvirke forvirring og i stedet skabe tryghed på tværs af de sektorielles forskelle.

ORGANISERING OG OMKOSTNINGSEFFEKTIVITET

”Samspil” er forankret i Grindsted og efter kommunalreformen i Billund Kommune. I forbindelse med projektet er der nedsat en styre- og en interessentgruppe. I de to grupper indgår medarbejdere fra både offentligt regi og fra private organisationer.

I projektet er der to deltidsansatte, og desuden indgår 21 personer fra forskellige sektorer i projektet. De er ikke ansatte i selve projektet, men deltager i kraft af deres tilknytning til de berørte sektorer. Endvidere anvender man frivillige til at foretage brugerinterview.

Projektets omkostningseffektivitet vurderes til at være 6 på skalaen fra 0-6. Dermed tildeles projektet den højeste grad af omkostningseffektivitet.

6.6.2 EFTERUDDANNELSE AF PERSONALE

Kirkens Korshærs Herberg
Forchammersvej 13-15
9000 Aalborg
Kontaktperson: Lars Andersen, LAAN-fb@aalborg.dk

Støtte: 195.000, omkostninger: 235.000, fuldtidsansatte: 0,²⁸ brugere: 0,²⁹ brugerniveau: 1, omkostningseffektivitet: ikke defineret.

---

28. Projektet ”Efteruddannelse af personale” har ikke nogen fuldtidsansatte til at efteruddanne personalet. I projektet har syv personer hver afholdt én kursusdag, mens to andre har afholdt halvanden kursusdag hver.

29. Da det alene er personale, der indgår i efteruddannelsen, er der ikke direkte nogen brugere i projektet. Derfor har vi valgt at sætte antallet af brugere til 0.

FORMÅL

Dette projekt fokuserer på at efteruddanne de ansatte på Kirkens Korshærs Herberg i Aalborg. Således er de bedre rustet til tage hånd om personer med psykiske problemer, der kontakter herberget, og på den vis sikre netværk rundt om brugerne.

Undervisningen dækker over temaer såsom sygdomslære, jura samt interne samarbejdsrelationer og samspillet med eksterne organisationer. Gennem undervisningsforløbet har man større afklaring i forhold til samarbejdet med eksterne organisationer som det offentlige behandlingssystem. Der er også blevet knyttet kontakter til andre samarbejdspartner. Endvidere har medarbejderne fået en større indsigt i og forståelse for den indsats, som herberget kan yde for brugerne samt et større indblik i de interne samarbejdsrelationer.

ORGANISERING OG OMKOSTNINGSEFFEKTIVITET

Projektet er en del af Kirkens Korshær, og der har været tilknyttet undervisere i projektet. Syv af disse har hver afholdt én kursusdag, mens to andre hver har afholdt halvanden kursusdag. Der er således ikke tale om fastansatte medarbejdere i fuldtids- eller deltidsstillinger.

Vi har valgt ikke at definere projektets omkostningseffektivitet, da brugerne i projektet er personale, der har fået undervisning. At anvende dette antal som brugere, mener vi, ikke vil være meningsfuldt og snarere vil være misvisende sammenlignet med de andre projekter i evalueringen. Derfor defineres omkostningseffektiviteten for ”Efteruddannelse af personale” ikke.

6.6.3 UNGE PSYKISK SYGE MED MINORITETSBAGGRUND

Distriktspsykiatrien

Ishøj Torv 20, 5. th.

2635 Ishøj

Kontaktperson: Christel Kjeldsen, CKJE@glo.regionh.dk

Støtte: 2.660.000, omkostninger: 2.660.000, fuldtidsansatte: 1,5, brugere: 16, brugerniveau: 5, omkostningseffektivitet: 3.

FORMÅL

I dette projekt fokuserer man på at kortlægge erfaringer og barrierer for adgangen til behandling blandt unge psykisk syge med minoritetsbaggrund. På denne basis er det hensigten at iværksætte forandringer i behandlingen af denne gruppe.

Kortlægningen sker dels gennem interviewundersøgelse med bruger og pårørende, dels interviewes personalet i social- og behandlingspsykiatrien både i privat og offentligt regi. Andre relevante offentlige personer som eksempelvis imamer inkluderes også i undersøgelsen. Tilligemed har man gennem et journalstudie undersøgt målgruppens behandlingsforløb. På basis af kortlægningen har man sat fokus på samarbejdet med andre behandlingsinstanser, hvilket på mange punkter er blevet øget som følge af projektet. Dette smitter af på brugerne, der i højere grad henvender sig til systemet som en effekt af de forbedrede samarbejdsrelationer. Endvidere sætter man i projektet også fokus på barrieren mellem målgruppen og behandlingssystemet såsom mangel på tolke samt nødvendigheden af en større kulturel forståelse i behandlingssystemet. I forhold til målgruppen iværksettes et oplysningsarbejde om psykisk sygdom og om muligheden for behandling. Erfaringer fra de sidstnævnte tiltag er endnu ikke opgjort.

ORGANISERING OG OMKOSTNINGSEFFEKTIVITET

I projektet er der tre deltidsansatte medarbejdere i tre år, hvoraf den ene er akademisk medarbejder, og de to andre er distriktspsygeplejersker. Desuden indgår en projektleder i forløbet. Medarbejderne modtager løbende konsulentbistand under projektperioden. ”Unge psykisk syge med minoritetsbaggrund” er forankret i distriktspsykiatrien i Ishøj.

Projektet tildeles et pænt 3-tal for omkostningseffektivitet. Dermed har projektet en omkostningseffektivitet på lidt over middel.

6.6.4 SAMMENHÆNG I DEN PSYKOSOCIALE REHABILITERING

Psykiatrisk Center Ballerup og Skovvænget
Ballerup Boulevard 2
2750 Ballerup
Kontaktperson: Bo Christoffersen, bochri@psv1.regionh.dk

Støtte: 391.000, omkostninger: 391.000, fuldtidsansatte: 0,5, brugere: uoplyst, brugerniveau: 2, omkostningseffektivitet: ikke defineret.

FORMÅL

Projektet er iværksat med henblik på at udvikle og implementere en tværfaglig- og tværsektoriel rehabiliteringsindsats over for brugere med svære psykiske lidelser på botilbuddet Skovvænget og på Psykiatrisk Center i Ballerup.

Grundlaget for udviklingen af rehabiliteringsindsatsen er en vidensindhentning om indsatser på området samt et feltstudie af den nuværende rehabiliteringsindsats. Herunder indgår også personaleinterview. På denne basis udarbejdes en tværfaglig- og tværsektoriel rehabiliteringsindsats. Vidensindhentningen viste, at der hverken er en enstemmig forståelse af rehabiliteringsbegrebet eller en sammenhængende indsats mellem de involverede behandlingsinstanser. Derfor implementeres i forskellige faser i kommunen en sammenhængende indsats med eksempelvis specifikke rehabiliteringsmetoder og nye evidensbaserede indsatser. I skrivende stund er projektet endnu ikke afsluttet, og derfor er det endnu ikke muligt at kommentere erfaringerne af den ændrede indsats på brugerniveau.

ORGANISERING OG OMKOSTNINGSEFFEKTIVITET

Projektet er forankret i Psykiatrisk Center Ballerup i en projektenhed for forskning og udvikling af psykiatrisk rehabilitering. Der er nedsat en styregruppe med repræsentanter fra de deltagende offentlige instanser. Til projektet er der en række personer tilknyttet, og en medarbejder er ansat i en deltidsstilling.

Omkostningseffektiviteten for ”Sammenhæng i den psykosociale rehabilitering” er ikke defineret.

BILAG 1

FORLØBET AF EVALUERINGEN

Som respons på et udbud fra Den Sociale Servicestyrelse udformede SFI i maj 2006 et tilbud på evalueringen af de 22 projekter, der på det tidspunkt havde modtaget støtte for en treårig periode fra 15M-puljen.

I udbuddet blev tilbudsgiver bedt om ikke alene at evaluere projekterne, men samtidig om at give projekterne en støtte i projektarbejdet undervejs inden for en ret begrænset økonomisk ramme. Det blev løst ved at opbygge evalueringen omkring fire seminardage. Seminardagene dannede på én gang ramme om støtten til projekterne, som dels bestod i oplæg fra SFI om faser af projektarbejdet, dels i udveksling og netværksdannelse projekterne imellem og var samtidig udgangspunkt for evalueringen.

Idet projekternes emner og mål var forskellige, var der ikke nogen mening i at definere et eller andet mål for 'netværk' og søge at måle dette hos projektdeltagerne før og efter indsatsen. Dermed ville man ikke fange meningen med projekterne. For at respektere de enkelte projekters mål og emne satte evalueringen ind på et andet plan. Den introducerede en metodik, som på én gang gav det enkelte projekt støtte i sit arbejde og samtidig skabte et fælles sprog, som de 22 projekter kunne evalueres i forhold til.

Hver seminardag var bygget op af nogle forelæsninger af SFI-medarbejdere om formiddagen samt gruppearbejde, hvor projektdelta-

gerne udvekslede erfaringer og dannede netværk om eftermiddagen. Efter nogle af seminardagene udsendtes en række spørgsmål, som hvert af projekterne besvarede skriftligt. Til en seminardag udfyldtes spørgeskemaer af projektmedarbejderne, og til den sidste indsendtes en selvevaluering.

Første seminardag handlede om målsætning, og den foregik den 6. oktober 2006 hos SFI. Der var et oplæg om tankerne bag evalueringen og forløbet af den. Desuden var der et oplæg om målsætning for et projekt. Det introducerede SMART-modellen, at et mål skal være Specific, Measurable, Attainable, Relevant og Time-based. Desuden blev det understreget, at et mål skal være mere end noget, man krydser af på et excel-ark. Det skal være interessant, og der skal være engagement.

Efter seminardagen stilledes følgende spørgsmål til skriftlig besvarelse i løbet af de næste to uger:

- Hvad har I siden projektstart gjort for at gøre målet mere relevant?
- Hvad har I siden projektstart gjort for at gøre målet mere specifikt og måleligt?
- Hvad har I siden projektstart gjort for at give målet mere klare tidsfrister?
- Hvad har I siden projektstart gjort for at gøre målet mere opnåeligt?
- Hvad giver det dig at være med i dette projekt?
- Hvorfor synes du, dette projekt er interessant?
- Hvordan vil du nyformulere jeres målsætning på højst en halv side (på baggrund af den oprindelige målsætning, de erfaringer I har gjort, mødet med de andre projekter etc.)?

Anden seminardag handlede om forandringsteori, og den foregik den 27. marts 2007 hos projektet på Kirkens Korshærs forsorgshjem Tre Ege i Århus. Der var et oplæg om opfølgning på målsætninger og et oplæg med titlen: "Hvad er forandringsteori?" Der blev gennemgået teori om netværkets betydning for den psykiatriske patient, Vestlaplandsmodellen, betydningen af forskellige former for netværk, netværkets forskellige funktioner, og hvordan det er muligt at skabe mere netværk for borgere.

Efter seminardagen stilledes følgende spørgsmål om det enkelte projekt til skriftlig besvarelse i løbet af de næste to uger:

- Hvad er betydningen af netværk i projektet?
- Hvordan kommer teori om netværk ind i forhold til jeres målsætning?
- Hvordan forestiller I jer, at forskellige former for netværk spiller en rolle?
- Hvilken form for påvirkning forestiller I jer, at I udsætter borgerne for?
- Hvordan får I borgerne til selv at gøre arbejdet?

Tredje seminardag handlede om organisationskultur og foregik den 29. oktober 2007 hos projektet ”Vejen til en ny chance” i Vejen. Inden denne seminardag havde medarbejderne i alle projekterne udfyldt et spørgeskema til belysning af organisationskultur og -klima i projektet. Der var et oplæg om foreløbige resultater i projekterne, et om krav til den kommende selvevaluering, samt et oplæg om organisationskultur og -klima. Begreberne blev defineret og måling af kultur med Competing Values Framework (CVF) og af klima med Ward Atmosphere Scale (WAS).

Resultaterne af spørgeskemaet til projektmedarbejderne blev også fremlagt, og der blev sammenlignet med en lignende undersøgelse af samtlige distriktspsykiatrier. I forhold til disse gav medarbejderne fra de 22 socialpsykiatriske projekter udtryk for, at projektet var lidt mere rodet, at det lidt oftere er sundt med et skænderi, de giver mindre efter for pres fra borgerne, er mere arbejdsorienterede, lærer mere nyt på arbejdet, og personalet har meget mere medbestemmelse.

Efter seminardagen stilledes følgende spørgsmål om det enkelte projekt til skriftlig besvarelse i løbet af de næste to uger:

- Hvilken rolle spiller patientindflydelse i projektet?
- Er der sammenhæng mellem jeres kultur og den indflydelse, patienterne kan få?
- Er der sammenhæng mellem jeres kultur og det, patienterne kan få ud af indflydelse?
- Er I begrænset af det, I selv kan udrette, eller af det, I kan etablere med andre parter?
- Hvad har kommunalreformen betydet for kultur og samarbejdsrelationer?

Fjerde seminardag var egentlig planlagt til foråret 2008, men da de fleste af projekterne var kommet lidt senere i gang end planlagt, ønskede man at udskyde den et halvt år. Den handlede om selvevaluering og foregik den 6. oktober 2008 hos SFI. Der var et oplæg om evaluering og et oplæg, som gav en oversigt over, hvad der var kommet ud af projekterne. Efter den fjerde seminardag fik projekterne til opgave at indsende en selvevaluering til SFI. En del af projekterne havde i forvejen selvevaluering på deres program eller en evaluering ved et konsulentfirma.

Evalueringen i denne rapport er skrevet på grundlag af projekternes ansøgninger om støtte, deres programmer og andre skriftlige materialer, de har sendt til SFI, de omtalte besvarelser af spørgsmål efter hver seminardag, samt de indsendte selvevalueringer og eksterne evalueringer fra de 22 projekter.

BILAG 2

OMKOSTNINGSEFFEKTIVITET

Omkostningseffektiviteten er beregnet ud fra det enkelte projektets samlede omkostninger, antallet af brugere og på basis af sværhedsgraden af brugergruppen.

Målgruppens sværhedsgrad er bestemt på baggrund af en skala fra 0-5, hvor 5 angiver den højeste sværhedsgrad. Vurderingen af målgruppens sværhedsgrad har vi foretaget på basis af projekternes brugerbeskrivelser. I bedømmelsen af målgruppen har vi set på målgruppens sygdomsniveau og på, hvor let tilgængelig målgruppen er. De projekter, der primært arbejder med psykisk syge med minoritetsbaggrund, vurderer vi eksempelvis til at have en meget svær målgruppe, da det er vanskeligt at få kontakt til brugerne på grund af sproglige og kulturelle forskelle og på grund af, at psykisk sygdom er et tabu i brugerens nærmiljø, hvilket giver en yderligere udfordring i arbejdet med målgruppen.

Omkostningseffektiviteten er beregnet efter nedenstående formel:

$$\text{Omkostninger} / (\text{Brugere} \cdot \text{Brugerniveau})$$

Derefter er omkostningseffektiviteten inddelt på nedenstående skala:

TABEL 1

Omkostningseffektivitetsskala.

Skala	Omkostningseffektivitet
6	Under 10.000
5	19.999-10.000
4	29.999-20.000
3	39.999-30.000
2	40.000-49.999
1	Over 50.000
0	∞

Tabellen på næste side viser omkostningseffektiviteten for hvert projekt.

TABEL 2

Projekternes omkostningseffektivitet.

Projekt	Omkostninger	Antal brugere	Brugerniveau	Omkostningseffektivitet	Omkostningseffektivitet på skala, 0-6
Kontaktfamilier	444.000	8 ³⁰	4	13.875	5
Netværksfamilier	1.281.250	14 ³¹	4	22.879	4
Somaliske bostøtter	1.406.338	48	5	5.860	6
Kildevældet	1.491.430	15	4	24.857	4
Efterforsorg	2.565.000	21	4	30.536	3
Netværksindsats for unge og deres pårørende	1.353.000	15	4	22.550	4
Vejen til en ny chance	501.262	11	5	9.114	6
Støttecenter for unge	2.220.000	40	4	13.875	5
Netværksudviklende samtalegrupper	2.076.242	47 ³²	4	11.044	5
Kultur og samfundsforståelse	3.924.123	42 ³³	5	18.686	5
Netværkskoordinator	1.225.000	35	4	8.750	6
Tovejspsykoedukation	890.337	7	5	25.438	4
Netværksrådslagning	413.700	2	4	51.713	1
Genskabelse af brudte kontakter	305.470	0	4	∞	0
Tidlig netværksfastholdelse	915.000	13	4	17.596	5
Netværksundersøgelse	250.000	35	2	2.500	6
Netværksstøtte	0	0	3	Ej defineret	Ej defineret
Netværksgrupper for pårørende	799.000	40	1	19.975	5

30. Efterfølgende har projektet "Kontaktfamilier" fået flere brugere, og i skrivende stund er der 11 brugere i projektet.

31. Siden september 2008 har "Netværksfamilier" fået yderligere otte brugere, så brugerantallet i projektet er oppe på 30.

32. Efterfølgende har projektet "Netværksudviklende samtalegrupper" fået flere brugere, og i skrivende stund er der 72 brugere i projektet.

33. Efterfølgende har projektet "Kultur- og samfundsforståelse" fået flere brugere, og i skrivende stund er der 47 brugere i projektet.

Samspil	430.000	50	2	4.300	6
Efteruddannelse af personale	235.000	0 ³⁴	1	∞	0
Unge psykisk syge med minoritetsbaggrund	2.660.000	16	5	33.250	3
Sammenhæng i den psykosociale rehabilitering	391.000	Uoplyst	2	Ukendt	Ukendt

---

---

34. Da det alene er personale, der indgår i efteruddannelsen, er der ikke direkte nogen brugere i projektet. Derfor har vi valgt at sætte antallet af brugere til 0.

LITTERATUR

- Adolph, E., Blæhr, M., Fauherholm, J., Hensen, P., Ramain, K. & Sundberg, T. (1996): *Socialt arbejde med sindslidende – en basisbog*. Århus: Forlaget Systime.
- Bengtsson, S., Gruber, T. & Villadsen, K. (1998): *Socialpolitiske strategier – på tværs af frivillige og offentlige organisationer*. København: Socialforskningsinstituttet 98:16.
- Bengtsson, S. & Cayuelas Mateu, N. (2009): *Mest beskyttet eller mest beskæftigelse? Kortlægning af beskyttet beskæftigelse 2009*. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd. Under udgivelse.
- Blinkenberg, S., Vedensborg, P., Lindshardt, A. & Reisby, N. (red.) (2002): *Distriktspsykiatri – en lærebog*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Lindekrans, R. (2008): *Netværk hos brugere af socialpsykiatrien – resultater fra interviews og spørgeskemaundersøgelse blandt borgere i Holbæk med psykisk lidelse*. Holbæk: Socialpsykiatrisk Center Holbæk.
- Pedersen, K. (2006): *Jeg gjorde det – du kan også! Netværksrådslagning for hjemløse*. Socialt Udviklingscenter SUS og KFUM's Sociale Arbejde i Danmark.
- Ramian, K. & Gústafsson, J. (red.) (1998): *Liv i fokus – Det sindslidende menneske i hverdagen*. Århus: Forlaget Systime.

- Stenbak, E., Barfod, A. & Andersen, C. (2000): *Socialpsykiatri i Norden*. København: Social Udviklingscenter SUS.
- Suwalski, G. (1992): *Det handler om menneskeværd*. København: Socialministeriet.

SFI-RAPPORTER SIDEN 2008

SFI-rapporter kan købes eller downloades gratis fra www.sfi.dk. Enkelte rapporter er kun udkommet som netpublikationer, hvilket vil fremgå af listen nedenfor.

- 08:01 Amilon, Anna: *Danskernes forventninger til pension*. 151 s. ISBN: 978-87-7487-885-8. Kr. 150,00.
- 08:02 Jæger, Mads M.: *Mere attraktive almene boliger? Effektevaluering af Omprioriteringsloven 2000*. 97 s. ISBN: 978-87-7487-886-5. Kr. 100,00.
- 08:03 Rosenstock, M., Jensen, S., Boll, J., Holt, H. & Wiese, N.: *Virksomheders sociale engagement. Årbog 2007*. 202 s. ISBN: 978-87-7487-887-2. Kr. 198,00.
- 08:04 Thorgaard, C.H. & Hougaard, I.B.: *Fokus på demens. Evaluering af en efteruddannelse i forebyggende hjemmebesøg*. 62 s. ISBN: 978-87-7487-888-9. Netpublikation.
- 08:05 Thorgaard, C.H. & Hougaard, I.B.: *Metoder til kvalitet i aldreplejen. Evaluering af et metodendviklingsprojekt*. 76 s. ISBN: 978-87-7487-889-6. Kr. 80,00.
- 08:06 Olsen, B.M. & Dahl, K.M.: *Fritidsliv i børnehøjde. Beretninger fra udsatte børn*. 124 s. ISBN: 978-87-7487-890-2. Kr. 125,00.
- 08:07 Høgelund, J., Boll, J., Skou, M. & Jensen, S.: *Effekter af ændringer i sygedagpengeloven*. 178 s. ISBN: 978-87-7487-891-9. Kr. 175,00.

- 08:08 Bach, H.B.: *Livet efter en ulykke. Arbejdsliv og forsørgelse efter en ulykke, som blev vurderet i arbejdsskadestyrelsen.* 114 s. ISBN: 978-87-7487-892-6. Kr. 100,00.
- 08:09 Christensen, G.: *Hvorfor lejere bliver sat ud af deres boliger. Og konsekvenserne af en udsættelse.* 268 s. ISBN 978-87-7487-894-0. Kr. 238,00.
- 08:10 Larsen, B., Schademán, H.K. & Høgelund, J.: *Handicap og beskæftigelse i 2006. Vilkår og betingelser for handicappede på arbejdsmarkedet.* 180 s. ISBN: 978-87-7487-893-3. Kr. 180,00.
- 08:11 Jørgensen, M.: *Danskerne indbetalinger til pension. Hvordan påvirker tilknytningen til arbejdsmarkedet de fremtidige pensioner?* 222 s. ISBN: 978-87-7487-895-7. Kr. 220,00.
- 08:12 Filges, T.: *Virksomheders rekruttering.* ISBN: 978-87-7487-901-5. 146 s. Kr. 150,00.
- 08:13 Bonfils, I.S., Bengtsson, S. & Olsen, L. (red.): *Handicap og ligebehandling i praksis.* 175 s. ISBN 978-87-7487-897-1. Kr. 180,00.
- 08:14 Andersen, D.: *Anbragte børn i tal. Kvantitative analyser af data om børn, der er anbragt uden for hjemmet med fokus på skolegang. Delrapport 1.* 76 s. ISBN 978-87-7487-899-5. Netpublikation.
- 08:15 Mortensøn, M.D. & Neerbek, M.N.: *Fokus på skolegang ved visitation til anbringelse uden for hjemmet. Delrapport 2.* 126 s. ISBN 978-87-7487-900-8. Kr. 125,00.
- 08:16 Mattsson, C., Hestbæk, A-D. & Andersen, A.R.: *11-årige børns hverdagsliv og trivsel. Resultater fra SFI's forløbsundersøgelser af årgang 1995.* 181 s. ISBN: 978-87-7487-902-2. Kr. 180,00.
- 08:17 Bach, H.B. & Larsen, B.: *300-timers-reglen. Betydningen af 300-timersreglen for gifte kontanthjælpsmodtagere.* 138 s. ISBN 87-7487-903-9. Kr. 140,00.
- 08:18 Bengtsson, S.: *Handicap og samfundsdeltagelse 2006.* 259 s. ISBN 978-87-7487-904-6. Kr. 260,00.
- 08:19 Beer, F., Winter, S.C., Skou, M.H., Stigaard, M.V., Henriksen, A.C. & Friisberg, N.: *Statslig og kommunal beskæftigelsesindsats. Implementering af "Flere i arbejde" for strukturreformen.* 289 s. ISBN 978-87-7487-905-3. Kr. 278,00
- 08:21 Ottosen, M.H. & Christensen, P.S.: *Anbragte børns sundhed og skolegang. Udviklingen efter anbringelsesreformen.* 129 s. ISBN 978-87-7487-907-7. Kr. 130,00.

- 08:22 Klitgaard, C. & Damgaard, B.: *Integrations- og oplæringsstillinger i kommunerne*. 97 s. ISBN: 978-87-7487-908-4. Kr. 100,00.
- 08:23 Egelund, T., Andersen, D., Hestbæk, A.-D., Lausten, M., Knudsen, L., Fuglsang Olsen, R. & Gerstoft, F.: *Anbragte børns udvikling og vilkår. Resultater fra SFI's Forløbsundersøgelser af årgang 1995*. 327 s. ISBN 978-87-7487-910-7. Kr. 298,00.
- 08:24 Emerek, R., & Holt, H.: *Lige muligheder – Frie valg? Om det kønspolitiske arbejdsmarked gennem et årti*. 369 s. ISBN: 978-87-7487-911-4. Kr. 360,00.
- 08:25 Perthou, A.S., Mortenson, M.D. & Andersen, D.: *Skolegang under anbringelse. Delrapport 3*. 121 s. ISBN: 978-87-7487-913-8. Kr. 120,00.
- 08:26 Andersen, D., Mortenson, M.D., Perthou, A.S. & Neerbek, M.N.: *Anbragte børns undervisning. Sammenfatning af tre delrapporter*. 77 s. ISBN: 978-87-7487-914-5. Kr. 70,00.
- 08:27 Nielsen, C. & Heidemann, J.: *Pengespil blandt unge. En rapport om 12-17-åriges spilvaner*. 117 s. ISBN: 978-87-7487-915-2. Kr. 120.
- 08:28 Deding, M. & Larsen, M.: *Lønforskelle mellem mænd og kvinder 1997-2006*. 197 s. ISBN: 978-87-7487-916-9. Kr. 190,00.
- 08:29 Amilon, A., Bingley, P. & Nielsen T.H.: *Opsat folkepension. Oger den arbejdsudbuddet?* 166 s. ISBN: 978-87-7487-917-6. Kr. 170,00.
- 08:30 Bengtsson, T.T., Knudsen, L., Nielsen, V.L.: *Kortlægning af kommunernes foranstaltninger til udsatte unge*. 199 s. ISBN: 978-87-7487-918-3.
- 08:31 Wüst, M., Thorsager, L. & Bengtsson S.: *Indsatsen over for børn med handicap og træningsbehov*. 117 s. ISBN: 978-87-7487-919-0. Kr. 120.
- 08:32 Kløft Schademan, H., Jensen, S., Thuesen, F. & Holt, H.: *Virksomheders sociale engagement. Årbog 2008*. 202 s. ISBN: 978-87-7487-920-6. Kr. 200.
- 08:33 Mattsson, C. & Munk, M.D.: *Social uddannelsesmobilitet på kandidat- og forskeruddannelser*. 77 s. ISBN: 978-87-7487-921-3. Netpublikation.
- 08:34 Baviskar, S. & Dahl, K.M.: *11-årige børns fritid og trivsel*. 159 s. ISBN: 978-87-7487-922-0. Kr. 160.
- 09:01 Christensen, E., Kristensen, L.G. & Baviskar, S.: *Børn i Grønland. En kortlægning af 0-14-årige børns og familiers trivsel*. 145 s. ISBN 978-87-7487-923-7. Kr. 150,00.

- 09:02 Christensen, E., Kristensen, L.G. & Baviskar, S.: *Kalaallit nunaanni meeqqat. Meeqqat 0-imüt 14-it ilanngullugit ukiullit ilaqutariillu atugarissaarnerannik misissuineq.* 172 s. ISBN: 978-87-7487-924-4. Kr. 150,00.
- 09:03 Deding, M. & Filges, T.: *Danske lønmodtageres arbejdstid. En registeranalyse baseret på lønstatistikken.* 160 s. 978-87-7487-925-1. Kr. 160,00.
- 09:04 Thuesen, F., Schademan, H.K., Jensen, S., Holt, H. & Høst, A.: *A-kasserne og den aktive beskæftigelsespolitik.* 216 s. ISBN: 978-87-7487-928-2. Kr. 220,00.
- 09:05 Larsen, B. & Høgelund, J.: *Handicap og beskæftigelse. Udviklingen mellem 2002 og 2008.* 98 s. ISBN: 978-87-7487-927-5. Kr. 100,00
- 09:06 Ellerbæk, L.S. & Graversen, B.K.: *Evaluering af jobcentrenes ligestillingsindsats.* 80 s. ISBN: 978-87-7487-929-9. Kr. 80,00.
- 09:07 Bengtsson, S. & Røgeskov, M.: *At skabe netværk. En evaluering af 22 socialpsykiatriske projekter i 15M-puljen.* 132 s. ISBN: 978-87-7487-930-5. Kr. 130,00.